

Victoria Heikels korrespondens 1915-1916 copyright Ulla Wikander

Hanna **Victoria Gullstrand** (27 maj 1883 - 20 maj 1919), gift m **Gunnar Gabriel Heikel** (30 juni 1880 - 5 maj 1919) dr. ingenjör (examinerad doktor i kemi i Hannover, dec 1904). Förlovade 1904. Gifter sig den 24 december 1905 i USA. Hemkomna till Norden i början på året 1909. Victoria hade namnsdag i Finland den 24 februari. Gunnar Heikel satt inte i stadsfullmäktige - ännu.¹

/UW har ibland infört nytt stycke i brevtexterna för att göra dem läsligare. Utskrivet mm 2010-2014, av Ulla Wikander (401118-4001), prof em i ek hist SU samt barnbarn till Victoria och Gunnar Heikel, dotter till Gunnel Wikander, född Heikel och hennes make O Stig W. /

1915

Petrograd skriver man, inte S:t Petersburg. När ändrades namnet och varför?
Stående rubrik som förut är "Senaste nytt." och under det "Kriget".
/Jag excerperar konsekvent inget eller ytterst sällan ngt om kriget ute i Europa. Det skulle bli för mkt/

Det var öppet vatten detta nyår, trots att isen vanligen brukade ligga då.

+++

3 januari 1914 "Ur dagboken" har en intressant lista över vilka böcker som sålts mest i bokhandeln denna jul "Vasabornas älsklingslektyr"!² Mest köpt av alla inhemska var Gust. Mattssons *En herre för till Zanzibar*. Den har sålt bra i hela landet liksom Jarl Hemmers debutdikter *Rösterna*. Fem inhemska böcker nämns varav två är diktsamlingar. Den femte populäraste var Jac. Ahrenbergs sista del av *Människor som jag känt*. Sen nämns andra som sålt bra samt kategorin översättningar, av vilka jag inte känner igen någon mer än Jack London *Måndalen*. Det har kommit en om kriget *Brev från fronten* som sålt bra. Författare eller utgivare nämns inte. Selma Lagerlöfs *Kejsaren av Portugallien* har haft "en storartad efterfrågan". Albert Engströms *Bläck och saltvatten* slutsåldes så snart "den kom på disken". Efterfrågan har också ökat på religiös litteratur!

Under årets början en debatt om "Lärarkårens förkvinnligande", som jag inte har följt men noterar att det kom flera inlägg.

+++

10 januari³ ledare om "En ungdomsbok" av G O/osäkra initialer/ Rosenqvists *Kristendom och ungdom*.

¹ *Wasabladet* söndagen den 3 januari 1915 med lista på dem som satt där. Fel

² *Wasabladet* söndagen den 3 januari 1915

³ *Wasabladet* söndagen den 10 januari 1915

10 januari⁴ ledare om "En ungdomsbok" , G O Rosenqvists *Kristendom och ungdom*. Våldigt salvelsefull. "I våra dagar står en häftig andarnas kamp för och emot kristendomen. Tidsals har det sett ut som vore kristendomen dömd till nederlag. Men särskilt de senaste årens erfarenheter visa otvivelaktigt, att kristendomen alltjämt är en betydelsefull faktor i folkens liv och att den har framtiden för sig. Ett värtaligt vittnesbörd om det religiösa livets pånyttfödelse är vår tids storartade kristliga ungdomsrörelse." m m. Denna ledare är också skriven av P. T. boken rekommenderas varmt särskilt till unga. Slutet har en genusknorr: "Och oberoende av vilka åsikter man har om de religiösa frågorna, måste en läsning av boken framkalla känslor av djup respekt för den manliga, sunda kristendom, som i densamma uttryckes. P. T."

+++

12 jan 1915⁵ art "Lärarkårens förkvinnligande. Ett uttalande av överinspektör Rauhamaa". 28 lärarinnor i staden hade skrivit för att be denne man förklara varför han tycker att proportionerna mellan kvinnor och män som lärare i Vasa är fel. Och nu har han svarat. Han menar att det bör vara flera manliga lärare, för både lärare och lärarinnor behövs – jfr med hur det är i hemmet -. Massor av statistik om andelen män och kvinnor som lärare i Finland, i andra länder mm.

+++

14 jan 1915. Annons " Barnträdgården i Kvinnoklubbens lokal, Kyrkoesplanaden 11, öppnas åter den 15 d:s kl 12 f m. Nya elever kunna anmäla sig. Alice Vest." ⁶

+++

17 jan 1915⁷ "Lärarkårens förkvinnligande. Ett uttalande av folkskoleinspektorn i Åbo" samt

samma dag strax under ledaren "Till red av Vbl. Till Vasa församling" en lång text undertecknad "Grankulla den 12 januari 1915. J A Heikel."⁸ /se vidare i filen – detta kan sägas vara sista ordet i religionsdebatten//

+++

19 jan 1915⁹ "Från allmänheten. 'Lärarkårens förkvinnligande' med citationstecken runt! " skrivet av "28 lärarinnor i Vasa". Debatten fortsatte. De vänder sig mot den statistiken som polemiken mot kvinnors dominans i yrke handlar om, och också mot att verkligheten i Vasa ser annorlunda ut än vad som påstås. En hovsam, ej alls rasande, artikel. Men jag läser den inte så ordentligt som en analys skulle fordra, skummade den bara. Det kan finnas "argare" undertoner som jag missat.

⁴ Wasabladet söndagen den 10 januari 1915

⁵ Wasabladet tisdagen den 12 januari 1915

⁶ Wasabladet torsdagen den 14 januari 1915

⁷ Wasabladet söndagen den 17 januari 1915

⁸ Wasabladet söndagen den 17 januari 1915

⁹ Wasabladet tisdagen den 19 januari 1915

Rosa Invenius¹⁰ från Helsingfors höll en serie föreläsningar för Martaföreningars filialer i trakten av Vasa under tiden 22 januari över 1 februari och vidare.¹¹ "På Martaföreningarnas föranstaltande kommer fru Rosa Invenius från Helsingfors att hålla föredrag ..." och så uppräknas var de ska hållas. Början blir den 22 januari i Helsinby, i folkskolan. Sen räknas också andra ställen upp: se nedan 23 jan där de preciseras. Vissa dagar ska hon tala på flera ställen, ett på e m och ett på kvällen. I notisen "uppmanas martorna att, jämte sina män, talrikt infinna sig till dessa lärorika föredrag." Men innehållet tycks vara så känt att det inte nämns. Alla martornas filialer kommer att besökas av Invenius.

+++

23 januari 1915¹² "Djur- och människonäring (För Vbl) av d:r Gunnar Heikel. Underrubrik: "Energiäggande materie - organisk substans"

23 januari 1915 "Föredrag för martor. Tiden för fru Rosa Invenius föredrag är av förekommen anledning något ändrad, och äro tiderna och platserna för desamma följande:

Idag lördag kl 7 e m i Skatila ungdomshus, söndag den 24 i Kvevlaks folkskola, den 25 i Petsmo, den 26 i Köklot, den 27 i Replot, den 29 i Iskmo, den 30 i Jungsund, den 31 i Gerby småskola, dit även Västervik-borna inbjudas. Den 1 febr talar fru I. i Smedsby folkskola, dit Böle-borna är välkomna." /hela notisen//

+++

24 jan 1915¹³ "Djur- och människonäring (För Vbl) av d:r Gunnar Heikel.

24 jan 1915¹⁴ "På väg till Sibirien. Herrskapet Svinhufvuds och fru Hasselblatts färd". Referat ur Dagens Press om att S börjat sin resa till Tymsk i Sibirien, berättad av tolken Harald Majewski som följt dem på färden. Med var fru Hasselblatt för att förenas med sin make som redan var där. I Omsk skulle fru Hasselblatt lämna det vanliga tåget som de reste med för att med häst och vagn ta sig till Tara, till sin man. Vid Tomsk slutade järnvägen och sedan fick Svinhufvuds ta släde, tre stora "triangelformade" slädar. Med dessa for de i sju dagar under sin andra förvisningsvecka. Tre ggr om dagen byttes hästarna vid glest placerade "hållpunkter" som ibland låg i små byar, ibland i ödemarken. Deras nattkvarter var ganska snygga enligt tolken. När de kom fram till Tymsk – med vakter – fick de själva sörja för att skaffa sig en bostad och de fick hyra två stora rum hos en rik man. De fick också äta där. Maten var riklig: lax, stör och tjäder. Men herrskapet blev sjuka och de var inte helt återställda när Majewski begav sig hemåt.

¹⁰ Rosa Invenius (1853-1932) var småskolelärarinna och författare. Hon arbetade i Hfors vid huvudkontoret för Finlands svenska nykterhetsförbund 1907- 1913 då hon istället anställdes (som en sorts konsult?) av den svenska folkskolans organisation. Troligen också med huvudsäte i Hfors. Hon skrev böcker mest för barn. Det verkar som om hon for omkring till svenska folkskolor vid det här besöket??

¹¹ *Wasabladet* tisdagen den 19 januari 1914 notis kollas

¹² *Wasabladet* lördagen den 23 januari 1915

¹³ *Wasabladet* söndagen den 24 januari 1915

¹⁴ *Wasabladet* söndagen den 24 januari 1915

+++

26 jan 1915.¹⁵ Ledare om att Vasa fyllde "40 år". Den första fullmäktiges ledamöter listas och bland dem var en Heikel, Edv. Heikel (nu levande som senator John Edvard Heikel).

26 jan 1915. Vintermarknaden började med ovanligt många tillströmmande ... hemslöjden har igen börjat blomstra.

26 jan 1915. Vasa absoluta nykterhetsförening hade sitt 37de årsmöte. Ordföranden var frånvarande så mötet leddes av fröken A Krook. Rosa Långhjelm hade i 34 år varit föreningen kassör och blev hedrad för det.

+++

28 jan 1915¹⁶ Igen om Invenius föredrag i notis men inte heller nu om vad hon ska tala. Oftast talar hon på folkskolor. Förutom de tidigare nämnad datumen (som jag inte kontrollerar) ska hon 2 febr tala i Karperö kl 7 em; den 3 febr samma tid hos värdinnan Sabel i /Hästvesi?/; den 5 (Runebergsdagen) i Dragnäsbäck; den 6 i Vårö; den 7 i Oravais kl 3 em ; den 8 i Munsala kl 2 e m; den 11 i Jeppo ungdomshem kl 7 em. /Talar hon om Runeberg måne??/

+++

30 jan 1915¹⁷ "Djur- och människonäring (För Vbl) av d:r Gunnar Heikel.

30 jan 1915 Annons: "Wasa Kvinnoklubb. Diskussionsmöte lördag kv kl 8. Ämne: Lärarekårens förkvinnligande" ref. av frk Hanna Blomqvist. Intresserade inbjudes vänligen."

30 jan 1915 "Ur dagboken" om "Folkskollärarkårens 'förkvinnligande'." "I denna omdiskuterade fråga har Ö. Nyl. en ledande artikel däri förf. O. T. (= Olga Torekell) bl a skriver: att "en lärares lämplighet som uppfostrare fr det ena eller andra könet är fullkomligt oberoende av om läraren är man eller kvinna, men att inom folkskollärarkåren i regeln de ojämförligt bästa pedagogerna finnas på den kvinnliga sidan." De är bättre på disciplin och på att påverka moraliskt. Sen argumenterar hon utifrån förståelse av kvinnor och män som olika och att det i folkskolan behövs mer "psykologisk förståelse" än fysisk uppfostran, som manliga lärare gärna ägnar sig åt. Samtidigt tycker hon att det är bäst om både "det manliga och det kvinnliga inflytandet få jämsides göra sig gällande". Men om inte det går är kvinnor bäst som lärare också "då det gäller manlig ungdom". Detta refereras utan kommentar av Wasabladet.

Och inte långt under detta kommer en notis om Vasa Kvinnoklubb, som ska diskutera denna fråga som "de senaste tiderna livligt och omfattande debatterats i vår tidningspress."

+++

31 jan 1915.¹⁸ På första sidan ett referat under ledare av diskussionen på Kvinnoklubben. Frk Blomqvist hade sammanfattat diskussionen i fyra punkter.

1) Kvinnor passar bäst för att lära de mindre barnen

¹⁵ Wasabladet tisdagen den 26 jan 1915

¹⁶ Wasabladet torsdagen den 28 jan 1915

¹⁷ Wasabladet lördagen den 30 januari 1915

¹⁸ Wasabladet söndagen den 31 jan 1915

- 2) Högre stadier bör ha manliga lärare för gossar och kvinnliga för flickor
- 3) Eftersom i folkskolan uppfostran är viktig bör man hellre ha skilda klasser än samundervisning
- 4) Om man både har samundervisning och "klasslärarsystemet" bör antalet kvinnliga lärare överstiga det manliga.

/var detta alltså inledningen till en diskussion – jag har förtydligat frågorna. Konstigt. Det blev livlig diskussion. Man enades om ett principiellt uttalande "att förmågan oberoende av kön bör vara bestämmande vid tillsättandet av lärartjänster. Diskussionen kom fram till att de två första punkterna var OK men att den tredje borde tvärtom förorda samundervisning. Och man borde ha klasslärare. Den fjärde punkten /som verkligen var oklar/ ville mötet bara stryka. "Mötet var talrikt besökt".

31 jan 1915. "Djur- och människonäring (För Vbl) av d:r Gunnar Heikel.
Underrubrik: "Kroppens energifördelning."

Det finns en Hjalmar Hjelt i Vasa – släkt med Vera?? Verkar vara folkskoleinspektör.¹⁹

4 febr 1915 "Fruentimmersföreningen" rubrik - valt ny styrelse – ordf fru H Poppius. Det verkar vara en välgörenhetsförening. Den är uppdelad på olika distrikt i staden. Och det finns en "arbetsbestyrelse", vars ordförande är Fru A Forselius.²⁰

4 febr. 1915 Följande dag är det Runebergsdagen. Den firas t ex på Hôtel Ernst med Aftonkonsert samt uppträdande av konsert- och vissångaren Axel Laurentz. Extra supé à Fmk 2:50". Andra firar också dagen med fester: Wasa Orkesterförening, Solv Ungdomsförening, Dragnäsbäcks Marthaförening.
+++

6 febr 1915 "Djur- och människonäring. Kroppens energifördelning" (För Vbl) av d:r Gunnar Heikel.²¹ Underrubrik: "Kroppens energifördelning. Forts".

+++

7 febr 1915 ²² Om att Dragnäsbäcks marthaförening på fredagskvällen firat en Runebergsfest och fru Rosa Invenius hållit ett föredrag som "varmt och medryckande talade om Fredrika Runebergs levnad. Vidare förekom sång och musik av pastor och fru Hedberg, violinmusik av hr G Ahlbeck, deklamation av läraren Fr. Vestberg samt unison sång."

+

11 febr 1915.²³ "Djur- och människonäring." (För Vbl) av d:r Gunnar Heikel.
Underrubrik: "Kroppens energifördelning."

¹⁹ Wasabladet torsdagen den 4 februari 1915 enl annons

²⁰ Wasabladet torsdagen den 4 februari 1915

²¹ Wasabladet lördagen den 6 februari 1915

²² Wasabladet söndagen den 7 februari 1915

²³ Wasabladet torsdagen den 11 februari 1915

+++

13 febr 1915²⁴ Annons: Tekniska Klubben. Sammanträde i dag lördag kl 7 e m å vanligt ställe. /vilket i notis anges vara stadshuset/ Föredrag av ing. Tavast om vattenledningen."

13 febr 1915 "Djur- och människonäring." (För Vbl) av d:r Gunnar Heikel.
Underrubrik: "Kroppens energifördelning."

+++

14 febr 1915²⁵ "Vattenledningsbygget" en lång artikel som refererar vad Ing K Tavast har skickat in till byggnadskommittén. / Jag orkar inte sätta mig in i frågan/

+++

18 febr 1915.²⁶ Till red av Vbl. "Lärarkårens förkvinnligande". Erfarna pedagoger har i denna debatt talat till männens förmån. Medan kvinnor tyckt annorlunda. "Referenten å Kvinnoklubbens möte påstod ju ingenting mer eller mindre än att lärarna ... voro den indirekta orsaken till världskriget. Hade lärarinnor uppfostrat våra dagars krigare, skulle inget krig blivit av. Så ungefär uttryckte hon sig. " ... det är ju lätt att sedan raljera om vilket artikeln gör. Diskussionen i Kvinnoklubben spolar han helt. Och sedan övergår han till de "hjälptrupper" som från Hfors och andra ställen stött Vasalärarinnorna. I Östra Nyland skrev Olga Torckell ²⁷"ett svagt opus". Den finska Naisten ääni gick ännu längre i att lovorda lärarinnor. "Ja, det jäser av övermod, självberöm och mycket annat på det hållet. Uppblåste av sin egen förträfflighet spana de efter grandet i sin broders öga ..." De uppnådde inget med sitt självförhärligande annat än löje. Och han väntar sig att kloka lärarinnor kommer att ta avstånd från detta. Han hänvisar till en artikel i tidningen Pohjalainen och skriver att artikeln "är ett uppkok på vad som redan i huvudsak framhölls vid mötet å Vasa Kvinnoklubb." Men ngt mera sansad och han ska bemöta den.

Artikelförfattarinnorna "... försöka nu på äkta kvinnligt sätt med hartassen stryka över det hela. Allt är enligt deras åsikt bra och som sig bör." Problemet tycks ha varit att folkskolan i Vasa inte hade lika många lärare som lärarinnor, vilket var principen, utan nöjt sig med om det fanns en lärare på en blandad skola för pojkar slöjd och gymnastik. Vid högre finska folkskolan hade stadsfullmäktige med stöd av ett förslag från folkskoledirektionen besatt en tjänst där med en lärarinna, vilket gjorde att relationen blev fem kvinnliga och två manliga lärare. Bara en – Kronman – hade reserverat sig i stadsfullmäktige. Och han anför ännu ett exempel som visar på att 50-50 principen inte upprätthålls och kvinnor får tjänster som enligt den borde gå till män. De 28 har tvärtom talat om ett förmanligande av skolorna. Nu står det 20 mot 16 bland lärarna till männens nackdel. Han anklagar kvinnorna för att fara med osanning

²⁴ *Wasabladet* lördagen den 13 februari 1915

²⁵ *Wasabladet* söndagen den 14 februari 1915

²⁶ *Wasabladet* torsdagen den 18 februari 1915 av signaturen "En lärare".

²⁷ Olga Torckell (1859-1941) författare och journalist. Skrev i *Nutid*. Var anställd som redaktör i *Östra Nyland* och i *Borgåbladet*. Skrev kritik i *Finsk Tidskrift* och *Nya Pressen*.

om detta. "Vådan av att kåren i folkskoledirektionen ständigt representeras av en kvinna har under de sista åren gjort sig rätt märkbar; men detta må för denna gång lämnas därhän."

+++

20 febr 1915²⁸. I annonserna kan man se att gymnastik är populärt på det viset att det också används som inslag i underhållning på t ex Wasa typografförenings 20årsfest, samt vid Soaré och gymnastikuppvisning i Hoppets lokal där gymnastikuppvisning varvas med dans.

+++

21 febr 1915²⁹ "Djur- och människonäring." (För Vbl) av d:r Gunnar Heikel. Underrubrik: "Äggvitaminimet" /ja så står det/

+++

23 febr 1915³⁰ "Djur- och människonäring." (För Vbl) av d:r Gunnar Heikel. Underrubrik: "Äggminaminimet Forts".

+++

25+27 febr 1915 etc går Guy de Maupassants novell "Bandstumpen" som följetong.

+++

28 febr 1915³¹ " ' Lärarkårens förkvinnligande.' Ett uttalande i Nutid" av Jenny af Forselles till försvar för kvinnorna. /läser inte/

+++

2 mars 1915³² "Djur- och människonäring." (För Vbl) av d:r Gunnar Heikel. Underrubrik: "Människofödans smältbarhet och näringsvärde".

+++

4 mars 1915³³ "Lärarkårens förkvinnligande" och En lärare svarar på Jenny af Forselles refererade artikel i Nutid. /orkar inte/

+++

6 mars 1915³⁴ Annons om "Marthas värdinnesdag" torsdagen den 11 mars i Folkets Hus m m

6 mars 1915 "Djur- och människonäring." (För Vbl) av d:r Gunnar Heikel. Underrubrik: "Kreatursfödans smältbarhet och näringsvärde".

+++

SLUT PÅ DENNA FILMRULLE

SÖNDAGEN DEN 7 MARS 1915 ÄR INTE AVFILMAD.

TISDAGEN DEN 9 MARS MARS BÖRJAR NÄSTA RULLE.

+++

13 mars 1915³⁵ Rubrik: "Den nya kvinnliga gymnastikföreningarna". Några från staden hade under förra sommaren deltagit i kursen i fysisk fostran i Nykarleby.

²⁸ Wasabladet lördagen den 20 februari 1915

²⁹ Wasabladet söndagen den 21 februari 1915

³⁰ Wasabladet tisdagen den 23 februari 1915

³¹ Wasabladet söndagen den 28 februari 1915

³² Wasabladet tisdagen den 2 mars 1915

³³ Wasabladet torsdagen den 4 mars 1915

³⁴ Wasabladet lördagen den 6 mars 1915

De ville göra ngt för folkhälsan och insåg att det var viktigt "framförallt för kvinnan, att uppöva och utbilda sin rörelseförmåga." Två nya gymnastikföreningar blev därför bildade. Dessa två håller till i "folkskolan vid Rådhusgatan gymnastiksal". Den ena har frk Skrabb som ledare och på den andra skiftar ledarna.

"Med samma syfte arbetar även en gymnastikförening för kvinnor huvudsakligen fabriksarbeterskor i Brändö. Denna fortfar dock med sitt arbete redan på andra året. Dess stiftarinna är doktorinnan V. Heikel.

För att göra sina strävanden mer enhetliga och för att bättre kunna arrangera gemensamma samkväm hava alla dessa tre föreningar en gemensam centralstyrelse. Dennas arbete har tills vidare resulterat i föranstaltandet av tvenne gemensamma symöten (för tillverkande av billiga gymnastikskor) samt ett gemensamt samkväm.

Detta sistnämnda avhölls senaste lördag afton i folkskolans vid Rådhusgatan festsal." Först hade alla hälsats välkomna "av en av centralstyrelsens medlemmar". Sedan ett orgelsolo av frk M Hydén. Sen festföredrag, Gymnastikens betydelse, av pastorskan fru F Remahl. Efter en historik med början hos de gamla grekerna och förbi Lingska gymnastiken kom hon till den kvinnliga gymnastiken i Finland. Den hade skapats av frk Elli Björkstén³⁶. Idealet var antiken samtidigt som den inspirerats av emancipationstiden och rätten för kvinnor att "fritt utveckla vår naturs egenheter". ... "För denna gymnastik är det 'ett livsvillkor att bannlysa allt det osköna, kantiga, okvinnliga' och den vill att 'en klar, ren och vacker vilja' skall behärska de gymnastiserande, den 'lär självbehärskning och inger livsglädje' och i den ingår 'icke blott andnings- utan även viloövningar' och man ledes till att 'uppfostra sig själv och får blick för vad man är.' " och artikeln fortsätter med flera, som jag uppfattar dem, citat ur denna Björksténs sätt att förstå gymnastiken som en övning för både kropp och själ. Den kan ses som en hyllning till den gud som skapat kroppen. Just för att hon ser den kvinnliga gymnastiken på detta sätt har det blivit stor uppslutning här i landet och även utomlands.

Föredraget "som åhördes med spänt intresse" slutade med högstämda ord om att den kraft och frid som den ger "framspringer ur medvetandet att Gud är i oss."

Sen **blev det körsång från föreningen i Brändö /Victorias flickor?/** deklamation av frk Björs, duo av fröknarna Skrabb, solosång av Estrid Skrabb, och en berättelse av frk T Järvi.

³⁵ Wasabladet lördagen den 13 mars 1915

³⁶ Elli Björkstén (1870-1947) var ledande i Norden från 1910-talet till 1930-talet, som teoretiker och praktiker i omformandet av kvinnors gymnastik, utgående från den äldre svenska Linggymnastiken. Från 1913 var hon vikarierande pedagog i gymnastik vid Helsingfors universitet, ordinarie där 1919 - . Hennes trupp av finska gymnaster hade väckt sensation vid olympiaden i Stockholm 1912, också för att de haft en egen fana, fast de gick i den ryska truppformationen.

I pausen serverades bastanta smörgåsar för 5 p st och té med bröd för 10 p koppen.

"Efter pausen sjöng doktorinnan Heikel några muntra visor och sedan tråddes ringdans och lektes lekar, som envar förening, först särskilt inövat, med liv och lust.

I den enkelhet, som präglade festen, kände sig ingen främmande eller bortkommen; däri låg en vila undan tidens jäktande efter det förnämsta, samhörighetskänslan stärktes av en förnimmelse att gemensamma strävanden och längtan efter nåendet av högre ideal och livsglädjen gästade månet kanske av tungt arbete och svåra sorger bittert sinne.

Det vore önskligt att detta arbete, å fysisk uppfostran, som säkert kan underhållas med små medel, finge allt det understöd det behöver för att kunna fortfara till oskyldig glädje och hälsa för våra tyngst arbetande systrar.

E. S. " ³⁷ /initialerna tror UW står för Estrid Skrabb/
13 mars 1915. En kort replik till En lärare av Jenny af Forselles. Och en artikel om Martornas sedvanliga värdinnesdag på torsdagen i Folkets Hus. Hovrättsrådinnan Alma Skog hade kommit från Helsingfors till det. Och Estrid Skrabb sjöng också där.

+++

14 mars 1915³⁸ Ledare med rubriken "Folkkultur och kortare arbetstid" som pläderar för en normalarbetsdag.

+++

21 mars 1915³⁹ "Djur- och människonäring. (För Vasabladet) Kvinnomjolk och komjolk" /utan angivande av vem som skrivit det!!/

+++

23 mars 1915⁴⁰ "Vårt skolväsendes förkvinnligande. Ett uttalande av Unionen." /dvs av Kvinnoförbundet Unionen/. Angreppen hade börjat i Vasa-Posten /?? Vasabladet??/ och sedan återgivits i huvudstadspressen och också i finskspråkig press. Unionen har tydligen också haft ett möte om saken. Slutklämmen av denna artikel "Mötet uttalade sitt starka ogillande över att en tidning utkastar dylika om ytlighet och illvilja vittnande uttalanden till en kritiklös allmänhet och sålunda försvårar ett kamratligt och förståelsefullt samarbete mellan män och kvinnor å folkbildningens fält. Hbl" /alltså taget från annan tidning/
Sen fortsatte denna debatt den 25 mars ...

+++

27 mars 1915⁴¹ "Djur- och människonäring. (För Vasabladet) av Gunnar Heikel. Litet mjölkhygieni."

+++

³⁷ Wasabladet lördagen den 13 mars 1915

³⁸ Wasabladet söndagen den 14 mars 1915

³⁹ Wasabladet söndagen den 21 mars 1915

⁴⁰ Wasabladet tisdagen den 23 mars 1915

⁴¹ Wasabladet lördagen den 27 mars 1915

1 och 11 april 1915⁴², artiklar om Martaföreningarna. Den första skriven av Dagmar Neovius. KOLLA?

+++

17 april 1915⁴³ Art "Zeppelinangrepp mot Englands ostkust". I artikeln nämns att en av dem störtat nära Paris (?) samt att tyskarna sedan september förlorat 10 zeppelinare.

17 april 1915⁴⁴ En liten artikel av ett kommande evenemang: "Martas soaré" av sign -h. presenterar en "trevlig afton" . Den ska äga rum i "Sv. fruntimmersskolans festsal kl. 7 i morgon". Minimal avgift. En buffet samt ett program som är omfattande med föredrag om Rom, deklamation, skioptikonbilder, dans av tolv unga flickor. **"Doktorinnan V. Heikel bidrar med sina alltid med förtjusning emottagna vackra och glada skämtvisor och de unga äro sist och slutligen i tillfälle att svänga om i ringdans och sånglekar."**

+++

20 april 1915.⁴⁵ En ganska lång notis om "Martornas soaré i söndags kunde glädja sig åt den livligaste anslutning ..." För programmet redogörs i detalj. Bl a **" – Den sålunda påbörjade goda stämningen i salen bragtes till sin höjdpunkt av doktorinnan V. Heikel och frk. Signe Sörensen, som i kostymer uppträdde med flera roliga visor och framkallade stormande munterhet."**

+++

Helsingfors 30 April 1915

Käraste lilla systerhjärtebarn!⁴⁶

Du kan aldrig tro så glad jag blev då jag på middagen fick två, hela två, trevliga brev från dig. Visserligen en smula antika. Det ena daterat 1.2 – alltså 3 mån på väg, det andra 16.3 – jämnt 6 veckor ungt. – voj så jag väntat – så jag skrivit ofta och grälat på dig och där har du stackare varit alldeles oskyldig. Ja, många brev tror jag inte det kommit iväg, men välmeningar och det är ju mycket det. Undrar om det på det här sättet skall bli sämre och sämre med postgången. De där zeppelinarna som besöker Paris då och då fasar jag alltid för. Det kunde ju hända att du skulle vara en av de olyckliga och då stelnar jag av skräck. Och så vet jag de tänka hemma med, fast det är så liten möjlighet för sannolikheten.

Nog är det skönt att veta att du har Haleys⁴⁷ som stå dig nära och som du kan hålla dig till. Nog förstår jag väl nu att det är du som är värdefull för dem. Stackars Elna. Din uppfattning av henne är alldeles rätt, som vi fann henne vara. En själ som brinner blott med halv låga. Har förmåga att kunna för några

⁴² Wasabladet 1 o 11 april 1915

⁴³ Wasabladet lördagen den 17 april 1915. Jfr art "Tyskarnas Zeppelinplaner" Wasabladet lördagen den 16 september 1916 som visar att England fruktade stora anfall av tyska zeppelinare.

⁴⁴ Wasabladet lördagen den 17 april 1915

⁴⁵ Wasabladet tisdagen den 20 april 1915

⁴⁶ Till systern Filippa Gullstrand i Paris

⁴⁷ Elna född Heikel, g m franske målaren Maurice Halay.

korta stunder leva upp, brinna, entusiasmeras men faller fort tillbaka till samma slöa, blaserade vegeterande. Nog är hon på allt sätt lämpad för ett parasitliv⁴⁸ just på det sättet som hon köpt sig det. Måne hon är trogen. Hennes natur lovar nog icke trohet, men om förhållandena icke äro henne gynnsamma, blir hon det nog. Fast då är det icke en förtjänst hos henne utan tillfälligheternas spel. De som hittills sparkat henne fram till lycka vet hon väl själv. Dock väl att hon blev gift, så hon ej gick under på sitt egendomliga liv. – God och älsklig är hennes natur och vad stort kan man göra till en medfödd sinlig natur som de flesta av hennes 10 – 12 syskon ega.⁴⁹ Ett roligt studium måste deras äktenskap vara för dig. Din skildring av hans hat, hans glöd i blick, ovationer på konserten, är så bra. Det borde fler få läsa. Du har redan i honom ypperligt material att /trumma?/ om. Men jag är rädd inspiration kommer aldrig. Finare slagens svep förstås, för renaste /slattrighet?/ men du förstår. – Kommer det så kommer det.

Jaså, du bor så fint och trevligt nu. Roligt. Men lär ej för mycket av deras fina manér. Bevara din naturlighet framförallt. Utveckla dig på djupet. På ytan har du aldrig behövt reformer men ingen är färdig i fördjupning och ändå är det något som de flesta människor ej låtsa om. Blott ytan är blank. Torsten⁵⁰ skrev så uppretad om vilket stycke Elna Jacobsson⁵¹ är. Hon är ett typiskt exempel på en konstprodukt – framgången där all klok kritik saknats, och all lyx och prål och tomhet och falskhet suttit i högsätet. Nog skulle hon få sina varma bullar om hon skulle komma upp till mig. Tror du den apan skall lyckas snärja en man? Jag hoppas ej. Och morbror som fjäsar för aristokratien och den som makten har, som vore han född mitt i bland dem. Nej, just där anger han bäst att han icke är. Skrev Torsten huru skamligt morbror⁵² uppmuntra honom över /E ets?/ gemena handlingssätt. Nå, Totta har det ju relativt bra där i Falun, fast nog står hans håg ut till stora världen.

Nog begriper jag din oro, din reslust m m. Sådant har pinat mig också förr och jag är ej botad för den än. Men tro ej att man sen får den efterlängtnade himlen när man sen får komma bort, ut, ut. Förändras i stort sett din sinnesstämning, det att du slapp Göteborg och fick komma till världens centrum. Nej, för den tillfredsställelsen ligger inte i yttre växlande öden. Jag vet inte var jag läst, att finna sig själv i en annan själ, - se där kom?/ lyckan. Då försvinner alla pinande, rolösa, frågande tankar, man känner sitt fäste i livet. Varför förstörde du det bladet, som jag så innerligen gärna velat ha där du öppna ditt hjärta lite för mig. Du måste låta mig se in lite huru det står till inombords.

⁴⁸ Jfr Olive Schreiner, *Woman and labour*. London 1911. Första, andra och tredje kapitlen heter alla "Parasitism". Den första meningen lyder "Genom allt det larm som uppstått i nutiden, då än ett, än ett annat begäres för och av stora massor av kvinnoasakskvinnor, torde den uppmärksamma lyssnaren urskilja som grundton en fordran, som kan uttryckas i ett rop likt detta: *Giv oss arbete och den utbildning som gör oss dugliga till arbete! Vi begära det, icke endast för oss själva utan för släktet.*" (s 29) Kapitlen igenom utvecklar Schreiner sin syn på vad hon kallar för "köns-parasitism", något som genom industrialismen blivit alltmera utbredd. Jfr *The theory of the leisure class*, Torstein Veblen, med liknande tema men inte just det ordvalet. Väl?

⁴⁹ Enligt släktboken *Genealogia Heikeliana* (ISBN 951-99255-1-1) 1980 hade Elna tre syskon, inte fler.

⁵⁰ Vhs yngre bror Torsten, antagligen. Han kallas Totta.

⁵¹ Troligen kusin till Victoria, dotter till Nils Jacobsson?

⁵² Kanske Nils Jacobsson i Trää.

Du bör veta att sådant skulle vila djupt och förståelsefullt hos mig. Vem är beundraren, ny eller gammal, svensk, finsk, fransk? Akta dig för artisten där i familjen.⁵³ Överhuvudtaget för utlänningar. Svårt att sammansmälta olika rasdrag, lynnen, karaktärer. Olikheten kan locka till först, men det är ej sagt att tjusningen varar livet ut. –

Mest är jag i Seinäjoki /Östermyra i södra Österbotten/. Skall du kunna tyda det här? Men skulle du ej nu få brev, bleve det ej på en vecka atm. Far som sagt till Hfors.⁵⁴ Gunnar for i går till Salo⁵⁵ via Åbo. Hans mor⁵⁶ stackare är förd dit för en 14 dar sen på ett sjukhem. Har sen jul vistats å en halvdårhusanstalt i Hfors. /Kaninet sv.?⁵⁷ sände bort henne till julen då – han var led på henne. På allt sett försökt få henne till dårhus, fått t o m ett intyg från en doktor. På vilket han skulle fått in henne; men G-r och jag ha på händer och fötter arbetat mot hans och Einars⁵⁸ nedrigheter. Nu har hon fått slaganfall, varit mycket sjuk, få se om hon nånsin kommer sig mera. Och Prosten⁵⁹ – ”ta pengar med er, om mamma nu avlider behöver jag dem.” Hennes systrar hotade med rättsligt åtal om de fingo sina anslag fram. Ack, vilken tragedi! Hon är ej mera tokig nu än hon alltid varit. Och så människor omtalat dessa arma människor. Svärfar kommer att lida mycket för det i Vasa. Där spå de att han skall gifta om sig, men än så länge är det idel förtal men jag tror han är i stånd att göra det, med en röd, fyllig, ung skrävande halffröken. Sådan är hans simpla ideal, och envis, gemen som han är, skulle han aldrig ta råd för eller emot av sina barn. Nå, tant lever nog, så han ej får sin vilja fram. Nu skall G-r försöka att mot deras vilja få henne antingen till Vasa eller till en av hennes systrar.

Oh, huru grunda och oförstående de flesta män äro. Och den där maktlystnaden, den är grym. ”Hon är min. Jag bestämmer huru hon skall ha det.” Dessa äktenskapslagar äro de grövsta oförrätter mot fria, ansvariga, självbestämmande kvinnor. Mannen kvinnans förmyndare, det är ju en skymf och då den missbrukas, nej blott brukas, kunna de ödelägga en kvinnas liv. Skulle man helt och hållet lita på en mans heder och ära att för alla tider bistå och försörja sin familj, så borde alla människor ingå fria äktenskap. Det är mitt ideal och jag skulle kunnat leva efter det, om vi blott båda hade varit så utvecklade att vi skulle tänkt därpå (nu börjar tåget gå, sabeln) ty G-r är den härligaste man på jorden. Men våra barn skola förverkliga våra drömmar.

Inga är rar, må du tro. Hon blir en riktigt vacker kvinna och ”nog gift”, som hon hoppas. Hon fyllde 7 år i dag och hade minst 20 ungar som höllo ett kolum hela eftermiddagen. O, vad jag blev nervös. Hon fick en ring, poesialbum, börs, och fina confekt av Vera⁶⁰ i mängd. Ja, hon är en härlig

⁵³ Monsieur Halay (Haley skriver Victoria), som Elna gift sig med, var konstnär, målare. Är det tal om honom?

⁵⁴ Brevet verkar skrivet på tåget dit. Eller är det en båt. Senare i brevet känner hon sig ”sjösjuk”.

⁵⁵ En stad ca 5 mil öster om Åbo, järnväg dit som sen gick till Helsingfors.

⁵⁶ Anna Heikel, född Lagus.

⁵⁷ Måste vara Joel Heikel.

⁵⁸ Bror till Gunnar.

⁵⁹ Joel Heikel, far till Gunnar och Einar.

⁶⁰ Vera Hjelt, alltså en del av familjen!

mänska. Det blir så roligt att träffa henne men anar att hon skall vara sig ganska olik till sin nackdel bland sina samboende vänner. Kan du begripa att de äro svartsjuka på mig och hon fjäsar/?/ med deras löjliga nycker och skall säkert nu visa dem att ej vår vänskap är så stor och hel som mellan dem. Sådant är /...ligt?/ då hon med mig menar att vår vänskap går vida över allt annat. – Ja mänskan har sina svagheter. Men nu går jag och lägger mig, det rullar så otäckt. Jag tror nästan jag blir sjösjuk. Vi ta adjö i morgon bittida. Först kl. 11 är jag där. Vera ringde i efterm. och fråga när jag kom, så hon möter kanske. /med bättre handstil/

Mornis! Har just druckit mitt morgonkaffe, ätit medhavda smörgåsar och mår ganska bra. Drömde visserligen om smittkoppor som kröpo på mig i form av tusentals tvestjärtar, skrek till så jag väckte min hyttkamrat men vem kan hjälpa sånt. Ser du det finns ett 20tal, somliga säga över 200 fast det får smittkoppsfall i Hfors. Vi blevo båda vaccinerade i Wasa för säkerhetsskull och nu kliar min arm så sabelen. Hör du, kanske jag kunde ta hela skinngarnityret, så här på omvägar skulle jag kanske inte känna obehag, fast visst är dylikt pinsamt. Jag har inget dylikt. Men hur få det hit? Och jag ger ta mig tusan inte mer än 40 mark för hela klabben eller 50 fr. låt säga. Är det långhårigt? Det ville jag ha. Brunt? Borde köpa till vintern. Langa det hit vid tillfälle.

Kanske kriget⁶¹ slutar snart så kan det sändas. Ej nu på inga villkor. Säg närmre om hur det ser ut och om du är nöjd med priset. Jag kunde köpa ny muff i stil och ta det skinnet och förstora kragen om det behövdes.

Jag fick för en tid sen brev från moster H.⁶² Usch så den där kränkta slägtkänslan lyste igenom. Och huru skulle jag ej emellanåt våndas i Helters ställe! Han reser ju nu till norra Italien. Bra att han förstår njuta på sitt sätt. Ragnar och H. höres så lyckliga. Torsten kurtiserar frun där men säger sig redan tröttnat på henne. "Tom som alla kvinnor" va tycks? Får se hur länge han håller ut där. –

Jag har hoppat och dansat på två tillställningar igen, skördar applåder så det är ingen ända. Tror nog jag gör det bra.⁶³ De äro så stela och styva i varje muskel här i landet. Och två föredrag har jag hållit på 200-300 personers arbeterskesamkväm, där jag är den ledande själen och det har också /tagit?/ mig med entusiasm. Tänk du vad jag vågar, så olärd jag är. En sångkör flickor har jag också inövat. Haft dem hemma en 10-12 gånger i mitt rum. Bjöd dem alla på kaffe och bra sjöngo de. Trestämmigt med solo m m. De tro naturligtvis att jag är en stor auktoritet och då är jag bara skolmästarens Tori som vilka bondlurkar som helst trodde sej se över axeln. Men ser du intelligensen - ja ja jag behöver inte höra att skryta så lagom, men det gör jag då rakt inte, för ser du jag tror att det är nånting i görningen med

⁶¹ Första gången som kriget alls nämns i denna brevsamling.

⁶² Helena Gullstrand, folkskolelärarinna i Lund, som dottern Gunnel långt senare skulle bo hos tidvis.

⁶³ En tidigare lång artikel "Martornas dag", *Wasabladet* söndagen den 5 april 1914; Två stora artiklar om Marta-förningarna se *Wasabladet* den 1 och den 11 april 1915. Den första skriven av Dagmar Neovius.

fortplantningen.⁶⁴ Men håll mun med det. Det blir ej förrän jul i alla fall. Jag tycker det är passligt med en unge nu igen. Ser du, sånt reglerar man själv i våra tider. Inga sådana blinda lekbollar som t ex våra föräldrar. Ack att ingen lärde dem! Nog var det ett barbari mot hustrurna. Men säg nu ingenting mer därom. G-r är nog glad och därtill skadeglad och det för.../mig?/ "för då hålls du väl bättre hemma". Nog äro de egoistiska, alla män.

Vivi⁶⁵ skriver ofta, är nu städerska på ett hotell. Får med dricks en 40 d. i mån och är fri alla efterm kl 3. Tycker sig ha ett himmelrike. Går sen på utställningen⁶⁶. Sändt hem schangtila fotografier av sig. Tror ej hon kommer hem ännu. Skall skicka ditt brev till henne. Skall säkert roa henne att läsa. Hon har samma oro i kroppen som du. Ibland är vi så rädda för henne. I hennes nuvarande liv är hon utsatt för stora faror och hon har underliga tankar ibland. Bästa hälsningar från din tillg syster Va

I kanterna: Här det ännu så rysligt kallt. Ej ett grönt strå. Jag har min plyschkappa på fast dräkten med. Tack för modebladet. Får nog i sinom tid alla dina skrivelser.

Vet ej vad vi göra i sommar. Möjligen fara vi till Narvik i Norge och sen neråt kusten. Ta alla ungarna med. Blir ej dyrare än att fara runt här i landet eller hyra villa. Resor billiga. Får du semester? Spar att resa till Italien.

+++

30 april – 6 maj 1915 var Victoria och Gunnar Heikel i Helsingfors och hälsade bl a på hos Vera Hjelt och Fanny Tavaststjerna.⁶⁷ Se breven ovan och nedan.

+++

Wasa 6 Maj 1915

Käraste min lilla Morsa!

I morse när vi kommo hem från Hfors emottogs vi av ert, Fars, Mors, Klaras brev! Det väntade jag också så tack ska ni nu ha. Vemodigt är det att inte få se fars kära handstil om än aldrig så darrande men Fars själ slog mig nog så varmt till mötes ändå. Ack så ofta jag tänkte på er alla den dagen. Kortet väl bekommet? –

Som sagt. Varit nu sen lörd förm i Hfors. Det surrar ännu i mina öron som om jag fortsättningsvis rusade framåt. Vi togo inte sofvagn. Nog fick jag ju "skällor" för min snålhet, men jag sväljde dem och – stod på mig. Och bra gick natten. Två soffor emot varann där vi bäddade och sovo som stockar hela natten och sparade därmed 18 mark, mycket pengar i mina ögon. Uppfriskande var nog

⁶⁴ gravid igen.

⁶⁵ Gunnars syster som är i Kalifornien.

⁶⁶ The Panama Pacific International Exposition, 20 febr – 4 dec 1915, hölls för att fira att Panamakanalen färdigställdes. Se nätet där det t o m finns filmer från utställningen; Art "Panama-Pacific-utställningen", Wasabladet torsdagen den 19 februari 1914. Lång och intressant som kunde användas.

⁶⁷ Fanny Tavaststjerna och Vera Hjelt levde och arbetade tillsammans från cirka 1886.

resan. Kallt, snö, slask visserligen flesta darna, väl att vi hade vinterkappor med, men dock roligt. Voro 1 maj på hotell med Einars⁶⁸ som även mötte i Grankulla⁶⁹. De äro småaktiga, tråkiga människor i vårt tycke. Väl att de äro så långt borta.

På 1 maj urartade det till gräl i språkfrågan, han har ju ändrat sitt namn till Heikkeli och ville att Armas borde komma till finsk skola m m. På söndagen häftiga dispyter i Grankulla om Tant.⁷⁰ De motarbete på allt sätt att hon skulle få komma till sin syster Hanna, enkeprostinna i Kuopio. Vill hålla henne på ett fullständigt främmande ställe borta från alla anhöriga, där hon har ett rysligt litet rum och vantrivs mycket. G-r besökte henne på denna samma resa. Hon hade för en veckas tid sedan ett lindrigt slaganfall, blev mållös, har sen dess svår ryggvärk men är åter mycket bättre. Vi trodde det skulle beveka svärfar och Einars, så de ej skulle motverka att också hon fick det godt och lugnt sina återstående dar som kanske ej bli många. Men nog ville de motarbete det. Slutligen fick G-r rätt att ensam bestämma om Tants placering blott han ser till att hon aldrig mer kommer att sammanleva med svärfar. Ack vilket olyckligt äktenskap! Vilket hat, vilken bitterhet åt vardera hållen. Svärfar kommer ju nu hit efter en 14 dar. Packade redan. Hyrt ut villan. –

Så på söndagen vore vi på middag hos Vera Hjelt. Där var angenämt. Rara, kära människor⁷¹ med ett förtjusande hem. Fin middag med två slags viner, 4 rätter, kaffe och likör. Och till yttermera vänlighet bjöd Vera oss på frukostmiddag på det finaste hotellet dagen därpå. Det kostade henne 34 mark. Man skulle tro henne vara millionär. Fast visst inte. Tror ej ens hon samlat det ringaste. Bara storslagen. I Grankulla bor hon nu på ett pensionat och betalar 12 mark om dagen, var där också ett tag. Åt frukost med henne. Samma kväll gingo vi bort kl. 8 på teater, G-r och jag. Kvällen därpå på enkel kvällsvard hos en G-rs gamla Hannoverkamrater Nyman och på middag hos dito Schröderus. Den senare mycket, mycket tråkig. Fy sjutton sån fru.!

Ja, och va sen? Sågo en operett "Polskt blod"⁷²; talande levande bilder (strunt!) Bodde på kristligt hotell (G-r förarga sig förstås över

⁶⁸ Gunnars bror Einar: formen "Einars" betyder att hustrun var med också.

⁶⁹ Grankulla stad ligger 15 km väster om Helsingfors, en villa- och trädgårdsstad grundad 1906 som ett aktiebolag för att sälja villatomter. Sedan 1903 fanns det en direkt tågförbindelse till huvudstaden. Det var också dit som Joel Heikel for när han gav sig iväg från Vasa. /UW tycker det verkar som Saltsjöbaden utanför Stockholm./

⁷⁰ Om Einar och Gunnars mor Anna Heikel född Lagus

⁷¹ Fanny Tavaststjerna bodde tillsammans med Vera Hjelt. Hjelt-Cajanus 1946

⁷² *Polskt blod*, med musik av tjecken Oscar Nedbal och libretto av Leo Stein. Operetten hade haft premiär på Carltheater i Wien i oktober 1913; liten dikt "Polskt blod" *Wasabladet* torsdagen den 18 november 1915; tydligen gick denna föreställning runt och kom också följande år till Vasa. "Idag spelar Svenska inhemska teatern ut sin stora triumf i det att nämligen Oscar Nedbals mycket omtalade och berömda operett 'Polskt blod' nu kommer till uppförande. Operetten gavs som känt i Helsingfors senaste vår å Svenska teatern och under sommaren å Brunnhusteatern inalles över 50 gånger. En så storartad operett-succès ha vi icke kunnat anteckna sedan 'Glada änkans' dagar." Sen kommer en utförlig presentation av tonsättaren. I Vasa spelades huvudrollen av fru Dagmar Edelberg som också hade spelat den i Helsingfors. Andra skådespelare nämns också. En hel del skrevs om uppsättningen, regissören och en föreställning i Åbo. *Wasabladet* torsdagen den 18 november 1915. "Talande levande bilder" bör ha varit film på en biograf?

bibelspråken!) Och så foro vi hem. Har just hört en finare skrikkonsert mellan G-I⁷³ och Inga. G-I är så bortskämd och pretantiös. Får knappt bukt med henne. –

Armas slår boll därute. Allt var godt här hemma. Gamla Maja som sovit med barnen. Nya jungfrun som kommit. Hon ser duktig ut. Få se om jag skall finna det man påstår, att hon ej är riktigt ärlig. Hoppas det är förtal, då hon varit hos så svår fru, som sades misstänka alla. –

Och idag ett rent av skamligt brev, som jag skulle ha lust skriva av för att ni skulle få se hur vimlig man han är. Nu – tar han igen löftet att vi får ställa för Mamma. Han är hennes förmyndare och så länge han ej av domstol förklarats ovärdig få vara det, böra vid akta oss att stoppa våra näsor i hans angelägenheter. Det är så man ville skrika av förargelse över orättens framfart. Nu har jag just skrivit kladd för G-r att underteckna till fröknen där Tant är, med befallning att hon i denna angelägenhet bör ensamt vända sig till oss, som ha skriftlig rätt att placera henne. Med - tredskar han på allvar, ha vi absolut ingenting att säga i denna sak. Han får pina henne ganska långt utan att vi kunna ingripa till hennes skydd, även om vi lova betala för henne. –

Ikväll bjudna till rektor Levón (födelsedag). Tråkigt. I morgon kommer en kvinnosakskvinna⁷⁴ som ska firas värre, både på kvkl⁷⁵ där jag ska hålla tal för henne och sällskapsklubben. Sen hoppas jag kvkl. somnar av. Alla medlemmarna troppa av. Ingen sammanhållning, ingen entusiasm. Vera Hjelt har skrivit en bok om medborgarkunskap som jag hade med manuskriptet till. Den skall översättas här av en finsk mag. Men voi voi så den boken blir underhaltig. Jag riktigt sörjer över hennes bristande självkritik, men man vågar ingenting säga. Men får någon bara ett namn, isynnerhet en kvinna. Då kunna de komma med vad smörja som helst, utan att bli nedsablade, men får se bara om G-r skall få så lätt med kritiken och den är det som bestämmer bokens åtgång. –

Tack för Lippas brev. Jag hade också brev 2 häromdagen men de vore respektive 3 mån och 6 veckor gamla. (ni fingo väl hälsningen från Hfors?) Roligt att hon nu fått det bra och trivs. Säkert mycket utvecklande för henne. Och sen får hon så lätt en högt avlönad tjänst i Malmö, vilja vi hoppas. Har mor Idun? Där står ju om Schönmeier och hans svenska ambulans (i febr) Vad gör morsan där hemma? Börjat med trädgården? Spar sig nu i den förrådiska våren! Utsätt sig ej för ansträngning och förkylning.

Jaså, inte förrän till hösten gifter Einar⁷⁶ sig. Vad ids de vänta på? Men kanske tids nog. Måtte han få en bra fru! Helmer⁷⁷ som far ut och lämnar

⁷³ Gunnel, född okt 1911, var alltså här inte ens 4 år.

⁷⁴ Rimligen Dagmar Neovius.

⁷⁵ Alltså Kvinnoklubben som Victoria tydligen inte längre var någon entusiastisk ordförande för.

⁷⁶ Einar Gullstrand, bror till Victoria, gifte sig med Hedvig. Han blev sedermera landsfiskal i Svedala, där vi (min mor Gunnel, med barnen Marita, kanske Ingela, och jag) besökte dem flera gånger under 1940-talet och fram till att vi flyttade från Lund till Uppsala år 1953. En kortare tid bodde vi där för att "vakta huset" när alla var bortresta. De bodde på en gård – som Einar låtit bygga - uppe på en höjd en bit utanför samhället. En arrendator odlade marken. 2010 ägdes gården av Einar Gullstrands barnbarn Jill Gullstrand, läkare och medägare till en vårdcentral vid Möllevången i Malmö.

frun och kan glädja sig så åt en ensam resa. Det skulle aldrig G-r kunna. Undrar vad inkomster de ha? Nog bra för Torsten där, men nu blir väl förtjänsten mindre då han både hyr och äter ute. Får se huru länge han hålls där. Nog borde han ha fått mer betalt så god tecknare som han är. Vivi⁷⁸ skriver ofta från San Francisco. Är nu städerska på stadens finaste hotell. Får med dricks ända till 40 doll i mån och fri varje dag efter 3 em. Tycker det är en idealisk plats och kommer visst inte hem på länge och dumt gjorde hon. Sände mig en fin japanesisk broderi. Guld på rött siden som jag sytt till kudde. Hurtig flicka som kan slå sig fram i en tjänares skepnad! –

Ja, annars vet jag inte något av vikt. Kriget är det ej värdt att tala om. Känner ni några verkningar därav? Matvaror dyrare? Flyktingar i landet? Huru länge skall männe eländet pågå? Vi köpte ej sedan motorbåt. Så dyrt, och osäkert om man får befara vattnen här. Veta ej alls vad vi göra i sommar. Stanna kanske lugnt här vi vår sköna park alldeles utanför fönstren. Bara inte tyskarna kommer och pluttar/plundrar?/, för då äro vi mitt i stråkvägen, men de skäms väl. Kanske fara vi till Narvik i Norge. Ej lång resa. Tar alla ungarna med. Icke dyrare än att hyra villa här som kostar minst 3-400 mark plus allt besvär. Det är nu det att Vasa är en sån håla isynnerhet på sommaren, att man så gärna ville skudda den från sina fötter ett tag. –

Var mor sen till /Kr-Lars?/? Finfin? Naturligtvis? Nästa gång skickar jag en femma igen så att mor kommer sej för att fara in och roa sig, och tusan kommer om inte mor far. Nu var tyvärr banken stängd när jag tänkte på't. Och hur ids mor prata om såna småsaker som är den största glädje för mig själv. Ack mor lilla, så jag ofta tänker på mor, de ömmaste tankar. Barndoms- och ungdomstider lever jag upp på nytt och huru ofta plågas jag inte av självförebåelser över att man ej var mera mor till glädje, tröst och gagn. Man var så tanklös, så egoistisk och så oförstående för de mödor och bekymmer som så ofta vilade tungt på mors väg. Far hade väl också sina svårigheter och bekymmer men aldrig har männen som hustrurna allt hängande över sig, samma svårigheter att frigöra sig för ens en stund från som modern. I hemmen är det modern och hustrun som drar det tyngsta lasset, det inser jag först nu, själv inne i det. Då drivs jag av sådan längtan att kunna komma med min dotterliga kärlek /och/ visa mor huru jag nu ville godtgöra det jag som ung försummat. Jag ville att mors ålderdom skulle bli så ljus och sorgfri och lycklig som mor förtjänat. Det vet mor ju för alla tider! Och var nu så innerligen hälsad både Far och Mor av Eder egen dotter Victoria.

Under brevet i blyerts: Om mor vill så sänd det här till Lippa. Fyll i här så får hon ett långt brev.

/VH har lämnat ca 1 dm tomt på sidan – det brukar hon inte – för att hennes mor ska ha plats att skriva till Filippa Gullstrand i Paris. Det finns många exempel i breven på att detta är vad man förväntar sig: att brev cirkuleras mellan

⁷⁷ En annan bror till Victoria.

⁷⁸ Vivi Heikel, Gunnars syster.

familjemedlemmar. Ibland men sällan skriver mottagaren till något i de brev som sedan sändes vidare, i VHs korr./ Underst och upp och ner: Hemmet den 20 maj 1915. Kära vår tös! I morgon sänder vi din paket till Malmö. Berta tar den in med sig. Bref törs vi intet lägga i paketen, hvarför jag skickar detta i förväg. Helmer ställer om med afsändningen. Har intet något nytt att berätta; men Tori så mycket mer, men hon har ju också en reservoarpenna att skriva med och då går det ju fort att ramla upp en del. Tack för ditt sista kort. Helena sade att broen hette "helvetets" bro. Platsen vacker men namnet fult. Helena och far har skickat 12 stycken sånger och noter till Tori då hon fyller år.

Skicka oss underrättelser om paketen kom fram. Har du skrivit till Anna P i Fjälje/Fjalie?/ sen. Jo, du vet väl ingen plats till henne där nere i Paris. Ledsamt med dina tänder. Huru går det med kassörskapet. Har du själv något i din kassa? Morsan.

+++

7 maj 1915/ 6 maj 1915 ⁷⁹ Två annonser och en notis: om "vår lantdagskvinna fröken Dagmar Neovius " besök i Vasa den 7 maj. Hon var med på "Martas Symöte fred. d. 7 dennes kl. precis 4 e.m. " och på kvällen kl 20 höll hon föredrag hos Vasa kvinnoklubb ("kvkl" ovan). Till det senare var "utomstående" också välkomna.

+++

8 maj 1915⁸⁰ notis att Dagmar Neovius fredagen den 7 maj hållit "ett fängslande socialt föredrag" om "industrialismens inverkan på hemmen och samhällets förpliktelser mot det uppväxande släktet". Mkt kortfattad notis.

Strax bredvid denna notis en artikel med rubriken "Berusande och stimulerande ämnen" (av dr. Gunnar Heikel) med underrubriken "Olika lyckovägar".

+++

11 maj 1915⁸¹ "Socialt upplysningsarbete" är en lång artikel om fröken Dagmar Neovius föredrag på fredag kvällen på Vasa Kvinnoklubb. Neovius sa att utvecklingen av storindustrin drar till sig också kvinnor och inverkar menligt på familjerna. Här borde samhället träda in . "I den riktningen går ju inträttandet av barnkrubbor, barnträdgårdar, folkskolor, arbetshem, fortsättningskurser." Men – bortsett från barnkrubborna, lämnas barnen ändå för sig själva alldeles för länge. Hon vill att denna tid också ska organiseras för barnen. Mkt radikal. Och alla de barnträdgårdar som finns är för få.

Hon vill också att ungdomar inte ska sättas i vuxenfängelser, vilket sker för tidigt.

Vad behövs för detta, mer pengar, nya lagar och att det finns människor som vill ägna sig åt socialt arbete. Hon vill ändra de s k arbetshemmen till ngt som jag förstår skulle likna det som fritidsverksamheten är idag: ett ställe där man kan läsa läxor m m.

⁷⁹ *Wasabladet* torsdagen den 6 maj 1915

⁸⁰ *Wasabladet* lördagen den 8 maj 1915

⁸¹ *Wasabladet* tisdagen den 11 maj 1915

"Föredraget belönades med starka applåder, varefter klubbmedlemmarnas och övriga närvarandes tack frambars till frk Neovius av doktorinnan V. Heikel." Sen blev det diskussion. Särskilt jfr man med socialt arbete i Amerika. Samma dag hade Neovius hållit föredrag för martorna om Hem, seder och bruk fordomdags. Nästa dag skulle hon till Vörå för att hålla föredrag där.

+++

Wasa Fred 14 maj 1915

Lilla kära Lippa! Egentligen skulle jag behöva göra en promenad. Solen skiner så lockande och jag har suttit hela förmiddagen och sytt. Två par sommarbyxor till Armas äro färdiga – men 2 kort och ditt sista brev avsändt 10.4 (korten 15 och 23.4) får mig överbevisad om att min förbaskade skyldighet är att skriva brev till dig, systervän, tacka dig och vara glad över att du är så rar och inte glömmer mig. Sista brevet, just skrivet å tåget för 2 veckor sen väl bekommet! Tack för det! Nej, ursäkta, det var din andeviskning jag avlyssnade. Vet du, jag tror att när allt kommer omkring att jag fått alla kort och brev du avsändt, fast det tar tid. Zeppelinbesöken 2 gånger, antagligen duktigt färglagda därtill, men det gör ingenting, just som jag själv relaterar.

Men bra tycks du nu ha det på alla sätt där du nu bor. Jag är så glad för det. Så roligt att ha fått komma till ett bättre slagens franskt hem. Det gör säkert att du på allt sätt i helhet ser mer sympatiskt på Fr och det franska folket. Mjukt, elegant, älskvärt är väl nog karaktärsdrag, som man alltid hört? Ja, njut nu av världen och allt skönt som omger dig! Den som ändå en gång fick komma dit och se om dig! Men som sagt mordandet - !

Känner du dig ej som om du kommit på en mycket högre social rangskala sen du slet för 75 hårda i Gbg eller än mer sen du for från Hkpge-Mö godståg var morgon kl ½ 6 till skolan? Lönen, fina människor m m måste ju åstadkommit det. Att stiga uppåt! Åh, så det är tillfredsställande! Helst då man märker att man andligt tittar till högre, vidtfamnande vyer och förståelse för allt ädelt, godt och mänskligt. Det ligger visst oss alla syskon, liksom föräldrar i blodet att icke vilja stå stilla, alltid sträva uppåt, var i sin mån och efter sina krafter. Det är alltid erkännansvärdt, blott det ej blir på ens bättre människas bekostnad, så man blir så där tarvlig och simpel som morbror Nils⁸² hela familj blivit i sin strävan efter sina illusioners tinnar.

Då Torsten talar om Elnas /mandater?/ så vänder det sig i magen på en. Måtte hon bara ej komma hit. Ty jag skulle säkert ej uthärda med henne män ge henne det hennes frid tillhör. Skall den människan bli gift? Det gud förbjude! – Ja, som sagt, vi voro hos Hfors. Jag skrev därom långt till mor. Bad henne skicka brevet till dig, så sluppe jag relatera särskildt. Antar du fått det! Långt, intressant för sabeln! Vera visa sig mycket shantil. Förstås bara en visit i hennes hem. Vågade väl ej mer för det "rosenröda tyranniet" som hon själv ofta talar om och låss sej protestera mot fast naturligen lika "rosenrött". Finfint hem!

⁸² Jacobsson i Trää?

Och älskvärda själar. Men du skulle veta vilken goja hennes bok är. Riktigt synd! Hon borde aldrig ge ut den.⁸³ Varken logik, eller tankar, självständiga. Hon har skrivklåda och saknar kritik. Så går det när man kelar för mycket med sina vänner och anhöriga. Ingen säger henne sanningen. Och jag vågar ej säga den. Men jag blundar ej för att anmärka henne. Har klart många och mycket som jag måste ro fram för att få luft. Men hon är känd, mest för sin älskvärdhet, populär, landtdagskv/inna/. Kryper nog förbi kritikerna som nog annars ha ögonen öppna för underhalt. G-rs bok blir väl snart färdig. Elna⁸⁴ skickar han den säkert ock! Hon kommer hit nu först i juni⁸⁵. Synd att där är så mycken bluff med henne. Det "lir" jag inte.

Annars inget nytt. En föregångskvinna var här för en vecka sen. Firades väldeliga. Jag höll tal på kvkl /= kvinnoklubben/ för henne. Bravo! Men nu sover kvkl på magasin till hösten. Kanske något år framåt. Rätt åt den. Kan inte sköta sina affärer, trots sin förstklassiga ordförande⁸⁶.

Få se vad vi göra i sommar. Kanske blir det att stanna vackert här. I går cykla vi till G:la Vasa. Ansträngande. Skola nu trava ut lite, G-r och jag. Reser Haleys bort över sommaren? Och din värdinna? Tråkigt om så vore. Nå, dyrt bleve en resa för dig hem, och nöjet. Tyvärr tyngande atmosfär där men huru gärna ville man ändå ej göra allt för mors och fars trevnad. Mor lilla! Tunga dar! Kanske sommarn blir bättre. G-r svåra schismer med sin Far och synnerligast sin bror. Fruktar det blir skilsmässa dem emellan för alltid sådana beska saker ha de sagt varann. Tant pinar de som vore hon dåre. Det som G-r med vrede och hederns indignation protesterar mot. Han är också gift med en så simpel mänska som ej har godt inflytande på honom. Skrev därom i mors brev. Farväl nu. Hälsa Elna och skriv snart, genast, på ögonblicket din stora syster Va. Första sidans kant: Många hjärtliga hälsningar. Hälsa även Haleys! Gunnar.

+++

30 maj 1915⁸⁷ "Alkohol såsom lyckomedel" (för Vasabladet) av d:r Gunnar Heikel. I den hänvisas till en föregående artikel "Fröets härkomst".

Varje dag finns det en stor rubrik "Senaste nytt" med underrubriken "Kriget" och sedan många andra underrubriker.

+++

6 juni 1915⁸⁸. Annons "Tekniska Klubben. Måndagen den 7 d:s förevisas /och så ett långt ord som inte går att läsa i den dåliga filmningen/ av ingenjör L Berg, varpå supé intages å ställe som framdeles beslutas. Samling kl ½ 8 e m invid elektricitetsverket." /så det är ngt där som ska beskådas//

6 juni 1915⁸⁹. "Kaffe, te och Kakao (För Vasabladet)" av d:r Gunnar Heikel. /lång artikel/

⁸³ Bör vara: Vera Hjelt, *Medborgarkunskap*, Helsingfors 1915

⁸⁴ Elna Halay är det - kanske? – har inte riktigt klart för mig varför de står varandra så relativt nära.

⁸⁵ Detta syftar säkert bakåt på Vera Hjelt.

⁸⁶ Här talar alltså Victoria ironiskt om sig själv!! Kvinnan var Dagmar Neovius

⁸⁷ *Wasabladet* söndagen den 30 maj 1915

⁸⁸ *Wasabladet* söndagen den 6 juni 1915

⁸⁹ *Wasabladet* söndagen den 6 juni 1915

+++

10 juni 1915⁹⁰. "Tobak. (för Vasabladet)" av d:r Gunnar Heikel. Några citat ur den artikeln: "Experimentella undersökningar ha nämligen ådagalagt att tobaken i större grad än kaffet om ock icke i samma mån som alkoholen hämmar den så värdefulla självkritiken. Då vi tycka, att tobaken underlättar andligt arbete beror det på en förslappning i omdömesförmågan. Ett arbetsresultat som de nikotinfria intelligenserna icka skulle ha godkänt, stämplas såsom fullgott av hjärnans nikotinbedövade sensorer." och senare "Ingen vinning kan ernås utan uppoffringar och då alla stimulerande medel avse nuets njutning, sker detta icke sällan på bekostnad av framtidens lycka.

Åldringen lever i det förflutna och barnet i nuet, men den kraftfulla mannen och kvinnan bör leva för framtiden, för det arv de skola ge åt kommande generationer.

Och ju mer vi känna oss såsom bärare av den n y a människan, dess mindre sakna vi stimulerande medel, och dess kraftigare blir den vilja, som på kunskapens och naturbehärsknings väg skall skapa en lycklig och stark jätteorganism av den nu under plågor i dunkel trevande mänskligheten.

Slut. "

Samma dag en artikel om "Kroppsovningarnas hälsobringande kraft" som refererar en dr J N Åkermark. En underrubrik är "Stillasittande fördärvar hjärta och lungor." lång artikel.

+++

Snart kommer Tyskland att förklara Italien krig?

+++

13 juni 1915⁹¹. Annons: "Strandpaviljongen. I dag från kl 1. Kaffekonsert."

/Vera Hjelt besökte Vasa i fem dar i juni och före den 17 juni - och bodde antagligen hos Heikels. Hon skrev då på sin bok, den som Victoria Heikel fått läsa delar av./

+++

/Brev skrivet med blyerts/

Wasa 17 juni 1915

Kära Föräldrar!

Här sitter och ligger vi, barn och blomma, ute i skogen på utfärd. Har det så skönt. Just ätit våra medhafda smörgåsar och hårdkokta ägg, de bottna ju något men lite för litet tilltaget för så hungriga vargar. Inte för det vi ha varmt just, men sitter man just i solen går det ändå an. Barnen i alla fall storförtjusta. Här får ni också spår av mitt hjärteblod som en gemen mygga hämta upp ur

⁹⁰ Wasabladet torsdagen den 10 juni 1915.

⁹¹ Wasabladet söndagen den 13 juni 1915.

mina dunkla gömmor. Skönt att åtm/instone/ gå sommaren till mötes. Vi längtar och längtar.

Vera var här 5 dar. Skrev för det mesta på sin bok. Ute kunde vi inte vara då vädret var ruskigt. Gunnar blir otålig med henne i längden. Flere gånger sade han: Gud bevare en för såna där emanciperade halfkvinnor. No få di varra för mej. Om hon ändå skulle vara sån där anspråkslös och naturlig mänska som svärmor men så sabeli viktig e hon till på köpet för rakt ingenting. Ja, nu måste jag ju tillstå att i längden är det lite besvärligt med sådana gäster som man måste tänka för med mat och upppassning, för jämnan. Jag tänkte på morsan. Mor skulle gått ut i köket eller in till ungarna, som nu inte fick äta med oss, och bistått mig lite och tyckt det var lika bra utan så "mycken ställningar". Så menar hon ju också men inte vet jag hur hon skulle ta det om "ställningarna" var borta. Hon gaf mig i present en Rex inkokningsapparat med 18 burkar⁹². Kostar minst 50-60 mark. Rikligt betalt som jag är mycket glad för. Gunnar fick en korg med tallrikar och allt tillbehör att ha på sjön. Barnen karameller. Inga Gunnel vars en brosch. En väldigt frikostig mänska. En kväll bjöd hon oss ut på fin supé.

Men rysligt rädda äro vi att Svea också skall få smitta /?/ och ha redan tänkt att flytta längre in i landet för luftombyte om hon skulle bli sjuk. Det förstår ni väl är klokt. Annars bli vi här i lugn och fred. - I natt drömde jag att far och mor kommo hit på besök och jag var så glad så glad. Far hade sin blåa stickjacka på och utan skägg. Visst var han lite kvirrig for /?/ och vi ville /?/ han skulle företa så lång resa men en tu tre glömde han det och blev sig alldeles lik som då han var ung och frisk. Ja, så där drömde jag och hela dagen ha de tankarna kommit för mig.

Antagligen får ej Torsten⁹³ komma hit efter Bodenvistelsen. Det skulle varit så roligt. Hade idag ett kort från Filippa - till min födelsedag - sänt den 11. Således 5 veckor på väg. Från Vivi samtidigt som legat 3 veckor. Ryslig postgång. Vivi lycklig. Är ju anställd inne på själva utställningen⁹⁴ på hotell 200 mark i mån. Måste vara storartadt efter hennes beskrivning. Tant⁹⁵ nu i Kuopio. Eget hushåll. Är så överlycklig. Godt att vi förmådde föra saken till detta. Nog såg det så mörkt ut en tid. Med Einars är vi nog för eviga tider ovänner för det här men det kunna vi godt tåla. Gunnar och Einar äro så högst olika i allting. Redan det att han är så hänsynslös fennoman att han helst aldrig ville tala svenska är nog för att vi ej kunna sympatisera. Han menade också att vi gjorde mycket dumt att sätta Armas i svensk skola, som jag naturligen fick bära hundhuvudet för men jag försvara mig tappert som en äkta svensk. Hon frun är en stor potta som man knappt ids prata med. Kan för övrigt ej ordentligt svenska.

Inga går och plockar blommor till mig och smyckar mig med en krans och grönt och skogsblommor har hon lagat. Armas kliver i träd och på höga

⁹² Antagligen från den tyska firman Rex Konservglas Gesellschaft.

⁹³ Victorias bror.

⁹⁴ The Panama Pacific International Exposition, 20 febr – 4 dec 1915.

⁹⁵ Gunnars mor Anna Heikel f Lagus

stenar, pojkar, så litet jag morrar emellanåt för de stackars strumporna som sitta emellan. Gunnar skojar med Gunnel och de sabla myggorna äta upp mej allt vad de orka. - Nu får jag det här med posten på hemvägen. - Roligt om ni hade varit med oss i sommar. Snart fara vi ut på en längre seglats och bo par veckor på en ö - Bergö⁹⁶. 4 mil ut till havs. Blott sommarvärmen snart ville infinna sig! -
Hjärtligen hälsningar från Er Victoria Gunnar

Hälsningar från Armas

(I kanten på brevets framsida står med bläck följande tillskrivet.⁹⁷)

Flickorna Lundh ligga i Ronneby. Malin har värk, Elvira som sällskap. Ingen här nu att gå till utom Hanna Jörn/?/ och hon ej vidare treblig. - Var häromdagen till Chr. Larsson, blev så förtretad på fröken Olsson, visade mig förakt, för jag ej gick in i rummen att hälsa på henne, den "pottan" som alltid Tori kallar henne; och det var ej första gången hon gjorde det. Dröjer nog innan jag går dit igen.- Gamla Hanna duktig, äter som en häst. Från Ragnars hör vi då och då. Undrar om de också snart skall ha arvingar. Einar⁹⁸ slår stort på'et med sitt bygge.⁹⁹ Skall beställa möbler efter rummet, salongen, köpa piano och allt fint. Hedvig¹⁰⁰ vill ha det så förnämt, har låtit namna duktyg hos Anne. Om ni töser ändå hade varit i närheten, kunde ju spelat /"kacin" mas göra?/?/alt mor gåva./

+++

19 juni 1915¹⁰¹ Vasa teatersällskap spelar som sommarteater Nerkingarne av Axel Anrep, det var premiär "i torsdags". "Pjesen hör ju till dem man aldrig tröttnar att se." Det är sång och dans i tre akter. Den hör till "de bästa folklivsbilder den svenska scenen äger."

+++

26 juni 1915¹⁰². Ännu ett inlägg i debatten "Lärarkårens förkvinnligande. Doktor Sigurd Nordenstreng uttalar sig." Ett bra stöd för kvinnor på skolorna, jag läser inte så noga. Men han tycker att bäst är det när man och kvinna "komplettera varandra" och en ensam man i en lärarkår kan "mista för mycket av sin manlighet". Han tycker inte att kvinnor ska vara kvar som lärare om det gift sig och fått barn dock. Det blir en "vådlig kraftsplittring". Inte heller män bör ha "bisysselsättningar" (vilket då inte faderskapet anses vara). Men kvinnorna kan inte lastas för ökad brottlighet bland skolungdom.

+++

Heikels vistades på Bergö ca 1-15 juli 1915, hela familjen tycks det.

Därför kollar jag inte Vasabladet för den tiden.

⁹⁶ Bergö ligger i Malax skärgård, ca 2,5 mil sydväst om Vasa. Ön är svenskspråkig och där talas en särskild dialekt. Idag går en vajerfärja på 10 minuter över till ön från fastlandet.

⁹⁷ Detta är sannolikt skrivet av Anna-Stina Gullstrand f Jacobsson, Victorias mor, innan hon sände vidare brevet, troligen till sin andra dotter ("ni töser") Filippa.

⁹⁸ Bror till Victoria

⁹⁹ Huset i Svedala står än idag och byggdes av honom – egna ritningar säger släkttraditionen – med hjälp bara av en byggmästare. Nu 2010 i Jill Gullstrands ägo.

¹⁰⁰ Einars /blivande?/ hustru.

¹⁰¹ *Wasabladet* lördagen den 19 juni 1915.

¹⁰² *Wasabladet* lördagen den 26 juni 1915.

+++

Bergö 5 Juli 1915

Käraste syster!

Tack har jag visst redan sagt för ditt brev men tack ändå ännu en gång. Att det gladdde mig förstår du ju. Jag lovade i mitt brevkort för några dar sen inom en vecka brev, här har jag tid i överflöd, blott jag hade fred att ostörd få skriva. Trivs godt, slöar hela dagen, sover, stiger opp, kappan på, travar i sjön, tar solbad, äter, ror seglar (=slöar) och slöar igen. Ingen komfort må du tro. Och ön, stenig, oländig, fattig så du säkert aldrig sett maken. Barn är det ända det man här är rik på. Befolkningen lever mest av fiske. Strömming får man till 10-15 penni kilon. Abborre, gädda fiskar pojarna, G-r inbegripen, själva. Jag skulle förstås med och se när de vittja krokarna idag. Karlarna njöto, jag skrek, fast jag vände ryggen till. Usch, vilket barbari!

En 15-16 åring pojke, lycéeist, är med och räknar en timma med Armas¹⁰³ dagl. Han är en absolut trotskopf, energisk endast då det gäller äta. Undrar så om Torsten manne kommer hit. Tror livet här skulle intressera och vila upp honom, men möjligt han ej slipper för militäråldern. Tror han just i dag är fri sitt tyranni. Vad han skall jubla! Lidit har han. Ragnar¹⁰⁴ tror sig ock komma ut på nytt i höst. –

Ditt brev borde jag haft med för att ordentligt kunna besvara. Minnes ej allt du skrev. Men det jag väntat du skulle skriva om stod där inte. Det du brände gången förut. Vet ej alls om du går i älskogstankar f n. Varför får jag ej veta därom? G-r säger alltid att om du förstod att vara mera kokett skulle du nog i dig själv ha egenskaper tilldragande för en man. Jag befarar att du nu är på ett ställe där du har tillfälle att lära den konsten. Men det – koketteriet – bör utövas med stor försiktighet och diskretion. /Smil aldrig på – à la mamsellerna där för nog tror jag tom?/ Jag funne det osmakligt.

Varför skulle du ej ha rätt till lycka? Det har varje levande själ, som ej förbryter sig mot naturen, samhället eller sig själv. Vad strunt, mors yttrande! Tror du många av oss voro särskildt välkomna? Nog tala mor om för mig hur hon grät och beklaga sig för mormor när jag börja röra på mig där inne. Det tredje på så kort tid. Dumt att låta barnen veta huru ovälkomna de voro, vad rådde de för eländet, men missmod under havandeskapet och aldrig så /mycken/ gråt och tandagnisslan lär ej alls ha något menligt inflytande på fostret. Det är gladeligen en skild individ för sig utan varje yttre inverkan, så det är mycket dumt och ovetenskapligt resonerat av dig det du skrev. Men i generationers generationer är det klart att de önskade, efterlängtrade barnen ha bättre förutsättningar av många orsaker för detta knepiga livet, så håll du bara på dina goda föresatser att förbättra släktet. Vi göra också vad vi kunna!

¹⁰³ Han är åtta år på det nionde!

¹⁰⁴ Victorias två bröder tycks vara inkallade i Sverige.

Men att Elna ska ha blivit en sån potta, det är mer än jag kan begripa. Men nog börjar du också bli pottisk som inte opponerar dig och håller fram din egen mening. Ta du bara in artisten¹⁰⁵ och konversera fritt och otvunget med honom, prata om knodden du lunchar med och visa dem huru en flicka är lika ärbär, kvinlig, nobel kvinna utan denna uppdragna könsskilnad i varje sed och varje tanke som med all deras fnosk/?/. Sånt är ju idiotism i vårt högt individualiserade tidevarv. –

Samtidigt med ditt brev fingo vi av Vivi ett och det hade i mycket stor likhet med ditt. Det var i edra känslor mot föräldrarna. Ända till nästan samma uttryck. Båda kände ni ofta förebråelser för att ha lämnat dem, få ibland raptus då ni bums ville fara hem, men återigen tar en självisk önskan att leva på ert eget vis ut sin rätt. Vivi säger att vi ju aldrig kunna känna det som hon. Vi har nu vårt eget som går framför. Allt, där hon ännu "känner sig bunden vid modersubstansen". Det är rätt resonerat och vi förstå så väl eder bådas känslor, tankar och tillfälliga stämningar, och så länge ni inte i en överalltgående kärlek så att säga slitit de ursprungliga banden slippa varken föräldrarna eller ni känslan av närmre samhörighet än mellan de gifta barnen och föräldrarna. Sådant är livet, så tungt och hårdt det än kan synas.

Nu tjuta ungarna där ute i stugan, Maja, den gamla goda gumman försöker trösta dem så godt hon kan. Jag måste ut och skipa rättvisa dem emellan. G-r ligger och dra sig och läser här i sängen. Han ser slö ut – som vi alla. Mor och Einar voro ute på galejan midsommardagen, skrev ett kort till mig, ända livstecknet på minst en mån men godt sådant. "Njöt kollosalt". Nu farväl, orkar ej mera i den ändtliga hit anlända sommarvärmen. G-r hälsar. Hans bok framkommen? När du orkar så skriv till din tillgivna syster Va.

+++

8 juli 1915¹⁰⁶ /För första gången denna annons som sedan kom varje dag som Wbl kom ut fram till ..."/ "Till salu. Litet om livet och dess betingelser (Biologisk-kemiska betraktelser) av Gunnar Heikel. Pris 2 mk 50 pcl. Säljes i Vasabladets kontor." /hela annonsen/

8 juli 1915 anmäldes också boken under rubriken "Litt. och konst" på följande vis" Litet om livet och dess betingelser är namnet på ett arbete, som i dessa dagar utkommit av trycke av dr Gunnar Heikel. Boken, som omfattar 129 sidor i stort 8:o-format är ett övertryck av tidningsartiklar, som under c:a 1 års tid ingått i Vasabladet.

Författarens ursprungliga plan var att skriva en artikelserie över ämnet "Varor, varuförfalskningar och deras avslöjanden", men då det framgick, att artiklarna skulle blivit alltför torra och deskriptiva, om denna rubrik bestämt innehållet, inlänkades framställningen uti en naturfilosofisk riktning, såsom den ändrade boktiteln anger. Förf. har i första rummet försökt framhålla det stora syntetiska sammanhanget mellan de olika detaljföreteelserna och i möjligast

¹⁰⁵ Elnas make Halay, förmodligen.

¹⁰⁶ Wasabladet tisdagen den 8 juli 1915

vidsträckt mån begagnat sig av det utvecklingshistoriska o. energetiska betraktelsesättet.

Det är att hoppas att det fåtal övertryck som tagits skola finna intresserade och förstående läsare.

Bokens pris är 2 mk 50 pi. Den hålles till salu i Vasabladets kontor." Strax under nämns kortfattat att av August Strindbergs samlade skrifter har nu häfte 123-130 utkommit på Bonniers förlag och de kostar 50 öre styck. Det var allt under litteratur och konst denna dag.

+++

10 juli 1915 Annon: "Till salu. Litet om livet och dess betingelser (Biologisk-kemiska betraktelser) av Gunnar Heikel. Pris 2 mk 50 pcl. Säljes i Vasabladets kontor." /hela annonsen/

+++

11 juli 1915¹⁰⁷ "Litet om livet och dess betingelser (Biologisk-kemiska betraktelser) av Gunnar Heikel. Pris 2 mk 50 pcl. Säljes i Vasabladets kontor." /hela annonsen/

+++

13 juli 1915 Annon: "Till salu. Litet om livet och dess betingelser (Biologisk-kemiska betraktelser) av Gunnar Heikel. Pris 2 mk 50 pcl. Säljes i Vasabladets kontor." /hela annonsen/

+++

15 juli 1915¹⁰⁸ Annon: "Till salu. Litet om livet och dess betingelser (Biologisk-kemiska betraktelser) av Gunnar Heikel. Pris 2 mk 50 pcl. Säljes i Vasabladets kontor." /hela annonsen/

+++

17 juli samma annons

+++

18 juli samma annons

+++

20 juli¹⁰⁹, samma annons. Och dessutom under "Litt. och konst" står att läsa "Från nebulosan till människan." D:r Gunnar Heikels tidigare omtalade bok med förestående titel är i Hbl. föremål för en längre berömande anmälan av Rolf Palmgren, som framhåller att boken såsom den framträder är värd allt beröm samt att den på ett utmärkt sätt fyller en stor lucka i vår magra svenska populär-vetenskapliga litteratur. Anmälaren skriver vidare bl a :

'Ämnet är utan tvivel det mest fängslande och intressebindande, eller borde åtminstone så vara för varje bildat person; det berör ju det allra viktigaste av alla humana spörsmål, problemet om människan själv och pejar därvid det modärna vetandets djupaste schakt. Vadan och varthän bilda nyckelorden till varje ärlig livsåskådning, som icke åtnöjes med traditionellt

¹⁰⁷ *Wasabladet*, söndagen den 11 juli 1915.

¹⁰⁸ *Wasabladet*, torsdagen den 15 juli 1915.

¹⁰⁹ *Wasabladet* tisdagen den 20 juli 1915

nedärvda uppfattningssätt, utan självständigt och oryggligt strävar efter en rationell förklaringsgrund till företeelserna och deras orsakssammanhang.

Boken är i bästa mening populär, lättfattlig och övertygande, framställningen lugn, redig och sammanhängande. Den vårdade och löpande stilen präglas av en viss sund kärvhet, fri från saftiga överord och sensationella affekter.

Med sin enkla och värdiga skildringskonst väcker, lockar och fånglar boken med ett spännande dramas hela tjuvningskraft. Man lever med från början till slutet, frossande med en oförklarlig inre tillfredsställelse i vetenskapernas rika, underfulla skattkammare och glödande med en helig iver i livets uråldriga urkunder under spaningen i dess hemlighetsfulla labyrinter.

Den oändligt långa och mångskiftande utvecklingsprocessen, för det vi kalla liv, kulminerade i uppträdandet på arénen av Homo, skapelsens herre, finnes i sina grunddrag framlagda i den blott 174 sidor digra boken. Med distret urskiljning och gedigen sakkännedom överränner författaren åt läsaren ett rikt fång av moderna forskningsresultat, baserade på fakta och logiska argument, samt ägnade att klarlägga och belysa milstolparna på den mänskliga utvecklingens mödosamma vädjöbana. Visserligen är boken icke fri från smärre oegentligheter och felgrepp, men dessa förmå icke inverka på det allmänna omdömet om dess vederhäftighet. Man erhåller även en klar uppfattning av de meningsolikheter på naturvetenskapens område, vilka ofta skarpt brutit sig mot varandra samt renande och luttrande bidragit att ur sannolikheter och hypotesternas symbolistiska vittnesbörd utkristallisera den absoluta sanningen. Genom lättfattliga liknelser och direkta jämförelser med de sociala förhållandena fördjupas uppfattningen hos läsaren av en mängd, ofta invecklade, forskningsresultat, varvid smärre naturfilosofiska avvikelser från den centrala huvudvägen bidraga till det lästas lätta assimilering.

Och till slut må icke förgätas att boken syftar framåt. Den mänskliga kulturutvecklingen och reformverksamhetens erhålla sin ryggrad och styrka av samma skapande och förintande, uppbyggande och nedrivande, krafter, som från begynnelsen dirigerat utvecklingen från nebulosan till människan.' " /slut på citatet från Palmgren men också på artikeln i Vbl. Och inget annat stod denna dag under Litt och konst/

+++

22 juli 1915 och

24 juli 1915¹¹⁰ Igen samma annons om Litet om livet...

25 juli 1915 igen

27 juli 1915¹¹¹ igen. Och därtill under "Länet och staden" Rubriken

"Bakteriehalten i vattenledningsvattnet.*)" /och vid * står det "införandet fördröjt". Artikeln är signerad G. H. och handlar om vattnet från Getingsflyet som annat vatten från djupare jordlager är fritt från bakterier. Och Vasaborna kan vara säkra på att deras vattenledningsvatten är i det närmaste fritt från bakterier

¹¹⁰ Wasabladet lördagen den 24 juli 1915

¹¹¹ Wasabladet tisdagen den 27 juli 1915

och inte hälsofarligt. Det är bättre än de flesta brunnar m m. Slutet av artikeln lyder: "Vattenledningsvattnet undersökes i stadens kemiska laboratorium med avseende å den kemiska beskaffenheten 2 ggr i veckan och så snart arbetena med rörnätet avslutats kommer även bakteriehalten att regelbundet utrönas. G. H."¹¹²

+++

29 juli 1915 annonsen om Litet om livet igen

31 juli 1915 också

1 augusti 1915 också

3 augusti 1915 också /kommentar observera att den säljs bara genom Vasabladet. En bok om Wasa stads historia annonseras om – den säljs i boklådor och i F W Unggrens boktryckeri./

+++

"Wasa 4 augusti 1915"¹¹³

Skriftställarinnan Fröken Ellen Key, Strand, Alvastra.

Varmt sympatiserande med Edra av utvecklingstanken burna höga idéer, tar jag mig friheten att överlemna Er ett litet arbete "Från Nebulosan till Människan".

Det är med stor glädje jag och min hustru (svenska från Skåne) läst Edra sant vetenskapligt frisint och objektivt skrivna arbeten och utlåtanden. Vi beundrar Er som nutidens förnämsta skriftställarinna och ha ofta värmts av tanken, att en gång få ge uttryck åt dessa våra känslor, att skriva några rader till Ellen Key, som redan länge ägt vår odelade beundran.

Den enda katalystor, som har förmågan att påskynda mänskligheten i dess reaktionsförlopp mot ett högre lyckligare tillstånd utgöres av kampen mot ärftlighetens klavbjudande krafter och för nyanpassningens framåtbärande makter mot paliningenesis och för cenogenesis.

Hyllande Er i denna strid som en fältherre av högsta rang
förbli min hustru och jag
Med djupt känd högaktning
Gunnar Heikel

Min hyllning för den högt... oförskräckta kämpen och
människovännen
Victoria Heikel"

+++

Boken var alltså *Från nebulosan till människan. En naturens utvecklingshistoria*. AB Framtidens bokförlag: Malmö 1914. Den gick att köpa som 11 häften à 25 öre; som komplett häftad för 3 kronor; inbunden för 4 kronor. Den som ville kunde köpa till lösa pärmar till sina häften, som kostade 75 öre. På baksidan av

¹¹² Wasabladet tisdagen den 27 juli 1915

¹¹³ Ellen Keys arkiv L 41: 59: 2 Kungl. Bibl Stockholm.

en inbunden bok står ett utdrag ur en recension från Nya Samhället 11 maj 1915 (så boken fanns redan på våren!): "FRÅN NEBULOSAN TILL MÄNNISKAN av *Gunnar Heikel*, föreligger nu avslutad. Arbetet omfattar 11 häften à 25 öre. Härmed har den populära svenska vetenskapliga litteraturen riktats med ett verk av stort värde. Arbetet har framgått ur en serie vid arbetarinstitutet i Vasa hållna föreläsningar. I detsamma är på ett klart och lättfattligt språk sammanförda vetenskapliga huvudfakta ägnade att förhjälpa läsaren till ett evolutionistiskt tänkesätt och därigenom till befrielse från den trånga förgudningen av nedärvda och konstgjort underhållna instinkter och affektioner, varav människor ännu i stor utsträckning besjålas. Boken kan på det varmaste rekommenderas till arbetarbibliotek och studiecirklar. Såväl omfånget som arbetets art gör det särskilt lämpat härför." Att den väldigt tidstypiska bilden var gjord av hans hustru Victorias bror Torsten Gullstrand står ingenstans.

+++

/Odaterat brev men högst troligen skrivet den 6 eller 7 augusti 1915, förmodat på grund av skrivningar om boken till Ellen Key samt att de under sommaren varit på Bergö/

Kära Föräldrar!

Tack morsan för välkomna brevet! Nu äro vi välbärgade och välmående tillbaka i Wasa. Skönt! Jag bryr mig föga om dylikt primitivt sommarliv. Saknar min goda säng, mjuka stolar att sitta på emellanåt och vad allt annat komfort ett stadshem bjuder. –

Är i dag ensam med barnen. G-r for på en plomberingsresa ner halvvägs mot Tammerfors i går kväll. Kommer tillbaks kl. 12 i natt. Hans assistent är så ogin och så slösande att han för denna gång hellre for ensam. Mera betalt vill han ha, just i dessa tider då G-r själv har 3-4000 mindre. Men av med honom blir han ej, tillsatt av styrelsen som han är. G-r har mycket förargelse av honom, liksom jag av den ohängda pigan ibland. Få se om det blir bättre i nov. –

Roligt att jag såg att mor hade "luftat" på sig lite i stan. Helmer syntes mycket nöjd och glad att mor ändtligen besökt dem. Nu i den vackra tiden borde mor alltsomoftast resa in till stan och lite pigga upp sig. Det behöver mor säkert, som ständigt är sjuksköterska, och för far går det ju väl att undvara mor när mor kan komma omigen på natten. Mor kan ej tro huru stor lust jag skulle ha att komma fram och tillbaks på ett skutt till mors födelsedag. Men jag får ju inte tänka på det i dessa oroliga tider. Får se huru det skall vara i Europa till nästa år? Och huru länge det skall dröja innan vi ses igen? –

Barnen tala så ofta om mormor och morfar. Armas har allt i Hököpinge i så klart minne. Flickorna har fått en liten lekstuga (köpte en biljettbutka för 15 mk som Kronman ändrat lite) där de leka så godt som hela dagen. Fina dockor, barnvagn, spis och småsaker ha de, så det är riktigt beboeligt. Inga är en sån liten mamma. Gunnel kallar henne också "lillmamma"

och är rent olycklig om Inga blir arg på henne någon gång. T o m Armas anser sig inte för stor att någon gång leka med dem men då slutar det snart med gräl och gråt för han är så despotisk och smäller genast till om de ej lyda honom, självhärskaren. När Vera¹¹⁴ var här fingo de en gammal kortlek av henne. Den ha de haft väldigt roligt med fast det bara är "svartepetter" och bank med tändstickor går ideligen/?/ Få de så nångång mamma och pappa med äro de storförtjusta.

Jag sänder den där rescensionen, av vilken ni fick urklipp. Lovade. Lippa vill höra vad man sagt om den, lovade därför sända den här. Skrev nämligen i Bergö ett långt långt brev till henne. Har ni lust dra igenom den så sänd den sen till henne. Förargad var G-r dock, att där påpekas fel som icke fanns. G-r har det just så som resc. rättar. G-r har skrivit till honom och påpekat det. Annars är det ju en utmärkt kritik. Så bra får den antagligen ej i Sverige. Antagl. säljes ändå så litet ex. att det ingenting blir i vinst för G-r, men vi kunna väl leva det förutan. Häromdagen förärade G-r ett ex. åt Ellen Key. Skrev båda några varma högaktningfulla erkännande ord åt henne. Få se om hon skall ha takt att svara och säga tack emellertid. G-r har här i Finland sändt en tio, tolv ex. till kamrater, farbröder, proffesor i ämnena o.d. Icke en har med ett ord erkännt det. Jo, en! En arbetare som tillskrivit G-r och tackat för tidningsuppsatser han skrivit. Folk äro själviska i denna världen. – Och avundsjuka.

Då jungfrun strök tog jag i hast och lagade några ryska skorpor efter mors recept. De blevo ganska bra (90 stycken) fast lite flatbreda. Tog visst för mycken hjortronsalt. Vetebröd laga vi alltid själv. Jag borde sy nya paitor¹¹⁵ åt mej. De jag fick då jag gifte mig sjunga på sista versen. Bråk!¹¹⁶ Hade jag varit i Sverige skulle moster H¹¹⁷ få sy dem, ävensom till barnen. Jag har så mycket arbete dessutom. Lappning, lagning m m. Hälsa nu alla vänner. Undrar om jag tackat lärarinnan för /salt till föd. ?/ Varmt hälsade eder Va.

I kanten: Det där kortet fick jag för ett par dar sen – 7 veckor på vägen. Var det nu hade varit?

I kant med helt annan skrivstil , troligen "mors"¹¹⁸ som sänder brevet vidare till Filippa?:

Helmer¹¹⁹ kommer en gång i månaden och ser om oss, Anna intet, de äro rädda att moster Helena är här. Ännu har jag inte hört något, om hon kommer i sommar eller ej. Far fått ett fint sticktäck af Anna. Vet ej hur hon skall reda sig om de få en liten med. DS

+++

¹¹⁴ Vera Hjelt

¹¹⁵ Betyder nattlinne. Mamma Gunnel använde också det ordet. Är det finska eller skånska?

¹¹⁶ Som VH använder ordet betyder det snarast: besvär/besvärligt.

¹¹⁷ Helena Gullstrand

¹¹⁸ Anna-Stina Gullstrand

¹¹⁹ Helmer är bror till Victoria och Anna hans hustru

+++

/En recension i Finland – vilken tidning? – av Gunnar Heikels bok *Från nebulosan till människan. En naturens utvecklingshistoria*. AB Framtidens bokförlag: Malmö 1914.

+++

Året därpå 1915, kom *Litet om livet och dess betingelser*, som byggde på en serie artiklar åren 1914 och 1915 i *Wasabladet*. Den utkom först "i ett fåtal exemplar som övertryck". Eftersom upplagan "på kort tid slutsålls" kom år 1919 ett nytryck av boken med samma titel, vilken enligt förordet innehöll "omarbetade" artiklar och nya. Några av de artiklarna hade förut varit publicerade i *Finsk Tidskrift*, t ex "Lagen om minimet tillämpad på det 'högre' livet", vilken omnämns i ett av breven. Den sista artikeln i 1919 års bok är "Framåt på utvecklingens ström", och är ett polemiskt svar på en ledare i *Wasabladet* med titeln "Tillbaka till källorna".¹²⁰ Den diskussionen som publicerades under hösten 1914 i *Wasabladet* innehöll flera inlägg, alla från kristet håll.

+++

5 augusti 1915 också

7 augusti 1915¹²¹ också. Samma dag ledare : "En ny bok i rasbiologi." där den 1914 i Sverige utkomna boken av dr Lundborg, *Rasbiologi och rashygien* omtalas. Den har kommit i en ny upplaga. Ledaren refererar bokens olika uppsatser, alla av Lundborg och med temat sämre och bättre raser och att rasblandning inte är lämpligt. De bättre raserna förstörs då. Utan varje tillstymelse till kritik, tvärtom med en önskan om att Finland ska uppmärksamma detta innan det är för sent.

7 augusti 1915 en rubrik "Judarnas ställning under kriget" som återger ett tal av dr Friedmann i duman, som går till rätta med och beklagar förföljelse av judar som visat sig vara patrioter i många fall. En kvinna vars man var ute i kriget fick inte bo kvar i Kursk, en man med tre söner i kriget tvingades överge sitt skomakeri. En plädering till förmån för judarna som förföljs, våldtas, fördrivs och massakrerar samtidigt som de ger sitt liv för Ryssland på slagfältet. Detta är värre än den spanska inkvistitionen! Och förtrycket kommer från regeringen, inte från det ryska folket säger talaren.

+++

8 augusti 1915¹²² annonsen om *Litet om livet* igen

10 augusti 1915

12 augusti 1915

14 augusti 1915

¹²⁰ Gunnar Heikel, *Litet om livet och dess betingelser. Biologiska och kemiska betraktelser*, (serien Ur vår tids naturforskning II) Helsingfors: Söderström & C:o, 1919, Förord av G H, skrivet Vasa i oktober 1918.

¹²¹ *Wasabladet* lördagen den 7 augusti 1915.

¹²² *Wasabladet* söndagen den 8 augusti 1915

15 augusti 1915¹²³

19 augusti 1915

21 augusti 1915 samma annons + annonser om skolor – som snart börjar.

22 augusti 1915¹²⁴

24 augusti 1915

26 augusti 1915 + bl a annonser om skolor

28 augusti 1915, nej inte annons om Litet om livet + skolannonser

+++

2 sept 1915¹²⁵ dyker annonsen upp igen. /UW tror att annonsen tas in när det finns plats. Den säljs ju av Wbl själv och hos dem. //

4 sept 1915 ingen annons men många annonser om danser: Höstdans, Danssoaré mm samt föreningar som börjar vakna till liv efter sommaren.

5 sept 1915 annons om Litet om livet.

7 sept 1915. Ingen sån annons.

+++

12 sept 1915¹²⁶ igen en annons om Litet om livet.

19 sept 1915¹²⁷ igen en annons om Litet om livet

+++

25 sept 1915¹²⁸ ledare "Vår svenska nationalscen" av Sigrid Henricius (stud. fylk. Art.) /fattar inte vad detta är. Ledaren handlar om den svensktalande teatern och att man måste samlas kring att bevara den. Slutorden "Byggd på folkets förtroende skall vår svenska nationalscen i Finland på ett värdigt sätt kröna vårt kulturtempel."

25 sept 1915¹²⁹ Annon: "Hôtel Ernst i afton från kl 8-3.15. /kan det var möjligt så länge??/ Supé-dansant i matsalen. Musik av italienska ensemblen."

+++

26 sept 1915¹³⁰ igen en annons om Litet om livet

+++

/I följande brev kommer en uppgörelse med Vera Hjelt, som varit i Vasa men denna gång bott på hotell istället för hemma hos paret Heikel som vid tidigare tillfälle. Victoria vill nämligen inte längre ha Vera Hjelts "kärlek". Det har kommit till någon form av brytning mellan dem men trots detta fortsätter de att träffas men under nya premisser. Detta är svårt och ömtåligt och inte riktigt lätt att begripa när nu alla de utväxlade breven inte längre finns. "Kvinnokärlek" kallar Victoria det för./

+++

¹²³ *Wasabladet* söndagen den 15 augusti 1915

¹²⁴ *Wasabladet* söndagen den 22 augusti 1915

¹²⁵ *Wasabladet* torsdagen den 2 september 1915

¹²⁶ *Wasabladet* söndagen den 12 september 1915

¹²⁷ *Wasabladet* söndagen den 19 september 1915

¹²⁸ *Wasabladet* lördagen den 25 september 1915

¹²⁹ *Wasabladet* lördagen den 25 september 1915

¹³⁰ *Wasabladet* söndagen den 26 september 1915

Wasa 29.9.1915 /en onsdag//

Kära, lilla syster min!

Så stort och gladt tack för ditt långa trevliga brev avsändt den 1ste. Länges väntade jag det, icke ens kort förebådade det de sista veckorna! Jag tror vi icke ens växla brev en gång i mån. Och det vore verkligen det minsta vi borde tillåta. Men du som jag har flera att skriva till och har man just skrivit till en annan, helst om man upprepat allt det man ville säga, bär det en imot att på nytt idissla det. Korten äro så fort expedierade och rymma så lite. Glöm inte det då du känner lust att verziehta på varje skrivande. Storartat att breven komma varann tillhanda dessa oroliga tider. Jag tror nästan varje ditt brev och kort förr eller senare når mig. Godt och väl att du mår bra. Arbetet förnöjer dig inte. Och jag vet att sådant pinar en och ständigt motverkar en hel lyckokänsla. Väl att jag "blev gift" så jag slapp posten¹³¹. Ett öde om jag skulle måstat vara där hela mitt liv. Men antagligen hade jag då skenat över skacklarna på ett eller annat vis, i hopp om att så finna ersättning. –

Relativt bättre är i alla fall din ställning än posten skulle bjudit. Högre lön, noblare arbete och anseende, få vistas i kulturcentra m m Och så måste du trösta dig med så godt du kan att de allra flesta människor nödgas för sitt livsuppehälle uträtta mer eller mindre motvilligt arbete. "Villenswidrige Betähtigungen" som G-rs slagord lyder. När allt kommer omkring tror jag dock inte att arbetet är ditt minimum. Skulle du egt en stor enskild lycka, en vän, ett komplement, där du finge giva hela ditt unga livs starka och livsträngande känslor, en vän som lika helt emottog och besvarade dem, då skulle genast ditt bankarbete flyttas ned till ett mindre betydande ondt eller kanske tvärtom framstå för dig mera som ett godt och därefter mer och mer avvinna dig sympatier.

G-r försöker just klartolka "Lagen om minimit"¹³² för en tidskrift. Den är en ganska klart lysande fackla för livets svårtydda företeelser. Du får läsa den – om den tas in – så skall du inte ha svårt att förstå den. Ja, vi ha lärt oss, eller rättare Gunnar har även lärt mig, att med våra tankar pejla och fatta mer och mer av vårt livs känslor, drifter, händelser. Att se klart igenom allt som sker och än mer på sin egen naturs innersta böjelser och anlag, förstå dess orsaker och förekomst. Det är att allt mer bliva herre över sin tid och sitt jag. Det är att växa i styrka, måttfullhet, jämnhet, ödmjukhet. Sådana obehärskade, okultiverade scener som du skildrar Haleys kontrahenter är en fjärran och motbjudande. Man låter inte sitt lägre jag få så makt med en och man har en förstående, förlåtande uppfattning om varanns bättre som sämre sidor.

Åh, det är ouppskattbart att veta och känna att man är varann till outhärlig hjälp till framtidssträvande mot livets skönsta ideal. Den fysiska hjälpen

¹³¹ Utan att det finns belagt mer än här tror jag att Victoria Heikel haft en plats på posten i Malmö som ogift. När då?

¹³² Se också "Lagen om minimet. Konstgödselblandningar" samt "Lagen om minimet tillämpad på det 'högre' livet" i *Litet om livet* 1919: 78-82, 84-101.

är ett försvinnande intet mot det att veta att ens själar eger just den motorn som driver en upp mot förbättring och ädelt viljande. Därmed bliver man aldrig färdig, därför är heller aldrig heller kärleken färdig, den domnar och avtar icke med äktenskapet, som många pessimister förmena, utan då först ser man och känner man värdet och privilegiet man fått i och med att man har tillträde och fritt upplåter sin egen själ. Sådant är väl icke älskog och lidelsers lek, det må gärna förgå för det bättre som kan växa därur. Men det finnes människor som aldrig veta om något högre, som aldrig vågar upplåta sin innersta människa (Elna) eller aldrig finna den som de kunna finna själsharmoni med, därför har äktenskapet så oändligt många avarter och skiftande utseende. Och sällsynta äro säkert de lyckade äktenskapen. Inte finns där många själar som äro just det komplementet som skulle kunna lyckliggöra mig och finns det, så hittar man inte på det så lätt. Vem sjutton kan hjälpa det, för att helt frankt få ett slut på de här ofullkomliga tankarna.

Men ett är säkert, en god riktigt viljande vilja kan uträtta under i ett äktenskap även där man känner att man icke fått just sitt komplement och livets alla mötande öden kan många gånger föra en närmre i kontakt än man kunde våga hoppas. –

Nej, Ellen Key gitte inte svara. Var det inte gement? Om hon nu fått vårt brev. G-r fick en sådan trumf på hand över mej, ty jag påstod i sten att hon som kvinna skulle aldrig underlåta den taktfullheten att besvara och erkänna en vänlighets emottagande. Till skillnad från flere bildade män som inte haft så mycken vett. Vad skall jag tro? Tråkigt att rubbas ifrån en god tro på människor. Man gör det så ogärna, ty man blir så fattig på det. Och ändå måste man så alltför ofta. –

Vera Hjelt var här ett par dar. Hade dock tagit in på hotell. Bra, ty fasligt sjå med säng o d placerande när hon bor här. Rätt betydligt ha vi måst pruta även på henne, men det var vårt eget fel, ty varför vänta så mycket av stackars människor. Men god rar älsklig människa är hon, och jag skulle vara mer än nöjd att få behålla hennes vänskap, just så som den nu gestaltat sig. Du har antagligen ingen vetskap och kännedom om "kvinnokärleken". Hög, ren, idealist, säkerligen en stor, för många tillfyllest ersättning för kärleken mellan man och kvinna. Jag ser visst inte "smått" på livsföreteelserna som Vera älskar att uttrycka sig, men – nej, - /mej/ intresserar icke en sådan öm smäktande, smekande, överklig tillgivenhet. /Lösliq?/ står den för mig, sliskig, tvy sjutton, att gå där och slickas och smekas och missbruka kärlekens skönaste mästsägende ord på förhållanden som tar avstånd från naturen. – Jag måste sätta en gräns för V-s "kärlek". Och du kan förstå att sådant tog djupt och sårande på en mänska som "aldrig förut blivit så avvisad" som hon påstår. – Alla hennes "kärleksbrev" ville hon ha igen. Godt! Mina brände hon efterhand. Det förargade mig. Så fina, djupa, genomtänkta tankar som jag där nedskrivit. Många, många timmars tankearbete.

Och så det att vi äro andra tiders barn. Hon en mystiker, romantiker, stor överklig idealist som icke förstår nutida moderna tankars språk. Jämnt

stötte vi på patrull. Kunde ej förenas i våra åsikter och hon kände sig förnärad när vi ibland anmärkte och angrep henne med klara ofrånkomliga bevis. Nu hoppas jag dock att det håller just som det är, goda vänner utan överdrifter. Jag skriver mycket, mycket hellre till dig, då man slipper krysta och betänka sig för varje ord. Dock måste jag skriva sådär var 20de dag till henne. Hon svarar alltid strax och 4-5 gånger så långt som jag. Hör du bränn nu det här, så min meddelsamhet i denna sak blott vilar inom dig troget och säkert. –

Torsten, skrev jag ju – tänker bli sin egen i Falun. Undrar om han gör klokt. I dessa tider då folk drar sig för alla överflödiga utgifter. Men han hörs mycket sangvinisk själv. Ville låna 100 Kr till startkapital. Då vi (eller han) skulle förlora 60 mk på den abnorma kursen skrev vi att han måste försöka få någon som lånar honom där (200kr) mot det att G-r på den personens konto sätter in i bank här "efter normal kurs" som nog återvänder med krigets upphörande. Få se om han lyckas sålunda /..oka/ sina saker. Så värst tillrådande var icke vårt brev. Tycker han skulle se lugnare tider an. Måne ej Amerika skulle passa för honom? Tror han skulle göra duktigt pengar där och lära slå sig fram på det där raska, bluffande sättet som är amerikanarens.

Har ej ännu haft brev från mor sen hennes födelsedag. Gav henne 100 Kr insatta här på bank. Till Einars bröllop, varom vi dock veta intet, ha vi beställt en finfin kopia av Gallén-Kalela¹³³. Jag får f ö till mitt rum kopia av Heliga Genoveva vakande över Paris. Sett den? Finns på något museum där. Härligt rofylld, fin i färg och stämning. Gå och titta på den! Inga¹³⁴ fortf hos Farfar. Jag går dit varje efterm. Frisk bara. Tror ej det var scharlakansfeber men så behandla de henne med alla överdrivna försiktigheter.

I kanterna: Kanske bäst du ej sänder skinntyget om du ej sändt det. Nu skulle jag behövt det redan. Kallt, ruskigt. Jag själv sväller i former, är sannerligen ej estetisk nedre partiet, övre, som du vet alltid tip-top. Fått lös klädning. Bra tyg som jag sen genast syr om. Varför får inte Elna¹³⁵ fler ungar. G-r säger att hon aldrig skulle idas läsa igenom hans bok. Kanske han sänder den och jag ett brev en gång, till jul möjligen. Väntar höra din vistelse där. Hälsa dem! Skriv snarare! Vad kläder har du? Varma hälsningar din alltid tillg Va
+++

30 sept 1915¹³⁶ igen annons om Litet om livet. Alltid samma formulering.

+++

¹³³ Gallén-Kalela (1865-1931) har de tydligen beställt en oljemålning (?) kopia av. Observera att Victoria skriver ut accenten som tillhör den svenska tidigare versionen av konstnärens namn och därtill felstavat det.

¹³⁴ Victorias dotter som tydligen bor hos sin farfar, Joel Heikel – inte hemma – när hon är sjuk. Där finns – kanske – gamla Maija?

¹³⁵ Elna Halay fick en enda dotter, Helmi.

¹³⁶ *Wasabladet* torsdagen den 30 september 1915

Wasa 2 Okt 1915 /lördag//

Käraste Föräldrar!

Det är rätt länge sen jag skrev ordentligt brev. Ville vänta och besvara ert. Tack nu morsan för trevliga efterlängtnade brevet! Godt och väl att allt går normalt. Roligt att höra att Far kunde spatsera i trädgården fast jag nog vet det gick knaggligt. Och f. n. har ni ju sällskap i Ragnar o Klara¹³⁷. Bra ändå att ha många barn, helst när de fördubbla och flerdubbla sej, så måtte där väl alltid vara någon som hälsar på gamla hemmet. Skulle jag bodt i närheten så nog skulle mina ungar löpt hem till er. Inga och Armas ber ofta och bönar att vi en sommar ska resa hem till Hkpge. "Där va så roligt så." Och alla de bären och frukten. Det kan de aldrig glömma. Och nog är er trädgård ett paradiset mot dylika här i karga Finland. Körsbär, päron, plommon m m växa ej alls här. Äpplen ungefär så här stora gröna, vita kärnor, rysliga.¹³⁸ Och dock har jag just köpt 10 l – 40 pf till lingon. Nog måste vi en annan sommar ner till sydliga, bördigare trakter så man kan ha lite magasinerad sommar och sol att ta av för långa vintern. Usch, vi ha redan så kusligt och kallt. –

Köpte i går en ulster, varm och bra för höstmån. 45 mk bara. Och beställde hatt till 32 mk svart silkesfälb med plymmontering i kanten. Boa borde jag ha, men de äro så sjuttons dyra om man vill ha en bra. Lippa borde sända mig f. d. Amanda Rovas /?/ 50 mk för den. Hon själv "estemerar" inte den. Får se om jag gör det. Men kanske bäst att hon inte skickar den dessa osäkra postförbindelsers tider. –

Tack för hennes brev men jag hade ett själv av färskare datum så i huvudsak visste jag det hon skrev. Skrev i går långt brev till henne. Skicka mig dock de sällsynta skrivelser från henne ni få, för nog håller hon mig på väntan alltid. Roligt mors födelsedag avlopp så trevligt. Jag hade middag samma dag för de 5 jag skrev om på kortet. Satt just vid kaffet mellan 7-8 och talade om mor. Vera Hjelt frågade mycket intresserat och vänligt om er. Skåla kunde vi inte till mors ära. Har ändast öl i huset (50 p buteljen) varken nubben eller annat. Säljs ej¹³⁹. –

Det var ju riktigt överraskande bra att mors gåva kunde överräckas så där behändigt. För den händelse ni icke skulle få pengarna ut utan G-rs (barnens förmyndare) ber jag honom skriva ett dylikt uttalande de här skulle fordrat för mors pängars utfående. Hoppas inget mer behövs. Och de 100 här, fördelar vi så som mor uppgiver i deras böcker. Satte sista jul in 200 mk till vardera. De gåvorna hade jag alldeles glömt. Nog skola vi anteckna att det är deras mormors och morfars vackra omtanke det äro tack skyldiga därför och så även deras mammas och pappas stora tack! Säg mor, lägger ni (eller möjligen Helmer) ut så länge till ram till Einars tavla, som vi hoppas kunna sända till Helmer f v b i nästa vecka. Dyrt och bråk i dessa abnorma tider att härifrån få

¹³⁷ Victorias syskon.

¹³⁸ VH har ritat en ring som har en diameter på ca 4 cm.

¹³⁹ Var det redan förbudstid i Finland?

hem. Så där 5 kr borde väl bli en fin ram. Det återbetalas prompt vid lämpligt tillfälle. Förebåda dess ankomst om möjligen den ej skulle hinna till högtiden. De få väl fint? Har mor varit där sen? Fiffa nu upp sig till julen!

Här mås bra. Inga kommer väl hem i morgon, hoppas vi. Svärfar börjar bli led på henne emellanåt. Fast säger hon varit alldeles ovanligt lydig, rar och snäll. Ska ... gå och köpa någon present till honom för besväret. Möjl en stor fin kruka till en deras palm. Pigan måste också ha något.¹⁴⁰

Vet ej om jag talat om en beställning G-r tillsammans med ett par apotekare gjorde från Norwich Pharm. Co. Det var i maj. I förra veckan anlände den. Utom en låda som är på tappen tills vidare. Assurerad, kommer nog till rätta. De tro sig förtjäna en 3-4 tusen var därpå. Undrar om och när jag får se de långsjalarna! Jag har hela tiden icke velat tro på det hoppet. Riskabla tider för dylika order. Men utom ångarens lindriga grundstötning i England, låg där 3 veckor i karantän, gick det fram över förväntan bra. Året har inbringat ett par tusen mindre, statsanslaget minskat med 4000 för allt.¹⁴¹ Får se vad nästa år skall bestå. Direktionen ämnar uppsäga assistenten om ej landtbruksstyrelsen säger stopp. De ha alls ingenting att göra där på labben. G-r hemma allt som oftast. Sitter just nu också och skriver på en artikel.

Undrar om hans bok sålts bra därhemma?¹⁴² Till Finland lär goda beställningar utgått. Nog skulle mor begripa den om mor läste den med eftertanke. Men kanske den ändå skulle sätta myror i huvudet så låt det vara! Skulle fars hälsa tillåtat vet jag att han med intresse skulle studerat den. –

Usch, så min fötter ä kalla. Men det är golvens skull. Djäkliga! Äro betänkta flytta nästa juni, bara vi få någon lämplig lokal. Men usch vad bråk. Hoppas värden istället tar upp alla golv. –

Mor, jag vill så rysligt gärna ha Elnas broch-present. Går med mors gamla present till vardagarna ännu.¹⁴³ Låt mig få den till julklapp men gör ingenting om den anländer förr! Tack, tack! Skulle jag varit hemma skulle jag nog försökt krasa till mig ett och annat av mors överflöd i den vägen. Ja, då tror jag nog, minsann, hör jag mor svara. –

Undrar hur Torsten gör sen. Menade ju försöka som sin egen i Falun. Han vet väl själv huru lovande det kan synas. Dessa krigstider tycka vi dock att möjligen ej äro ekonomiskt lämpliga. Men svårt för oss att se och veta. Korsnäs¹⁴⁴ kan ju omöjligt i längden tillfredsställa honom. Han må ju försöka. Risken är ju ej så stor. Blott han finge det bättre äro vi ju alla "bra placerade". Men man borde Lippa skaffa sig. Undrar om hon sköter väl om sina kort? Är för litet kokett. Jag var mer. Ni kan ju skicka henne det här som en välment påminnelse. Adjös nu, kära mor o far! Hör av er lite oftare!!! Alla hälsar er! Eder egen Va.

¹⁴⁰ Inga har under en sjukdomsperiod varit placerad hos sin farfar. För att inte smitta de andra barnen?

¹⁴¹ Anslaget till laboratoriet som Gunnar Heikel är föreståndare för.

¹⁴² Boken - det handlar om *Litet om livet och dess betingelser*, 1915/1919.

¹⁴³ Hon ber alltså att hennes mor ska skicka henne en brosch som modern i sin tur en gång fått av Elna (vet inte vem det kan vara). Troligen något de talat om tidigare.

¹⁴⁴ Korsnäs AB, som 1899 flyttat från Falun till Gävle. Kan det vara det?

+++

2 okt 1915¹⁴⁵ Annon: "Hôtel Ernst i afton från kl 8-3. /kan det var möjligt så länge?? Jo, annonsen återkommer. Det är till kl 3 på nattend!/ Supé-dansant i matsalen. Musik av italienska ensemblen."

+++

3 okt 1915. Igen annonsen om Litet om livet.

+++

7 okt 1915¹⁴⁶ Annon: "En soaré till förmån för folkhögskolan Breidablick hålles i Töjby instundande söndag den 10 okt kl 7 e m av Korsnäs Breidablicks elever. Gott program. Allmän dans med hornmusik."

Och igen annonsen om Litet om livet.

Olika dans-soaréer var populära, dvs annonseras ofta ut.

Naturligtvis är det hela tiden artiklar om kriget från olika avsnitt. Men jag tar inte med det. Finland är ju genom Ryssland på sätt och vis med i kriget samtidigt som det inte tycks beröra landet direkt. Jo, flera ledande politiker är förvisade till olika platser i Sibirien. Det tycks vara ganska vanligt.//

+++

Wasa 8 Okt 1915

Kära bror Einar och Svägerska Hedvig!

Då nu alla slag av lyckönskningar & telegram också är förbjudna, måste jag så här enkelt – men därför icke mindre välmenat – uttrycka mina systerliga varma lyckönskningar till Eder förening.

Huru skulle det icke glädja mig att få vara med på Eder dag! Under stora festligheter eller i all stillhet, alltid en dag som genom livet skal lysa minnesstarkt och klart över alla andra. Tack för Eder inbjudan! I varma tankar finnen I mig hos Er! Som en kär nyvunnen syster trycker jag din hand, Hedvig. Och jag tackar dig för den kärlek och tillgivenhet jag vet du skänker min bror! Sedan länge är det nu min längtan att få träffa dig. Och när jag nu så tryggt vet, att jag skall finna dig i Ert gemensamma hem, må du tro, jag vid min hemkomst kommer att skynda till Er. Eller kanske blir det Er möjligt att förekomma oss med Ert besök här. I så fall veten I huru hjärtans välkomna Ni voren!

Som en liten välmenande påminnelse om oss sända vi efter ett par dar till Helmer för inramning och v. b. – (förlåt förseningen! Konstnärens fel, eller rättare krigets; då snabbtorkande färger inte här fås) – en oljemålning. Genuint finskt motiv. Från Kalevala. Med sin Väinämöinen m.m. Ragnar borde veta bättre än syster om dess närmare ursprung. Hoppas den faller Er i smaken!

Med vördnadsfull hälsning till Hedvigs föräldrar förblir jag, önskande Eder blott stegrad livslycka, tillg. syster Victoria
/sist/ Hjärtligaste gratulationer till funnen livslycka! Svåger Gunnar

¹⁴⁵ Wasabladet lördagen den 2 oktober 1915

¹⁴⁶ Wasabladet torsdagen den 7 oktober 1915

+++

10 okt 1915¹⁴⁷ Ledare: "Livsmedlens fördyrande". Det varnas för ytterligare fördyranden. Och befolkningen uppmanas till sparsamhet och till att "knappa in på behoven."

Annons om Litet om livet. Och också annonser om t ex maskerad.

+++

14 okt 1915¹⁴⁸ Annons om Litet om livet. Samt för färsk hummer och färska räkor på Hôtel Ernst samt om Folkhögskolefest och Soaré för Djurens dag m m. Livet går vidare.

I Ryssland är det ministerskifte och den nye inrikesministern heter Hvostoff. Ger intervju om sitt program. Han ville ha en stark regeringsmakt men utan förtrycksåtgärder. Och han sa sig vara motståndare till "det förstärkta o. utomordentliga skyddstillståndet " som han tycker är onödigt. Han var också emot "förtrycksåtgärder mot pressen". Han ville ta upp en kamp dels mot dyrtiden och dels mot "det fördärliga tyska inflytandet" i form av utländskt kapital.

+++

16 okt 1915 tycks maximipriser ha införts.

Samma dag. Annons: "Folkhögskolan Breidablick börjar sin 8:e vinterkurs å ungdomshemmet i Korsnäs kyrkoby tisdagen den 2 nov. kl 2 på dagen. Skriftlig anmälning jämte prästbevis och avskrift av skolbetyg, om sådant finnes, lämnas till K. Hoffman, Korsnäs. Signe P Strömborg."

+++

17 okt 1915¹⁴⁹ Igen annons om Litet om livet.

Ledare om "Kommunala spannmålsköp" som görs för försäljning till nödlidande.

+++

21 oktober 1915¹⁵⁰ igen en annons om Litet om livet

+++

24 okt 1915¹⁵¹ igen samma annons om Litet om livet. Också annons: "Vasa Svenska Arbetarförening. Månadsmöte i dag söndag kl 3 e m. Metallfacket, ungdomsklubben och kvinnoklubbens medlemmars närvaro önskvärd.

Medlemsböckerna medtagas."

Det är varje dag under stora rubriker många korta rapporter dels under "Senaste Nytt. Kriget" dels "Från utlandet. Världskriget".

Därtill. Ofta konserter av olika slag, ambulerande artister.

+++

24 oktober 1915¹⁵² en stor artikel om Världsutställningen i San Fransisco av prof. Osvald Sirén. Om dess hus och palats.

+++

¹⁴⁷ *Wasabladet* söndagen den 10 oktober 1915

¹⁴⁸ *Wasabladet* torsdagen den 14 oktober 1915

¹⁴⁹ *Wasabladet* söndagen den 17 oktober 1915

¹⁵⁰ *Wasabladet* torsdagen den 21 oktober 1915

¹⁵¹ *Wasabladet* söndagen den 24 okt 1915

¹⁵² Hufvudstadsbladet söndagen den 24 okt 1915

28 oktober 1915¹⁵³ Ledare "Livsmedelsfrågan", som börjar "Livsmedelsfrågan blir för var dag allt allvarligare." Men det har inte förrän nu börjat vidtas åtgärder för regleringar m m.

Annonser om Litet om livet.

+++

31 okt 1915 igen annons om Litet om livet.

Notis om att Svenska inhemska teater ska inleda sin höstsejour i Vasa den 5 november, under två veckor och så vad den ska spela.

+++

2 november 1915¹⁵⁴ en ganska lång artikel under Litt. och konst. Om "Svenska inhemska teatern. Den förestående sejouren i Vasa."

+++

4 nov 1915¹⁵⁵ Ledare om "Årets kommunala val" i ngn form av polemik med Vasa Posten. Skriven av Eric von Troil. Den handlar om sammansättningen i kommunfullmäktige.

Annonser om Litet som livet.

Artikel om Kung Kristian II av den finländsk-tyska författaren Adolf Paul. Dennes första sceniska verk. Premiär hade den för 17 år sedan. Nästa dag ska pjäsen spelas i Vasa! En stor puff för denna alltså.

+++

6 nov 1915¹⁵⁶ Ledare: "På svenska dagen" "... sedan sju år tillbaka firas som en särskild högtidsdag för de svenska i landet." Den har firats mindre och mindre de senaste åren och i år blir det inte någon "allmän fest" alls. Men den ska inte glömmas bort för det "Det är en prövningens tid vi genomleva ..." Svenska dagen har alltid velat "gagna gemensamma fosterländska intressen". Man vill uppnå att "vardera språkgruppen lojalt erkänner den andras rätt att leva och verka efter sin egenart inom ramen av det gemensamma fosterlandet ..."

+++

9 nov 1915¹⁵⁷ Det skrivs allt mer om livsmedelsbrist. Ledare om situationen i Helsingfors. En rubrik är "Spekulatonen i livsmedel och nödvändighetsartiklar"

+++

11 nov 1915¹⁵⁸ Annonser: "Hôtel Ernst. Färsk stör! Färsk hummer! Färsk caviar! Nystekt gås! Obs! Servering till kl 2 p m." /hela annonsen//

Och under Litt och konst kan man läsa att Svenska inhemska teatern f f g spelat Olga Otts lustspel i 3 akter "Lilla Eva", "en förtjusande liten pjes..."

+++

13 nov 1915¹⁵⁹ Rubrik: "Svenska inhemska teatern" och så står det dels om "Lycko-Pers resa" dels om "Dagens föreställning – Lilla Helgonet". Om Lycko-

¹⁵³ Wasabladet torsdagen den 28 oktober 1915

¹⁵⁴ Wasabladet tisdagen den 2 november 1915

¹⁵⁵ Wasabladet torsdagen den 4 nov 1915

¹⁵⁶ Wasabladet lördagen den 6 nov 1915

¹⁵⁷ Wasabladet tisdagen den 9 nov 1915

¹⁵⁸ Wasabladet torsdagen den 11 nov 1915

¹⁵⁹ Wasabladet lördagen den 13 nov 1915

Pers resa står att det inte hade varit fullt , kanske för att den kallades för sagospel men den är ändå "uppfylld av realism, sann och skoningslös realism, som man gärna kan önska sig. Strindberg svänger här skarpare än någonsin sitt gissel över denna världens humbug, blottande obönhörligt hyckleriet som vilar över människornas förhållande till varandra och gör dem till fullkomliga marionetter i den allmänna komedin. Lycko-Per får pröva på hur det går med den som söker sätta sig upp mot den s k allmänna opinionen, som dock bestämmes av ett fåtal, han får erfara huru lögnen och förställningen och bristen på mänskligheten når ända upp till maktens höjder. ... " det enda som betyder något här i världen är "en god kvinnas kärlek".

Lycko-Per spelades av Harry Wolff. Han får beröm för att ge scenerna en "dramatisk kraft, som starkt fängslade åhöraren."

+++

14 november 1915¹⁶⁰ Annons om Cahier-konserten som ska äga rum den 21 november. Och Litet om livet.

+++

16 nov 1915 är första gången som jag ser delar av spalterna utan text. Vita delar. Censur?

+++

18 nov 1915¹⁶¹ Notis: "Madame Cahiers konsert. Av biljetterna till Charles Cahiers konsert om söndag återstår numera endast ett mindre antal." Annons i samma tidning om att konserten ska äga rum i Stadshussalongen kl 8 den 21 november. Biljettförsäljning i Grans (alt Grens?) bokhandel.

18 nov 1915¹⁶² Ledare med rubriken "Mjölkbristen". Annons också för Gunnar Heikels bok *Litet om livet*.

/Obs att Wasabladet är oerhört dåligt fotograferat!!!//

+++

Wasa 19 Nov 1915 /en fredag//

Käraste Syster!

I går fick jag ditt brev dat. 2.11:te men det du säger dig skrivit efter din Haleysvistelse har jag ännu inte fått. Får nu se när det skall komma fram. Mycket skall det intressera. Förstår att av dem båda, du har minst sympatier för henne, trots hans obehärskning o d. Jaa jag tror verkligen hon ej är en vidare god utvecklad människa. Och huru lycklig som hon dock borde vara, att ha fått en fin hederlig karl efter alla hennes snedsprång. Är hon manne trogen? tror du. Det var jag och G-r mest rädda för, då vi veta hennes, som hela hennes familjs, djupt sinnliga naturell. Du har i alla fall haft ett intressant studieobjekt i dem båda. –

¹⁶⁰ Wasabladet söndagen den 14 nov 1915

¹⁶¹ Wasabladet torsdagen den 18 november 1915

¹⁶² Wasabladet torsdagen den 18 november 1915

Ja, tack nu kära syster för ditt långa trevliga brev. Så glad för det. G-r säger att du skriver väldigt ledigt och bra. Borde nog kunna få ihop något till tidningar. I dag fick jag brev från Torsten. Han tycks ha ro för ögonblicket. Säger att han tror det gör honom bra med lugnet och ensamheten där för någon tid men att hans idéliv och indirekt arbetstider lider av tystnaden och ingentinget. Dig säger han sig ofta och med nöje skriva till och få brev av, att ni blivit mera för varann (och alltid sympatiserat utmärkt) sen alla vi andra gift oss från er. Han är en bra pojk, värd framgång. Måtte det gå honom väl! Nog svårt att som du säger få plats till honom där i P/aris/. Men gör vad du kan! Han hålls ej länge där i Korsnäs, det märker man på allt. Säger att de där hemma alls ej uppmuntra honom, utan tvärtom, med avseende å hans önskningar om platsombyte. Så likt dem! Voj, så konservativa, så försiktiga.

Einar, unga mannen, en sån potta! Måtte Hedvig plocka det av honom! Tänk, ej ens från dem ett ljud till tack för gratulation och fin tavla till bröllopet (40 mk utan ram) och icke hemifrån en rad sen som svar på det brev du tycks fått dit. Två mån. sen. Vad tycks. Antagligen bortkommet. Jag skriver hem, ömsom kort och brev varje vecka. Männe de få mina? Jag har ännu ej omtalat familjehemligheten.¹⁶³ Så kan man dölja sig, då man lever i skilda land.

Usch ja, om det vore över. Är så led på det ibland. Tung, trött, ovig, och värst att humöret så lätt sjunker under 0. Man känner sig så ensam och övergiven ibland. Ingen sparar en. Alla väntar lika mycket av en som vore man frisk. G-r också – som antagligen de flesta andra män – tar det så nonchalant och tanklöst. Och dock vore det just den tiden som mannen borde förstå att visa sin kärleks allra ömmaste omtanke och deltagande. Det kan skära en in i själen ibland, då man står där så trött så trött och så oförstådd. Man blir så ytterligt känslig och sensitiv, pjassig/?/ skulle jag väl säga under normala omständigheter men trots alla mina bemödanden till självövertvinne och intalningar kan jag ibland inget göra åt det. Ja, du förstår åtm. att jag längtar ut ur det. Och väl ur det, så nog må du tro, att jag inte hoppar i det en annan gång. Jag har gjort min samhälleliga plikt övernog, om jag efter mig kan med heder överlämna 4 väluppfostrade ungar till denna ruttiga/?/ värld. Och är de inte så 1 klass i allt, så gör det ingenting för den här världen förtjänar minsann inte bättre. Men nog gör jag mitt bästa må du tro, om också metoden ibland kanske är illa vald. Jag är visst för häftig och otålig. Men inte bli de bortskämda.¹⁶⁴ Riktigt dåliga exempel i den vägen har vi vägg i vägg. Och barnen ser det själva och säger, de borde få en örfil i stället.

Svärfar¹⁶⁵ ringde på att vi skulle komma dit nu lörd. kväll. Ha ej varit där på 14 dar. Blir även trött att länge sitta i skrivande ställning, så du får ej för denna gång mycket mera. Jaså, du också känner kvinno"kärlek". Men inte så farlig art, efter vad jag förstår, då du tror att den kan utbytas av någon manlig

¹⁶³ Victoria är gravid.

¹⁶⁴ Gunnel berättade som vuxen att hennes mamma varit sträng och arg medan pappan varit överseende och överslätande, ibland emot Victorias vilja.

¹⁶⁵ Joel Heikel

"okänd". Det kan inte den "äka", därför så ännu mera abnorm. Du är således bara substitut så länge, trösta dej med de' och ta emot /slicket?/ så hon inte glömmer bort konsten. Men fy, valen, så osmakligt. Och vad konstiga kvinns här finns.

I morgon kväll går G-r och jag på Madame Cahiers konsert. Du vet väl? Wienerop/erans/ primadonna. Och på efterm. går jag med barnen på teatern (läktarn) LyckoPers resa av Strindberg.¹⁶⁶

Jaså, du har så lite kläder. Rätt glädjande att du ej är överdådig i den vägen. Skrev jag att du förlora 60 mk om du vidhöll att få de 200 /dl?/. Det kommer ju ej i fråga. Nu kan du väl fullständigt franska. Begärt löneförhöjning? Gör det ovillkorligen? Fullt ursäktat och berättigat dessa dyrtider. Pensionat höjt? Hur går bankens affärer? Lida de av kriget? Skriver du ännu till Visbypojken. Är det allvar?

Vi köpte häromdagen en finfin äkta silverkaffeservis (360 mk, skvallra ej hem!) till vår 10 års bröllopsdag 24/12. Få se om jag skall vara klar till dess! Om det blott bleve en pojk. Annars bleve ej G-r nöjd. Skickar med Veras fina rescension¹⁶⁷. Såg du nånsin den G-r och jag sände hem. Bad dem sända till dig? Barnen äro ute. Fin mild vinter. Många varma Hälsningar. Skriver utförligare en annan gång. G-r vill läsa det här, men han får ej. Arg! "Va sabelen skriver du". Hälsa Elna, fint och beundrande förstås. Det går nog i henne.

+++

20 nov 1915¹⁶⁸ Annons om Lycko-Pers resa som spelades på Svenska Inhemiska Teatern "Barn- o.-ungdomsföreställning till nedsatta priser" och "Biljetter från 2:20 till 30 p." Pjäsen gavs Söndagen den 21 nov kl 3.30 e m.

Annons: med hela programmet för Cahiers konsert men det är för otydligt avfotat – kan inte skriva av det! "Brahms" finns med Grieg och Liszt, m fl.

+++

21 nov 1915¹⁶⁹. Notis: Några biljetter finns ännu kvar till hovsångerskan Charles Cahiers konsert. Den hade framförts i Uleåborg i fredags där det varit fullsatt och "stor begeistring från publikens sida". Programblad säljs för 15 pi.

+++

23 nov 1915¹⁷⁰ Under Litt och konst en lång artikel "Madame Charles Cahiers konsert". " ... Föregången av världsrykte hade den celebra sångerskan naturligvis nöjet att se konsersalongen till bräddarna fylld av en förväntansfull publik." Först en aria ur Samson och Delila. "En härligt klingande stämma, silverklar och subtil i bel canto-sången, en suverän röstbehärskning, ett ytterst förnämt och kultiverat föredrag och en rik känsla blev det första intrycket." Och

¹⁶⁶ Annons om Lycko-Pers resa som spelades på Svenska Inhemiska Teatern "Barn- o.-ungdomsföreställning till nedsatta priser" och "Biljetter från 2:20 till 30 p." Pjäsen gavs Söndagen den 21 nov kl 3.30 e m. *Wasabladet* lördagen den 20 november 1915.

¹⁶⁷ Hennes stavning UW: undrar var den publicerades. Inte i Hufvudstadsbladet 11 okt-30 okt 1915 som jag kollat.

¹⁶⁸ *Wasabladet* lördagen den 20 november 1915

¹⁶⁹ *Wasabldet* söndagen den 21 nov 1915

¹⁷⁰ *Wasabladet* tisdagen den 23 nov 1915

det bara förstärktes. Det var ett långt Liederavsnitt ... "Säkerligen har man i Vasa aldrig hört en sådan smältande, klockren belcanto-sång". Två extranummer och hon ackompanjerade sig själv vid det sista. Annars var det Axel Stjerne som ackompanjerade på piano. Succes.

+++

28 nov 1915¹⁷¹ Annons igen för Litet om livet som alltså inte säljs i bokhandel utan på Vasabladets kontor.

+++

30 nov 1915¹⁷² Ledare: Brev från Helsingfors Till Vbl. Den första kvinnliga universitetsdocentens öde. – Docentfrågan."

Om docenten Alma Söderhjelm. Hon har tagit avsked från universitetet. I nio år hade hon haft ett docentstipendium men det fick hon inte längre. Dessutom har hon inte uppskattats av sin fakultet. Hon har på universitetet mött "en lång rad vedervärdigheter". Hon disputerade om pressen under franska revolutionen. Själv har hon haft goda presskontakter och ofta skrivit i tidningar. 1906 hade blivit utnämnd till docent. Hon har ensam stått för nästan all undervisning i ämnet historia. Hon införde seminarieövningar som tidigare knappast förekommit. Dessutom har hon skrivit böcker, om finska städer. 1909 fick hon docentstipendium för tre år. Det har sedan förlängts. 1911 ansökte hon om att hon skulle kunna få bli professor – om hon var meriterad – detta "utan hinder av sitt kön". Men detta avslogs med en juridisk finurlighet av t f kanslern trots att fakulteten varit för.

+

Sen fortsätter ledaren om docenternas ställning allmänt på universiteten. De kan få dessa treåriga stipendierna eller inget alls. Och deras uppgifter som stipendiater är oklara. Mycket undervisning.

+++

2 dec 1915 Ännu en annons för Litet om livet, samma kliché.

+++

Wasa 8 Dec. 1915

Systerlilla!

De här Vivis brev kan du kanske ha ro av att läsa. Jag var alldeles i beråd att sända det till morsan som ofta frågar efter Vivi och de andra, men kom så ihåg att där stod det som jag av hänsyn allt ännu hemlighållit för henne. Ej ens du har, märkvärdigt nog, skvallrat ut skolan, och det är jag tacksam för ty mor tycks inte ha större bekymmer om mej än mina "kalle fötter", som hon i nästan varje brev förordar en annan behandling för, den rara människan. Fick i går brev hemifrån åtföljt av ett Torstens. Då du säkert av vardera hållen har minst lika ofta underrättelser som jag bryr jag mej ej om att relatera därifrån. –

¹⁷¹ Wasabladet söndagen den 28 nov 1915

¹⁷² Wasabladet tisdagen den 30 nov 1915

Du vet nog att mor får nya löständer – håller på ”tappa” de gamle – vad smöret kostar, kolen, att Ebbe har dambesök, som ofta stannar över natten med o s v. Totta har kallt som hundan, mycket arbete, far hem till jul, längtar till Paris eller Am/erika/. o s v.

Och inte har jag något nytt och intressant heller att skriva om sen sista brevet och det var även platt minns jag (ett kort emellan). Trodde jag ej skulle behöva skriva förrän jag låg i sängen. Där har man tid och lugn och är på så godt humör efter allt lyckligt överståndet bråk och lidande. Men piltens tycks låta vänta på sig. Får se, bara på kiv kanske han väntar till själva julaften. Det vore skamligt gjort, men vad är att göra. –

Tråkiga väntansdar de här, må du tro. Hela kroppen värker, så man är så led på allting. Orolig, störd sömn med mardrömmar och så opp och ”pipi” minst 4-5 ggr. Tror du sånt är roligt? Men bara det inte blir två för då blir jag arg med besked. Men G-r myser så förnöjt vid den förmodan. De karlarna! Har nu två vuxna jungfrur, så jag bör kunna spara mig väl, och det behöver jag sannerligen. Ja, du må tro vi slutar med det bussinet efter de’ här. Nog får kvinnan betala alltför dyrt för det nöjet. Åtm vid min ålder. Det må gå lustigt och lätt mellan 20 och 30 men sen må det vara stopp. – Man ser ju döden i ögonen för var gång. –

Hur mår du, pian lilla. Sällan på nöjen visst? Kan du ej gå till svenska föreningen. Eller på något vis komma in i den? Du borde försöka det. I synnerhet om det förr eller senare lyckas för dig att komma hem, borde du ta ut allt det fina du kan där nere. Har du varit i katakomberna? Läste om dem. Storartade visst. Är ej Elna bekant med svenska eller finska konstnärer? Utnyttja henne med vad du kan. Naimi Caj/ander/¹⁷³ var flera gånger i konstnärstillställningar. Den sidan bör du ej, om möjligt, underlåta att lära känna. Kom ihåg det. –

Apropos Naimi var hon hemma från Ryssland, där du ju vet att hon är sjuksköterska, i förra veckan, men återvände igen. Efter vad hon påstod, trivs hon väl där. Ej så mycket arbete. Till nästa höst, då hennes kontrakt med fransyskan, där hon satt in pengar, går ut far hon till Paris igen. Etablerar sig själv, trodde hon. –

Gunnar jobbar i affärer med kemikalier från Amerika. Han med två apotekare. Jag är så rädd, att han skall förlora, som om t ex kriget ett tu tre bleve slut, eller dylikt. Men han ser allt i ljust bara och kassar/?/. Jag gör vad jag kan för att dämpa hans förvärvsbegär, även med erfarenheten att man kan anses platt, prosaisk rädd, m m. Tycker vi har det så bra som vi har det. I jan. kommer assistenten på labben bort. Reser till Am. Visserligen mer arbete för G-r men assistentens lön 3 600 blir, hoppas vi, G-rs fast indragna beloppet detta år.

Hinner du sy något till dig nu för tiden? Ack om du dock någon gång kunde komma hit. Huru vi skulle veta att ha det skönt tillsammans. Och den tiden kan ju mycket väl komma. Månne det här når dig till julen. I alla fall önskar

¹⁷³ Naimi Mathilda Cajander (1883 16 juli i Vasa - ?) sjuksköterska; Heikels umgås med hennes föräldrar lektor Cajander med fru. Se fil Personer.

jag dig, trevnad, hemkänsla, frid och lugn den tiden. Sök opp svenskar! Hur vore prästens? Tar de inte gärna emot var och en som känner behov av brödragemenskap.

Skriver så fort jag lyckligen gått igenom. Glöm ej bort mig! Skall nu ut och spatsera lite. Tar G-I¹⁷⁴ med. Du må tro hon har vuxit till sig. Är så näpen. Blir tror jag riktigt vacker som stor, men tacka för det, finfint att brås på. Glad jul och varma hälsningar från din tillg. syster Va.

Har du begärt löneförhöjning? Måste göra det från nästa års början senast.

I kanten på första sidan: Om du vill kan du ju sända det¹⁷⁵ hem sen - Vill du skriva ett kort till henne är hennes adress det du ser: Miss V. H.¹⁷⁶(chambermaid) Clift Hotel¹⁷⁷. Läs ej för Elna hennes brev. Hon skulle naturligen fnysa på näsan, det högdjuret!

+++

21 nov/ 20 nov 1915 ¹⁷⁸ Annons om Lycko-Pers resa som spelades på Svenska Inhemska Teatern "Barn- o.-ungdomsföreställning till nedsatta priser" och "Biljetter från 2:20 till 30 p." Pjäsen gavs Söndagen den 21 nov kl 3.30 e m. *Wasabladet* lördagen den 20 november 1915.

+++

Stor artikel i *Wasabladet* under den stående rubriken "Litt. och konst" om "Madame Charles Cahiers konsert"¹⁷⁹ Början: " ... i söndags blev ett evenemang i vårt musikliv. Föregången av världsrykte, hade den celebra sångerskan naturligtvis nöjet att se konsertsalongen till bräddarna fylld av en förväntansfull publik. Det rådde också en viss spänning, då sångerska trädde fram på estraden och intonerade sitt första nummer, en aria ur op "Samson och Delila". En härligt klingande stämma, silverklar och subtil i bel canto-sången, en suverän röstbehärskning och kultiverat föredrag och en rik känsla blev det första intrycket." Och referatet av hela programmet fortsätter. Det blev enorm succès och flera extranummer..

+++

9 dec 1915. Ledare: "Kommunalfullmäktige". Och under rubriken: "Stadsfullmäktigvalet i dag" kan man läsa: Vid allmän rådhustämma i dag kl 6-8 e m i stadshusets festsal väljes tio stadsfullmäktige för åren 1916-18 i stället för dem som vid innevarande års slut äro i tur att avgå.

¹⁷⁴ Dottern Gunnel

¹⁷⁵ Hon menar att Filippa kan skicka ett brev från Vivi Heikel (Gunnars syster) vidare till föräldrarna i Hököpinge.

¹⁷⁶ Vivi Heikel alltså.

¹⁷⁷ Clift San Fransisco finns kvar 2012 enligt nätet. Ett lyxhotell. Den förste ägaren och den som lät bygga det hette Frederick Clift. Arkitekten var George Applegarth. År 1915 öppnades det, lagom till Panama Pacific utställningen. Det hade 300 rum och utannonserades som det första hotellet i staden som var byggt så att det var säkrat för brand och jordbävningar. Det låg och ligger i hörnet av Geary Street och Taylor Street, två kvarter från Union Square.

¹⁷⁸ *Wasabladet* lördagen den 20 november 1915

¹⁷⁹ *Wasabladet* tisdagen den 23 november 1915

Utom svenska folkpartiets lista har ett antal valmän uppställt en annan lista, som endast vad två namn beträffar skiljer sig från den förstnämnda. I stället för arkitekten V J Sucksdorff, som offentligen undanbett sig kandidatur, har å den nya listan upptagits doktor G Heikel och i stället för byggmästar E Finell doktor K Hedman, vars kandidatur genom hans senaste i denna tidning publicerade kommunalpolitiska artiklar kommit upp och vunnit livligt understöd inom vida kretsar. Skada blott att det inte skedde tidigare så att hans namn hade kommit med på den officiella listan.

Utom ovannämnda listor lancerades i går i V,-P en tredje lista med nya namn för samtliga i tur avgående svenska kandidater.

P.S. Ytterligare annonseras en kandidatlista, som har endast fem namn gemensamma med svenska folkpartiets lista.

Alltså ett val i splittringens tecken." /det var hela artikeln//
Se ledaren och också den 14 december om kommunfullmäktige som är ngt ganska nytt och hur det fungerar. Valsystemet är också lite annorlunda mot idag.

+++

12 dec 1915¹⁸⁰ annons om Litet om livet. Obs det finns en Bok, Not och Pappershandel som heter Aina Gros, snett emot kyrkan, Wasa.

+++

23 dec 1915¹⁸¹ fullt med annonser om julfester i mellandagarna. Och så att Stadsfullmäktige hade sammanträtt dagen före och fördelat uppdrag. Jag kan inte se att Gunnar Heikel kommit med i någon grupp, kommitté eller sånt som ordförande i drätselkammaren, fattigvårdsstyrelse, i styrelse för kommunala arbetsförmedlingen etc. Vet inte ens om alla som valdes också satt i kommunfullmäktige.

+++

24 dec 1915 kom Wasabladet ut och där fanns Ur Dagboken en "Kommunalkrönika". Budgetförslaget hade kommit så sent att det inte kunde tas vid detta möte som hade varit ovanligt livligt. Långt referat. Kritik av drätselkammaren som kommit in sent med underlaget/förslaget. En herr Bruun gjorde sig till tolk för vad folk i staden tyckte: de ville ha en ny drätselkamarordförande. Ordföranden Kurtén tyckte att samarbetet med drätselkammaren varit god. Frih. Von Troil hade försvarat valet av ordf till drätselkammaren också. Och det förblev vid det också efter omröstning.

+++

Wasa 30 Dec 1915

Käraste Föräldrar!

Alla ni kära, föräldrar och syskon, ett godt nytt år! Och tack, farsan och morsan, för tidningen och sången. Kärt välkomna båda, studerade och sången sjungen.

¹⁸⁰ Wasabladet den 12 dec 1915

¹⁸¹ Wasabladet torsdagen den 23 dec 1915

Den är riktigt vacker. Ja, det blev ingen annan present till er än lilla Ulla Anna¹⁸² och vem vet vad ni tyckte om henne. Men såg ni henne så toge hon er med storm, det svär jag på, så innerligen rar är hon. Och snällt och lugnt barn är hon, så jag hittills fått sova bra mina nätter. Vi lät svärfar döpa henne själva julafton. Vivi och Filippa inskrevos som faddrar. Vet ej om Lippa haft den äran förut men svärfar tyckte att det såg lite bättre ut i kyrkboken med dem än gamla Maja och jungfrurna, de enda som voro vittne till akten, utom vi familj. "Jaså, ä hon nu döpt" ropa Gunnel då farfar hade satt vatten på henne och då smålog vi allesammans. Lilla Gullepian har några dar, ja, snart en hel vecka haft fasligt dålig mage. Hon har så fallit av och är så trött. Tror nu i dag hon varit bättre och och hon har också ätit lite, så det går nog över nu. Lugn jul ha vi haft, som alltid. Så skönt att jag så i tid blev färdig med det värsta julstöket. Bra mår jag, vilar mig på dagen med, då ryggen säger ifrån.

I går kväll voro vi på kalas hos Lektor Cajanders. Jag gick nog hem 10tiden efter att jag i köket blev förplägnad med all möjlig god kalasmat. Frun är en så rar människa. Påminner lite om mor. G-r kom 1-tiden. Han hade där råkat i "sabla" dispyt, som han berättade, med en docent Karsten, gammal skolkamrat, så han låg och "ärta" sig hela natten. Ett par tillställningar miste jag genom lilla pians ankomst, men jag var så innerligen glad för bytet. –

Huru var er julafton? Så roligt att Totta fick komma hem. Hoppas ni aldrig behöver vara ensamma någon julafton. Det bleve säkert en trist jul. Ja, här binder man sig med fler och fler ungar och gör det allt mer omöjligt för sig att komma lätt och ledigt hem till er. Snart är jag ju uppe vid mors rekord, så jag har nog bäst att börja "hålla mun". Men Ulla är förstås den sista.

Julklappar fingo vi, trots all nöd som omger en. Vera Hjelt, som på förhand sagt att hon ingenting gav i år skänkte naturligtvis ändå barnen fina saker. G-r och jag fingo en finfin blommande syren och tulpaner. Armas fick en bygglåda, med vilken han kan sammansätta de finaste saker, hissar, automobiler, flygskepp m m. Inga "styckebook" (behåll i förvar min gamla, den spetsar hon sig på) och ett par tusen – tror jag, bilder + fina vantar. G-I karusell + vantar. Av farfar docka. Vi ge bara småsaker och nyttiga dylika. Armas sydde jag skrivbordsmatta till, Inga fick krage av min gamla muff, färglåda, mössa, gul kedja till min gamla medaljong. Till mig hade G-r köpt ett finfint linne och byxor 21 mk och så står vår fina kaffeservis och lyser så om vårt överflöd. Juldagen svärfar här på middag. Vi där annandag. I kväll har han suttit här ett par timmar. G-r blir ibland trött på hans barnsliga prat.

Ingas kort fick ni väl. Vi skratta så i smyg åt hennes stavning men ville inte ändra det för ni skulle också få er ett leende. Nog talas ni båda så ofta om. De äro så stolta över att vara halvsvenskar, hava varit i Sverige m m. Men barnen måste i säng. Kl över 8. Skicka det här – om ni vill till Lippa då jag inte ännu skrivit till henne. Hennes kort till Armas och G-I framkomna. Ej åt Inga? Hon puttra så. En kyss systerlilla. Och åt er kära föräldrar huru många som helst. Eder Va.

¹⁸² Född den 14 december.

I kanten: Hoppas ha brev endera dagen av er!

Med annan stil i kanten: Hjärtliga hälsningar och god fortsättning
tillg. Gunnar

I kanten igen: Fröken Ulla Anna Heikel fick i kväll en fin liten tröja av
Professorskan Heikel¹⁸³ i Hfors – Ett tacke av en fru Blomqvist

+++

31 dec 1915¹⁸⁴

Igen Stadsfullmäktige som hade sammanträtt kvällen före kl 6 e m. Om ny
begravningsplats, om nödhjälpsarbeten m m Kanske kolla men ser inte G Heikels
namn. De sammanträder bara på kvällen. Snabbt gjort.

¹⁸³ Joel Heikel hade två bröder som blev professorer: Oscar och Ivar. Troligen var det från Ivars hustru eftersom det finns dedikation i bok av Ivar till Ulla Heikel långt senare. Han var också yngre än Oscar.

¹⁸⁴ *Wasabladet* fredagen den 31 dec 1915

1916

Från detta år sitter Gunnar Heikel i kommunfullmäktige. Och familjen har nu fyra barn. Det är 50 år sedan kommunfullmäktige-systemet infördes i Finland.

+++

9 jan 1916¹⁸⁵ Rubrik: Ur Dagboken. Kommunalkrönika. Berättar om hur stadens budget skulle uppställas. Det tog fem timmar vilket var ovanligt länge. En dir. Lindroos hade nagelfarit kommunens utgifter som blev större för varje år. Lindroos föreslog många besparingar och varje post undersöktes. UW får ingen klarhet i hur mkt pengar det i allt rörde sig om. – "Vid behandlingen av diverse utgifter föreslog dr Heikel att fullm/äktige/ skule upptaga ett fast årsanslag av t ex 2000 mk. Tal/aren/ fann det mindre smickrande för en stad av Vasa stads storlek att icke have ett fast årsanslag för inköp av litteratur till sitt bibliotek, synnerligast som det är det enda på orten, utan göra detsamma beroende av tillgången på utskänkingsvinstmedel. Talet klingade för döva öron. – Fröken Maria Nylunds anhållan om en ersättning av 5 220 mk i ett för allt för hennes frångångna korrigeringsstimmar å stadens reallinje vid svenska lyceet strandade även mot sparsamhetsivern.

På detta sätt lyckades full/mäktige/ pressa ned utgifterna med ett par tre tiotusentals mark och logo åt sitt verk. Klockan hade då blivit 10 ... /men mötet fortsatte ändå//

På inkomstsidan saknades 1 020 000 mark. Ordföranden Kurtén föreslog en ökad uttaxering, inga lån. Det beslöts att ta ett lån på 100 000 och uttaxera resten. Budgeten var klar.

+++

13 jan 1916¹⁸⁶ Ledaren har rubriken "Finlands deltagande i krigskostnaderna" och sen en ledare i vilken det finns vita luckor /censur?// Bl a står "Opinionen i kejsardömet har i vidsträckt omfattning genom den reaktionära ryska pressens hetsartiklar bibragts den uppfattningen, att Finland ville undandraga sig all andel i rikets försvar. Detta är en vanföreställning av det verkliga förhållandet. /sen ca 12 cm blankt vitt papper// Finland får det icke läggas till lsast, att dess värnpliktiga armé upplösts och att en militärkontribution pålagd ensidigt av regeringen nu uppbäres av landet såsom en ersättning för den personliga värnplikten. Finlands lantdag har gång efter annan utvecklat orsakerna till det läge, vari landet kommit i fråga om dess deltagande i försvaret och ständigt slutat med att framhålla att frågan härom kan avgöras /en blank rad/ endast genom att lantdagens medverkan tages i anspråk vid militärfrågans lösning." /jaha – blev jag klokare av det, bara lite ...//

¹⁸⁵ Wasabladet söndagen den 9 jan 1916

¹⁸⁶ Wasabladet torsdagen den 13 jan 1916

13 jan 1916¹⁸⁷ Annons "Tekniska klubben sammanträder till årsmöte lördagen den 15 d:s kl 8 e m"

Och på lördagen en annons som förtydligar att Tekniska klubben träffas "i stadsfullmäktiges lokal". /som ligger i Stadshuset//

+++

16 jan 1916¹⁸⁸ Igen kom det en annons om Litet om livet och dess betingelser...etc.

Under Konst och litt står vilka böcker som enligt Aina Gros' bokhandel har sålt bäst: av poetiska alster främst av alla Hjalmar Procopés *I sanden*. Av prosaböckerna såldes Kaj Donners *Bland samojeder* bäst. Upplagan tog slut. Också Arvid Mörnes *Den svenska jorden* hade sålt bra. Flera andra böcker nämns men ingen av dem säger mig något!

+++

22 jan 1916¹⁸⁹ Stadsfullmäktige hade sammanträtt på fredagskvällen kl 18 till 21.30. Få namn nämns.

+++

29 jan 1916¹⁹⁰ Det är tydligen ngt storbråk i kommunfullmäktige. Jag orkar inte sätta mig in i det. Se t ex Ur dagboken denna dag.

+++

30 jan 1916¹⁹¹ En nekrolog över lantdagsmannen Arvid Neovius, fil dr (1861 i Petrograd -1916) som varit representant för Svenska folkpartiets i Vasa län södra valkrets. Dog bara 54 år gammal. Bra i början av nekrologen om den politiska utvecklingen i Finland under tiden från ca 1900! Från år 1900 skrev han om politik och ekonomi i Nya Pressen "Åren 1903-1905 var han av politiska skäl utvisad ur landet" Från 1907 gav han ut "tidskriften 'Politik och kultur', vars tillvaro dock icke blev lång till följd av de förändrade politiska förhållanden, som snart åter inträdde och verkade förlamande på nya utvecklingsvänliga initiativ å olika områden. " Från 1900 i lantdagen och sedan 1905 har han stött vårt land och "dess svenska befolkningselement" Han var "stridbar och slagfärdig". Han "förde vår konstitutionella saks talan så i tal som i skrift med den bergfasta övertygelsens värme, med logisk skärpa och omutlig konsekvens." Han representerade i lantdagen svenska folkpartiet i Vasa läns södra valkrets.

+++

1 febr 1916.¹⁹² Liten rubrik: "En zeppelinare över Paris. Paris 29 jan (Petr. Ag.) Kl 9 på aftonen märktes, att en zeppelin styrde mot Paris. Genast slogs alarm och nödiga försiktighetsåtgärder vidtogow. Strålkastare sökte honom i alla riktningar. Statssekreteraren för luftseglingsärenden och hans kabinettchef begåvo sig omedelbart till Bourgeois. Vid 10-tiden genljödo några explosioner av

¹⁸⁷ Wasabladet torsdagen den 13 jan 1916

¹⁸⁸ Wasabladet söndagen den 16 jan 1916

¹⁸⁹ Wasabladet lördagen den 22 jan 1915

¹⁹⁰ Wasabladet lördagen den 29 jan 1915

¹⁹¹ Wasabladet söndagen den 30 jan 1916

¹⁹² Wasabladet tisdagen den 1 febr 1916

nedkastade bomber, genom vilka några personer dödades och materiell skada förorsakades. ... Zeppelinaren, som företog anfallet, nedkastade 13 bomber. 2 byggnader förstördes, 7 personer dödades och 22 sårades. Alla offren träffades av bomberna inne i byggnaden ... Offren för zeppelinanfallet uppgår till 24. Av bomberna gingo 13 genom taket till en underjordisk tunnel och åstadkommo ett 6 meter brett hål. En annan bomb gick tvärs genom en trevåningsbyggnad, en tredje bomb förstörde till hälften en trevåningsbyggnad, en fjärde förstörde till hälften en fyrvåningsbyggnad, en femte åstadkom stor förödelse i en gård och en sjätte skadade betydligt ett femvåningshus.

Anfallet framkallade ingen panik, endast enstämig förbittring. Tidningspressan yrkar på hämnd." /flera olika telegram som tydligen kommer efter varandra består denna notis av, alla via Petr. Ag.//

+++

I början av denna månad anordnas många Runebergsfest t ex av Arbetets Vänner den 6 febr. och en enkel Runebergsfest i stadshuset lördagen den 5 febr; Dragnäsbäcks Ungdomsförening ordan också en samma kväll! Runebergsdagen är det tydligen den dagen.

+++

6 febr 1916¹⁹³ Ledare av I. A. Björklund om att religion, kultur och moral hör ihop. Mkt moraliserande.

+++

10 febr 1916, igen annons om Litet om livet. Annonser också om att "Tekniska klubben sammanträder till möte lördagen den 12 febr. Närmare i lördagens nummer." och

12 febr 1916¹⁹⁴ kan man läsa att "Arkitekt Th. Lagerros förevisar stadens nya slaktinrättning, invid vilken samling sker kl 6 e m. Därefter möte å vanligt ställe." /Lagerros var stadsarkitekt kan man läsa på annat ställe. Stadsfullmäktige hade sammanträtt den 11 febr, kort notis om detta. Inget som jag bryr mig om.// Samma dag svarar en lärare Herman Ingo i en lång artikel på en annan tidigare publicerad av pastor Max Söderholm, som tydligen handlar om att läraren anklagats för "gudsförnekelse" och "kristendomsfientlighet". Debatttonen är hög från båda hållen. Jag lämnar det vid det.

+++

13 febr 1916¹⁹⁵ Ledarens rubrik "Religionsundervisningen i folkskolan. Apropå en aktuell polemik." Söderholm har tydligen också predikat om detta i Solv kyrka. Detta är undertecknat "Homosapiens". Och går främst tillrätta med Söderholm. Den 15 febr ytterligare inlägg nu från Björklund, publicerat under Från allmänheten.

+++

¹⁹³ Wasabladet söndagen den 6 febr 1916

¹⁹⁴ Wasabladet lördagen den 12 febr 1916

¹⁹⁵ Wasabladet söndagen den 13 febr 1916

22 febr 1916¹⁹⁶ Stort uppslagen artikel med bild av "Alma Skog 70 år", och sedan en mkt intetsägande panegyrik över hennes ideella verksamhet. Om man eller barn inte ett ord. Vem var hennes hovrättsråd? Hon har tydligen varit och är ännu mkt verksam i olika föreningar (men vilka nämns inte), hon samlar pengar till välgörande ändamål, hon är aktiv, och hon får ibland fiender för att hon är för mycket bara, kan man begripa. Hon är också i farten för "fosterland och samhälle, modersmål och andra fäderneärvda livsvärden".

+++

24 febr 1916 om hur hon hyllades. Bl a med en hyllningsadress av skalden Jacob Tegengren, som återges i sin helhet. Och sedan under "Hyllningar" vilka som hyllat henne. De gamlas syförening uppvaktade genom doktorinnan Strengell, medborgare och medborgarinnor i Vasa uppvaktade med just hyllningsdikten och så en kristallvas med gredelina syrener. Namn på de som uppvaktade!

Uppvaktad av S. O. H. /?// med blomsterpjäs av namngivna personer, Folkhögskolesällskapet i Vasa gm bl a E von Troil uppvaktade, Vasa svenska fruntimmersskola gav en blomsterjardiniär framburen av fem elever, en från varje klass och så en deputation från Svenska folkpartiets förtroenderåd är de som nämns. Enskilda uppvaktade också. Oj mer på nästa sida.

Fruntimmersföreningen uppvaktade, liksom Barnkrubban i Brändö. Med blommor. "Kvinnoklubben uppvaktade genom fru V Heikel och frk H Hoijar med en jardiniär och tal av den förstnämnda." Jardiniär också från Marthas syförening, blomstergård från Arbetshemmet i Brändö. H Hoijar m fl representerade också direktionerna för arbetshemmet och barnkrubban i Brändö. Svensk ungdom i Vasa uppvaktade med blommor och hyllningsdikt. Marthaföreningen igen + Arbetets vänner. "Fru Skog besvarade rörd i varma och tacksamma ord de till henne hållna talen." Hon hade fått ett 50-tal blomsterhälsningar skickade därtill. Och massor av enskilda namn som räknas upp! Det måste ha varit Hela Vasa/ Tout Vasa! Och även andra: som Vera Hjelt! Hildur och Ivar Heikel. Anni Furuholm. Hanna och Viktor Heikel. Också Kvinnosaksförbundet Unionen. /Onekligen intressant//

+++

26 febr 1916 Det ska snart bli stadsfullmäktigeval.

+++

27 febr 1916.¹⁹⁷ "från allmänheten. Drager folkhögskolan ungdomens hjärtan från Gud?" /nej detta är en debatt jag inte läser om men noterar att religion diskuterades mkt i Wasabladets spalter.//

+++

4 mars 1916¹⁹⁸ Ledarens rubrik: "Spannmålstillgångens tryggande". Annons om Marthas Vårdinndag som ska hållas torsdagen den 9 mars i Folkets Hus i Vasa Berggatan 11.

+++

¹⁹⁶ Wasabladet tisdagen den 22 febr 1916

¹⁹⁷ Wasabladet söndagen den 27 febr 1916

¹⁹⁸ Wasabladet lördagen den 4 mars 1916

14 mars 1916¹⁹⁹ Plötsligt igen en annons om Litet om livet och dess betingelser.
+++

19 mars 1916²⁰⁰ Med hänvisning till Finsk Tidskrifts januarihäfte diskuteras ett Industrins centrallaboratorium, som skulle förbättra för finsk industri m m. Detta är ledaren denna dag. /Kanske skulle jag kolla Finsk Tidskrift jan 1916; som vanligt att det svårt att läsa texten p g a dålig filmning. Det skulle gå men är tungt.//

Hela tiden annonseras konsert av olika slag, och dans och soaré på restauranger och i föreningar m m.

+++

I slutet av mars kommer Svenska Inhemskas Teatern igen på turné. Ger Skyddsängeln, sagospel av Topelius; Berg Ejvind och hans hustru, av Sigurd Jonsson; Sabinskornas bortrövande av Johann Sigurdjonsson och Trettondagsafton av Shakespeare.

+++

21 mars 1916. På Svenska Inhemskas Teatern visades den 21 mars i Brandkåarhuset "Som i ungdomens vår", en vaudeville med sång och dans i fyra bilder, samma visades onsdagen den 22 mars 1916²⁰¹.

+++

25 mars & 26 mars 1916, på samma teater, Svenska Inhemskas Teatern, gick "Berg Ejvind och hans hustru" av Sigurdjonsson lördagen den 25 mars kl 20 samt söndagen den 26 mars "Sabinskornas bortrövande" lustspel i fyra akter av V Schönthau. Samma dag på kvällen "Trettondagsafton" av Shakespeare i 3 avdelningar och 19 tablåer.²⁰² I Brandkåarhuset?

+++

28 mars 1916²⁰³ Annonser om att tisdag ska den populära sångerskan Svea Textorius uppträda med ett långt program som också finns i annonsen, på Esplanad Café.

En annan annons "Mässling har inträffat bland barn i staden och synes utbreda sig epidemiskt." Se upp till dem som har hand om barn i grupp – hostande och sjuka barn ska inte blandas med andra, förrän de besökt läkare. Ungefär så. Undertecknat av "Hälsovårdsnämnden" i Vasa.

Sv Inhemskas Teater spelar också Bröllopet i Ulfåsa och Som i ungdomens vår enligt annons.

+++

28 mars/ 30 mars 1916²⁰⁴. På tisdagen den 28 mars gav Svenska Inhemskas Teatern Frans Hedbergs "Bröllopet på Ulfåsa" för välbesatt salong. I Brandkåarhuset?

+++

¹⁹⁹ *Wasabladet* tisdagen den 14 mars 1916

²⁰⁰ *Wasabladet* söndagen den 19 mars 1916

²⁰¹ *Wasabladet* tisdagen den 21 mars 1916

²⁰² *Wasabladet* torsdagen den 23 mars 1916; recensioner av dessa i *Wbl* lördagen den 25 mars 1916;

²⁰³ *Wasabladet* tisdagen den 28 mars 1916

²⁰⁴ *Wasabladet* torsdagen den 30 mars 1916

/två prov på tunna svarta tyger och inklistrat två små bilder – av en blomsterpydd hatt samt av en löskrage – allt på första sidan/

Wasa Torsd. 29.3.1916

Käraste syster!

I dag fick jag alldeles överraskande paketen från P/aris/. Så jag blev glad. Och så jag är nöjd med vad du köpt. Tack! Heder! Brev har du säkert sänt fast jag inte fått det än. Inga fick sitt kort också i dag och efter långt om länge fick hon också sitt jultillämnade kort. –

Undrar om du ämnade det röda till kjol? Jag ser att de nog kan räcka till en klockkjol eller rynkad, rätt och slätt, och då får jag en finfin sommarkjol och passande till det skära. Så det är näpet. Och det blå lika så. Efter vidhängande lappen kan jag gissa att det röda ungefär kostat 7-8mk metern, ljusröda 3-4. Inte sant? Väldigt billigt. –

Nu får du andra uppdrag. När det engång går så bra (Utan tull, det kunde jag aldrig tro) så kanske du gör mig tjänsten köpa en svart kjol som jag skulle behöva. Se nu proven! Den tjockare kostar här 23 mk, den tunnare 16. Tre meter till en kjol. Tänk dig vilket pris! Männe den inte är mycket billigare där? Jag tänkte köpa en vårdräkt här. Men usch först äro de så förskräckligt fula och så får jag ingen god under 200mk. Om jag nu finge en bra kjol, så bryr jag mig inte om dräkt i år. Tycker du svart dylikt är dyrt där så köp vit som jag också ville ha till kjol till sommarn och så köp till ett par sommarblusar, fick ingenting nytt i fjor. Syr nu den där broderade vit tvättsiden, eller blommigt liknande det jag fick eller vad du finner och har råd. Över 5 kilo som en postpaket får väga blir detta nog inte. Sen skulle jag nästan vara ekiperad över sommarn. Köp så ett par blomstergirlander till hattar till barnen, som alltid är så billiga där och någon dylik eller annan vacker blomma eller hattprydnad till mig. En sån där lös stående krage kan du också köpa till mig²⁰⁵. Har du pengar så köp både till en svart och en vit (tvätt)kjol. Du må vara säker om att jag betalar dig bra för besväret. Så fort jag fått höra vad du lagt ut, sätter jag in i bank det och skickar dig kvitto därpå. Kanske jag kunde få till hel dräkt, av det svarta eller vita om du finner något lämpligt. De ha ju små jackor nu igen. Tack för modejournalerna jag fick. Mycket däri är nätt, annat rysligt. Hurudan är din dräkt? Du vet såna där stora fina hårkammar som jag redan borde skaffat, då vi träffades hemma. Så har jag inte fått ännu. De kosta visst en 4 - 5 mk. Så tar jag också gärna om du får råd. Det hela borde väl inte gå mer än till en 60-70 mk och det kan du väl spara på åtm. två månadslöner. Knussla inte med pengarna. Jag vill ha bra saker och har nog råd. Gör mig nu fin! Ack, den som kunde fått hatt där, men det går inte. Alla här ha nästan likadana. Här ha vi sommar först mot juli och till dess tror jag nog du får detta och att sakerna äro här. –

²⁰⁵ Det finns en inklistrad bild på en sådan krage på första sidan

Undrar huru det är med dig? Fick i går brev från Elna²⁰⁶. Hade ännu ej fått vårt brev. Platt brev, som hon själv. Säger annars att du mår bra och bli tjockare för var dag. Det är roligt. Det klär dig nog. Ack, om jag finge dig hit snart! Vi skulle ha så roligt tillsammans. –

Bra må vi nu igen. Ulla har varit duktigt förkyld. 39-40 o feber. Måste ha kalla våta omslag kring bröst och rygg. Rysligt lägga på. Nu bra igen. Flera fall mässling i gården. Är så rädd barnen skall få och Ulla mest. Skall fotografera henne på söndag. En fru tandläkare lovade fotografera henne här inne. Kan ej ta ut henne, då det är så kallt och ruskigt. Sjöar av vatten på gatorna, nu när snön smälter.

Nu ha ni väl härligt där nere? Men ack, blott det vore fred! Man blir förkrossad av denna världstragik. –

Du vet ju att Gunnar jobbat med kemikalier från A/amerika/. De ha kommit mycke bra fram hitintills. Visserligen var sist 300 liter kloroform utrunna repr. ett värde av inköp 1500 mk med vinst kanske 3-4000. Men det godtgör nog firman i A. Inte ett penni har vi förstås sett ännu av vinsten. Så före de få in pängarna, orda de nytt, men vinst blir där när sen allt klareras. Gunnar tänker knappt på annat. Det tycker jag är dumt, och grälar jag på honom, ty han blir så materialistisk och prosaisk, men han säger att desto mera tid får han sen när man är tryggad med ekonomin att hänge sig åt andliga intressen. Och det medges, pänningar är en nödvändig bas i våra tider för ett sorglöst liv.

Har du ännu ej begärt löneförhöjning? Gör nu allvar därav! Bra sätt nu att du tvingas göra besparingar genom mina inköp. Du har snart väl här en 300 mk, med räntorna. –

I maj kommer Vera hit. Det roar oss ej alls. Hon är helt enkelt odräglig i längden. Inbilsk, självkär, överlägsen. Tror sig vara så stor kvinna. Och i skydd därav tror sig kunna behandla andra människor hur som helst. Ger Gunnar såna pikar ibland. Jag, hennes "själs älskade" har förorsakat att något "brustit inom henne" och hon "återfinner aldrig mera sitt forna jag". Men pängar har hon och slösar hon. Är väldigt frikostig. I går på Armas födelsedag kom till honom en stor låda med konfekt kanske för 15, 20 mk. Man måste tillräkna hennes svagheter för hennes goda sidors skull –

Tänkte föra min blå kapp att färgas. Skulle kosta 15 mk. Ides inte sen, när den ändå är så smal och omodern. Varit en kväll i veckan på teatern. Går i morgon åter dit. Teater, bara en tre veckors tid. En kväll voro vi och supera på hotell. Svea Textorius²⁰⁷ sjöng glada visor där. I sällskap med en apotekare Brander, skild. Skulle säkert varit en bra kavaljer till dig om du varit med. –

Mitt hår går av så förskräckligt nu igen. Skall börja få det masserat nu på måndag om det hjälper. Skriver hem i morgon. Skall nu amma Ullapian.

²⁰⁶ Elna Halay född Heikel

²⁰⁷ Svea Textorius (1877-1926) svensk operettskådespelerska och sångerska. Hon spelade mkt operett fram till ca 1910. Sedan uppträdde hon som vissångerska på kabareter.

Hon är så innerligen kär, må du tro! Blir visst lik mig. Varma hälsningar från din tillg. Va.

I kanten: du hämtade ljusröda till Ulla.

I kanten med barnlig stil i blyerts: Moster Felipa helsas gärtligt av Inga! Jag har fått båda korten. Det skulle vara roligt om moster kom hit.

+++

30 mars 1916²⁰⁸. Svea Textorius var mycket uppskattad i Vasa, återkom denna vår, hade varit i staden tidigare. Annons: "Esplanad-Caféet. Uppträdande endast några aftnar av den populära Sångerskan Svea Textorius. Obs ! Soupé à Fmk 3:- bestående av smörgåsbord, småvarmt, stek och dessert." Man skulle beställa i förväg.

+++

1 april / 2 april 1916²⁰⁹ kl 8 gavs, en enda gång, "En idealisk hustru" komedi i 3 akter av Roberto Bracco (1861-1943) troligen också i Brandkårshuset.²¹⁰

+++

4 april 1916²¹¹ Denna dag gjorde Svea Textorius sitt sista framträdande på Esplanad-Caféet.

+++

6 april 1916²¹² Annons "Tekniska klubben På föranstaltan av Tekniska Klubben håller bergsingenjören L. Krohn föredrag 'Om möjligheterna för torvbränslets användning i Finland.' Föredraget, till vilket även intresserade utom klubbens stående medlemmar äga tillträde, hålles i stadsfullmäktiges lokal i stadshuset lördagen den 8 april kl 8 e m. Styrelsen."

+++

Enstaka fotografier börjar dyka upp i Wasabladet.

+++

8 april 1916 samma annons från Tekniska klubben som den 6 april.

+++

Wasa 10 April 1916

Min käre Far!

Att börja mitt brev med att säga huru gärna jag skulle velat komma själv till Fars födelsedag är onödigt, ty det vet Far redan. Jag har skrivit det snart hundratals gånger. Jag måste blott till pappers säga far mina varmaste lyckönskningar. Gunnar och jag skulle så gärna vilja att Far på något sätt glädde eller gagnade

²⁰⁸ *Wasabladet* torsdagen den 30 mars 1916

²⁰⁹ *Wasabladet* lördagen den 1 april 1916

²¹⁰ Roberto Bracco, italiensk författare, journalist men främst dramaturg, som i början inspirerades av Henrik Ibsen. Flera av hans dramer har napolitansk anknytning. (Wikipedia den 29 november 2012) UW hittar inte några översättningar till svenska av hans dramatik i svenska forskningsbibliotek = Libris

²¹¹ *Wasabladet* tisdagen den 4 april 1916

²¹² *Wasabladet* torsdagen den 6 april 1916

sig. Inte veta vi på vad sätt. Söka sig till någon badanstalt vill Far antagligen inte, fast det tycka vi borde göra Far så godt. Men om Far har någon önskan i den vägen som kunde bli uppfylld för den "lapp" vi sända, så gläder vi oss så över att få bestå den. Den räcker inte långt i dessa dyrtider, men våra välmeningar räcker längre. Se till dess mångfald! Och så hade jag planeradt att få lillan fotograferad till högtidsdagen! En fru (tandläkare) är så vänlig och kom till /oss/ för över 14 dar sen och tog oss, men, tyvärr, som far ser iddes hon inte sitta stilla, och sen har det ohjälpligen varit mulet var gång hon skulle haft tid komma hit. Av gruppkortet ser Far att vi äro runda och trinda allihop, min näsa är sne som vanligt, likaså huvet, jag ville nat. vara "förnäm" på födelsedagen. Hälsa och tacka mor för bilden men nog är hennes dotter vackrare. Förarga mig att jag ej tog flickornas bästa klädningar på, de här äro de samma som de fotograferades sista år med. Fa/?/ Ulla kommer således sen klarare. Det hade varit ett vådligt fint kort om hon hade velat sitta stilla. –

Far må tro Tosi²¹³ har jobbat dessa tider. Inte suttit förr idag och kl. är ½ 4. Begriper inte så mycket det kan vara att stöka med i ett hus. Jungfrun gick ut att få söka plats på en tim. och Maija kokar memma i köket. Var högt uppe på vind och sökte efter rivot/?/ Förkomna! Begriper ej var. Pigor ha växlat sen dess. Vem kan veta alla deras gömmor. Vi ha tö nu men ibland 10° kallt på nätterna. Mycken snö än. Barnen komma verkligen in med våta skor och strumpor. Mässling flera fall på gården. Vi ha lyckligen undgått den än. Försöker få en "bonne" till barnen för att undvika komplott o. d. i köket. Men det måste vara en särskilt anspråkslös, som man kan placera att ligga i matrummet. Något annat rum passar inte. Får se om jag skall få. Ena jungfrun blev sjuk så hon inte orka stanna. Har nu en för denna mån. som inte begriper nånting.

Ursäkta mitt husliga slarv men Ulla ligger och skriker här bredvid och i rummet upptill håller Inga skola med Gunnel och en hennes pojkkamrat²¹⁴. Hon grälar väldeliga på dem då de "inte kunna läxorna." Undrar så ofta hur Fars och Mors liv förflyter där. Far skulle så glädja mig, om far någongång skreve några rader i mors brev. Ack om jag kunnat skänka far några års, helst, hälsa, så att livet åter syntes Far ljust och lyckligt att leva. Låt nu någon bra läkare komma och undersöka far! Kanske skulle då atm. veta någon medicin som kunde lindra magplågorna. Fått Vivis brev? Sen mors kort har jag ingenting hört av er. Två brev från Lippa. Skriver imorgon till henne. Hon har nu här i bank 270 Mk.·
Ingenting nytt här. Vi ha ännu ej fått någon sommarbostad. G-r skall försöka sälja sin båt. För svårskött för honom ensam. Jag begriper så lite den. Skall någongång om ej i år köpa motorbåt istället. Lycka till kära älskade Far med åren. Hälsa lycka önska vi alla! Och så en kyss på mun av Fars stora dotter Victoria

I kant:/ se fars oljemålning på väggen! Bilderna tagna i mitt rum.

I kanten: Kanske kan det dröja med pängarna någon dag efter brevet, då en utlandspost går först att censureras i Hfors. Kvitto på 115 kronor

²¹³ Victorias benämning på sig själv.

²¹⁴ UW Min mamma Gunnel talade ofta om en pojke som varit hennes bästa vän "på gården". Han hette Odin.

medföljer vilka Förman/?/ Backman²¹⁵ härst. kommer att sända från Haparanda filialen. 100 kr till Far. 6 kr till Helmer för ramen, 5 kr till Hanna, återstående till en nöjesresa till Malmö åt morsan

Inga, Armas och Gunnel hade skrivit på ett kort gratulationerna men gjort det så fult, att jag ej iss sända det.

/Med annan skrivstil:/ Ifall det blir vackert väder i morgon e m så kanske jag reser in till Malmö på konser. Här är så genomödsligt i byen endast ledsamt har man Mor din!²¹⁶

+++

15 april 1916²¹⁷ Ledare "Våra partiförhållanden" och i det finns stora vita luckor. Censur?

+++

16 april 1916²¹⁸ "Ur dagboken. Vårmoderna" från början: "Våren är över oss igen, och om den också ännu så länge – åtminstone här uppe – bär drivor istället för sippor i sitt hår, börjar lite var känna lust att krypa ur vinterhabiten.

Men det gäller att byta skinn med förstånd! April är nu en gång april, med solsken och tö, bitande kyla och yrande snö om vartannat. Den som anser anskaffandet av ett speciellt övergångsplagg (t ex en halvlång kappa i något trevligt, ljusare, enfärgat eller rutigt, gärna impregnerat tyg) vara en i dessa bistra tider onödig utgift och för vilken alltså den kombinerade vår- och sommardräkten måste fylla behovet, gör nog klokast i att inom några veckor framåt ha den varma vinterdräkten eller den långa praktiska ultern inom räckhåll.

I alla händelser är det förståndigt att redan nu se efter vad som möjligen kan stuvats om ur den gamla garderoben, vilken säkert innehåller åtskilligt som, tack vare modets oberäkneligt snabba växlingar, alltför tidigt, blivit vrakat.

Visserligen är vårsolen härlig, men den har en besvärlig förmåga att peka på svagheter i toaletten, och det är icke nog med, att promenaddräkten av 1914 redan verkar föråldrad i snittet – även förra årets nysydda vårdräkt måste i många fall (trots eventuell bibehållen fräschör) genomgå en ganska genomgripande metamorfos för att kunna förskaffa sin bärarinna anseendet av att vara välklädd. Ty den enbart snäva eller de med en halvlång, vidare, veckad eller slät tunique försedda kjolarnas tid är oåterkalleligen förbi – åtminstone då det gäller utedrakter; detta är ett sorgligt men ofrånkomligt faktum! En modern promenadkjol är minst 3 meter vid neromkring. Modellen varierar i oändlighet. Man ser lika ofta hel- som partiveckade kjolar, med eller utan besparing,

²¹⁵ En "konsul Lennart Backman de närmaste dagarna öppnar ett kontor där uppe /i Torneå/ för bedrivande av speditiönsrörelse. Herr Backmans firma är känd för sitt omsorgsfulla och punktliga arbete icke blott här, utan jämväl i övriga delar av landet ... Ledningen av kontoren i Torneå och Karungi har anförtrots åt firmans mångåriga prokurist, herr Ivar Bucht." *Wasabladet*, notis tisdagen den 8 december 1914.

²¹⁶ Skrivet av Anna-Stina Gullstrand, antagligen innan hon skickade vidare brevet till Filippa i Paris.

²¹⁷ *Wasabladet* lördagen den 15 april 1916

²¹⁸ *Wasabladet* söndagen den 16 april 1916

enkelrynkade, rynkade på snören eller alldeles släta, snedskurna etc. – växlande efter tygsort och smak men alla har ett gemensamt: vidden.

Det gäller alltså att i första hand se till, vad som är att göra åt den gamla kjolen för att ge den erforderligt omfång. Naturligtvis under förutsättning att tyget i densamma fortfarande besitter en god portion motståndskraft och ett ej alltför passerat yttre. Ty som vi veta är det en vanskelig sak att 'sätta en ny klut på ett gammalt kläde' och det finns väl ingenting otacksammare än att lägga ned arbete och kostnad, på något, som hur man vrider och vänder på det, aldrig i livet kommer att bli något annat än halvdant. En dräktkjol som börjar verka luggsliten och illa medfaren, gör man avgjort klokast i att slita ut sådan den är, även om den tillhörande jackan, tack vare en mindre påkostande tjänstgöring ännu är tillräckligt fräsch att locka till omstuvningsexperiment.

Den, som låter sy sig en ny kostym, tänker i allmänhet inte på att anskaffa mer än nätt och jämt så mycket tyg som åtgår. Det var detta förhållande, som har största skulden till att vi, när Omslaget kom, stodo där handfallna med våra snäva kjolar. Vad skall jag ta mig till, som inte har mera tyg? Hur ska jag bära mig åt för att få min kjol modärn, när jag icke kan få likadant tyg till nya våder? lät det. Men i vår – för en gångs skull och lika välkommet – kommer oss modet själv till hjälp! Det bör inte bli så särskilt svårt för den som besitter en smula god smak och fantasi, av gammalt och nytt få ihop något både individuellt, stilfullt och – 'laglydigt'. Ty det just nu rådande modet icke blott tillåter, det rent av påbjuder, vad vi några säsonger tillbaka föraktligt skulle benämnt lappverk – med andra ord sammansättningar av snart sagt alla slags stoffer och kulärer.

Modfärgerna i vår äro askgrått, mullvads- och gasellbrunt, kinablått, marin, olivgrönt, purpurrött och ametist – åtskilligt att välja på således! Skottska tyger och smårutigt svart och vitt är fortfarande en vogue.

Vad modet i övrigt har att säga om denna säsong, har knappast ännu hunnit taga fast form. Det är som drivorna först måste smälta, innan fantasien på allvar kan syssla med de lättare attributen till vårtoaletten. Att det dock även härvidlag kommer att bjudas på stor omväxling (vilken ju till en viss grad underlättar klädbekymren) kan man redan ny med trygghet förutspå." /detta var hela artikeln och den var inte undertecknad. Den kan inte ha varit skriven av någon vanlig journalist. Plagierat från annan tidning troligen?//

16 april 1916 "Om Verdun-drabbningen". Taget ut Hbl.

Det fanns minst 2 biografer, nog 3, i staden som visade filmer varje dag.

Olympia Teatern, Maxim samt Apollo-Teatern. Den senare visade denna dag bl a "Chaplins första försök som kinoartist". Det finns ingenstans någon antydning till att Heikels gick på bio eller ens kommenterade biofilmer.

+++

Ännu fler soaréer än vanligt för att det är påsktider.

+++

20 april 1916²¹⁹ uppgift om att nästa nummer av tidningen kommer "om söndagen (påskdagen) och därpå följande om torsdag den 27 april. /tisdagen den 25 april kommer det alltså inte heller någon tidning//

+++

23 april 1916 annonseras att " 1 maj-konsert giver Wasa Sångarbröder i Sandvikens sommarlokaler". Närmare uppgifter senare.

23 april 1916²²⁰ Denna dag beklagar sig X dvs Nigger i Ur dagboken med underrubriken "Niggerns bekymmer", långt om att det inte finns något spännande att sätta i tidningen denna dag trots att Wasabladet är den enda tidningen som kommer ut och alla vill ha något att läsa. Det känns otroligt märkligt att läsa denna spalt där skribenten gång på gång, verkligen ofta, kallar sig själv för Nigger och Niggern.

Notiser som vanligt under "Senaste nytt. Kriget" med en av underrubrikerna "Kampen vid Verdun" och det finns också ytterligare om detta under "Från utlandet. Världskriget. Verdunslaget." det är taget ur Dagens Nyheter den 12 denna månad.

+++

27 april 1916²²¹ Ledaren är ett Brev från Helsingfors om "Den brännande frågan om maximipriser – Järnvägsfrakterna."

Många soaré-annonser!

Det ska snart bli val till lantdagen.

+++

30 april 1916²²² Många annonser om 1 majfestligheter. Text på Hôtel Ernst bjuds det på Festsupé samt Musik och Sällskapsklubben har 1sta majsupé. Det är alltså inte bara arbetare som firar 1 maj! Esplanad-Caféet har också middag & soupé denna dag. Det verkar inte vara Valborg som firas utan just 1 maj.!!

Notis "Nya maximipriser på livsmedel" Får inte klart för mig om de höjts. Eller sänkts.

/Leonard Gyllenpalm begick ett dubbelmord i Stockholm på Arbetareringens bank, bara bild //

+++

3 maj 1916²²³ Ledare Brev från Helsingfors som tar upp frågan om kvinnor i föreningslivet. Dels konstateras att många föreningar bildats i tiden men många av dessa består knappt mer än av sin styrelse. Det kan vara bra att också kvinnor delar i olika föreningar. Men nyligen i Helsingfors har dess Husmoderförbund diskuterat om kvinnans roll i föreningslivet kontra det som mor och maka och kommit fram till – ungefär – att det är OK med att hon är föreningsaktiv så länge som det inte går ut över hemmet.

+++

²¹⁹ Wasabladet torsdagen den 20 april 1916

²²⁰ Wasabladet söndagen den 23 april 1916

²²¹ Wasabladet torsdagen den 27 april 1916

²²² Wasabladet söndagen den 30 april 1916

²²³ Wasabladet onsdagen den 3 maj 1916

10 maj 1916 Annons "Sommarteatern. Tre glada och En till. Svea Textorius, Dorita Lazaro, Eric Abrahamsson. Lördag och söndag d 20 och 21 maj kl 8,15 e m. Efter föreställningen på lördag anordnas DANS. Vid pianot her Vallu Kilpi. Biljettpris 3:00, 2:40, 1:20, inklusive krigsskatt. Bordsbeställning mottages telefon 56. Obs! Salongen väl uppvärmd." /hela annonsen//

+++

11 maj 1916²²⁴ Ännu notiser – telegram via Petr. ag - om "Kampen om Verdun" skickat från Paris 9 maj.

Brist på livsmedel i Tyskland notis via Stockholm från Berlin.

+++

13 maj 1916 Ledaren om ett eventuell "Stadsbibliotekshus". En långsiktig plan på ett sådant som skulle ligga ihop med med Österbottens museum vid Kyrkoeshplanaden 25 – tomten bör tills vidare reserveras. Skrivet av K. H. Också en artikel om folkhögskolan Breidablick, som avslutat sitt "andra läsår i Korsnäs den 7 maj." skolan har varit verksam i 8 år "i vår svenska ungdomsrörelses tjänst." Man har endast haft 16 elever men fler hade varit omöjligt p g a den kalla vintern och att ungdomshemmets stora sal inte har kunnat värmas upp.

+++

14 maj 1916²²⁵ Annons om att Svea Textorius m fl kommer till Sandviks Villa. Inte när.

Längre notis "Irländska upprorets utbrott".

+++

16 maj 1916. ²²⁶ Om kaffepriserna i *Wasabladet*: "För omkring 3 månader sedan förbjöd svenska regeringen utförsel av kaffe. Då förbudet trädde i kraft, lade man beslag på allt kaffe, som var på väg till Ryssland. Enligt beräkningar av härvarande té- och fruktbörs finnes f. n. i Sverige ryska handlanden tillhörigt kaffe omkring 100,000 säckar värda 6 miljoner rubel. Alla ryska handelskammarens åtgöranden för att få kaffet från Sverige ha lett till intet resultat. Emellertid ha de svenska affärsmännen under tiden erhållit exportlicens av svenska regeringen och notera för kaffet oerhörda priser, som äro 30 procent högre än de tidigare."

16 maj 1916. Annons: "*Lite om livet och dess betingelser* (biologisk-kemiska betraktelser av Gunnar Heikel. Pris 2 mk 50 p:i . Säljes i Wasabladets kontor." Denna annons står mellan en annons för Aura maltkaffe och Herrkostym till salu.

+++

20 maj 1916. Artikel: "Finlands förseende med livsmedel"²²⁷ som påtalar hur priserna på spannmål ökar alltmer och vad som görs för att försöka kontrollera dessa på olika sätt. Rykten går att livsmedel exporteras från Finland till Tyskland.

+++

²²⁴ *Wasabladet* torsdagen den 11 maj 1916

²²⁵ *Wasabladet* söndagen den 14 maj 1916

²²⁶ *Wasabladet* tisdagen den 16 maj 1916

²²⁷ *Wasabladet* lördagen den 20 maj 1916.

21 maj 1916²²⁸. Ledaren rubrik: "De stundande lantdagsvalen. Valupprop från svenska folkpartiets centralstyrelse". Val kommer att hållas 1 och 3 juli för nästa treårsperiod.

+++

1 juni 1916.²²⁹ Annonser: "Strandpaviljongen idag frukost kl 11-1, middag kl 3-6, soupe fr kl 8 e m." Åter en annons om *Litet om livet*, av samma lydelse som den förra. Samt en till annons om Strandpaviljongen, som berättar att där hålls en daglig "middag- och aftonkonsert fr o m 2 juni av förstklassig solist-trio kapellmästare Gennadij Goldenberg." många annonser om Soaréer.

+++

4 juni 1916²³⁰ finns under den stående rubriken Senaste nytt. Kriget underrubriken "Sjödrabbning i Nordsjön." Mkt om det. Också "Kampen om Verdun".

+++

6 juni 1916²³¹ ledare Brev från Helsingfors om "Den brännande frågan om livsmedelsimporten från kejsardömet."

Igen annons för Strandpaviljongen, se 1 juni! Ingen annons för Hôtel Ernst dessa dagar.

+++

6-10 juni 1916. Vera Hjelt kom till Vasa den 6 juni och bodde på hotel Ernst. Stannade minst till 9 juni troligen längre. Se följande brev

+++

Wasa 9 Juni 1916

Lilla kära systervän! Du gjorde mig så glad så glad över ditt långa goda brev – som jag fick först i går. Gunnar kom och sade till mig, då han läste det: "Nog är hon så rar och snäll, syster din. Riktigt en god genompräktig flicka, det ser man av allt." Det är ju just mina egna tankar, men alltid så mycket roligare när man hör sådan av andra vars ord man sätter högt. Jag bara så gärna skulle vilja ha dig här hos mig något år. Vi skulle så riktigt behöva dig, barnen och vi alla. Och när du en gång lämnar Paris, så måste du, innan du tar annan plats, ha varit hos oss en tid. Nog skall vi denna gång ställa det så mycket mycket roligare för dig, och främst, vi stå varann så mycket närmre nu, sen du så mognat och "kloknat" på alla vis. Du var lite pöttisk/?/ när du var här sist. Visst sjutton har jag en sabla rätt och skyldighet att bekymra mig om dina fästmän. Det är ju ett av mina närmsta intressen ända tills jag måste börja bekymra mig om mina döttrars fästmän. Ack, må de knipa dem lätt och kvickt, inte söla och grunda i all evighet som du!

²²⁸ Wasabladet söndagen den 21 maj 1916.

²²⁹ Wasabladet torsdagen den 1 juni 1916

²³⁰ Wasabladet söndagen den 4 juni 1916

²³¹ Wasabladet tisdagen den 6 juni 1916

Tack för brevet (ja, det sa ja, ju) och lyckönskningarna. Dagen²³² förflöt i all stillhet med kaffe och dopp med finfin kaka som G-r beställt för ungarna, oss själva och svärfar. Det var allt. G-r ville ge mig en sidenkappa. Jag i min första fåfänga blev så förtjust. Men det sluta med att mitt sparsamma förnuft omöjligt kunde köpa så uschla saker för så dyra pengar. Jag backa, som alltid mor förarga oss med på sina kappuppköp, sen jag hade provat hela lagret och upphållit dem sådär en timmas tid. Men du skulle hört G-rs grälor, när jag kom ut på gatan. "Aldrig går han med mig på några kappköp mera." Tack nu för allt du säger du köpt åt mig igen. Jag blir säkert så väldigt nöjd med det allt. Helst om du köper svart klädning just som du säger till hel klädning med. Men har du väntat så vänta tills jag fått det här, ty jag syr ändå ej den förrän hösten. Har sömmerska som bäst²³³. Men får jag ej tyget förrän vi far den 20de gör det ingenting. Har köpt en gul bomullsklädning, praktisk på bondvischan och syr Parisklädningen när jag kommer igen. Ja, nog blir det en fröjd när sakerna kommer. Skriver genast när de ä här. –

Vera är här som bäst. Fast hon bor på Ernst (hotel)²³⁴. Är där nu i kväll men sitter här så där från 1 till 7. I efterm. bjöd hon oss på fin fin middag på Strandpaviljongen. 4 rätter, kaffe och punsch. Kosta säkert riktigt mycket, när spriten är så fasligt dyr. Hämtar alltid med så utmärkt nätta presenter. Är väldigt generös men har ju så överflöd med pengar också. Vars en liten näpen barnresväska fick Inga och Gunnel. Rukkokniv till Armas m m. Silverfruktknivar till G-r och mig. "Apelsinerna kommer sen", sade hon. Men det till trots, den gamla värman är borta. Kommer aldrig mera igen. Och det är pinsamt ibland då hon så gärna ville det. –

Du hörs ju ha ett så intressant liv där nere. Artistkonserten, frukosten m m. Allt hörs så förtjusande roligt. Om jag fått vara med! Det du skrev om den sårade soldaten var gripande. Märkvärdigt dock att det väcker så nyfikenhet än. Är det ej en mycket vanlig syn dessa hemska gruveliga tider. Måtte freden snart välsigna jorden! –

Skönt att du kommer dig till landet på söndagarna. Glöm ej att sköta din hälsa. Dina ögon, sade mor, voro svaga. Försumma ej att vårda dem! Huru nätt måste du ej vara i din bruna dräkt och taftblus till ditt härliga bruna hår. Ack om jag finge fara igenom det med händerna! Det vore en stor njutning. –

Ja, Vivi²³⁵ är en duktig, hurtig, allvarlig flicka. Ett brev till hennes mor sändt hit, lägger jag i för oskuld. Arvid²³⁶ har det dåligt f n. G-r och Einar hjälpa

²³² Victoria hade födelsedag den 27 maj och fyllde 33 år.

²³³ Det var vanligt att sömmerskor bodde några dar eller någon vecka i en familj och sydde till hela familjen vad som behövdes, ibland med hjälp av frun i huset. Att vara sömmerska var ett ambulerande yrke. Hemsömmerska kunde det kallas.

²³⁴ Ernst Hôtel var ett fint hotel i Vasa, som 1912 hade öppnat "den nyinredda kontinentala matsalen". Därtill hade man en resandevåning för handelsresande med särskilda vackra "uppackningsrum". "Hotellets ekipage möter vid hvarje tåg". Annon i *Wasabladet* den 10/9 1912.

²³⁵ Vivi Heikel, Gunnars syster, var i San Fransisco, Kalifornien, USA.

honom med 100 dollar var. Från mor och far blott ett kort sen min födelsedag. Ack om mor skulle få någon glädje i sommar! Hennes liv liksom fars är dödande tungt. Jag kan sörja ibland så bittert för deras hårda ödes skull! Om jag dock skulle kunna dela med dem en smul av min lyckas överflöd. Å, så livet är tungt för många.

Ja, nu gå vi och lägga oss. Kl. slog just ½ 11. Sitter här utan ljus och ser dock utmärkt bra. Ulla är frisk och kär²³⁷. Väntar på din mössa, har ännu ingen till henne men snörpar nog själv fort ihop en, i nödfall. Har henne ännu ej ute. Varma hälsningar du kära pia, Du syster Lippa, sätter genast in pängarna, när jag hört vad allt stiger till.

På kanten: En hjärtlig hälsning till kära lilla svägerskan min. Roligt vore ha dig här snart. Vivi kommer sannolikt hem i höst och om du sedan komme till vintern eller våren vore vi här ett riktigt sympatiskt sällskap. Må väl. Måtte du undgå alla krigsolyckor. Hälsningar Gunnar

+++

10 juni 1916²³⁸ Den 10, 11 och 12 juni kunde man ännu höra Svea Textorius (kanske tidigare, nu är hon "på hemväg till Sverige") i Sandviks Villa. Från Världskriget om "Lord Kitchener" om "Sjöslaget i Nordsjön" och om "Den ryska offensiven".

+++

11 juni 1916 som en underledare ett upprop "Till Finlands svensksinnade kvinnor." att de ska rösta, och rösta på Svenska Folkpartiets listor, och det är undertecknat av Svenska Kvinnoförbundet i Finland.

+++

Wasa 11 juni 1916

Käraste Föräldrar!

Då det redan börjar bli ett par veckor sedan jag skrev brev skall jag begagna aftonstunden till att prata med er, kära far och mor. När måne vi ska få prata direkt? Jag har ofta en så stark längtan hem till allt kärt och oförglömmeligt och värdefullt, och ju äldre jag blir och ju längre jag varit bortifrån, desto mera märker jag huru fast rotad man är i ett hem. Man kan gå upp i ett nytt hem men det är som varje barn, varje ny lycka skulle återföra en till det gamla hemmet och till er som givit en uppfostran och med er möda och hela liv sörjt för att man blev en duglig och bra människa. Huru tungt och enformigt ert liv nu ibland kan kännas, är det för alltid en trösterik tanke att ni båda ha ett välsignelserikt livsverk bakom er. Huru tusenfalt skulle ni icke förtjänat att nu ha en sorgfri lycklig tillvaro. Men livet är nyckfullt och orättvist med det goda som det onda.

²³⁶ Arvid en yngre bror till Gunnar, som blev kvar i USA. Han nämns i tidigare brev och träffade också sin bror och svägerska när de var i USA. Han blev kvar där och lyckades inte heller på sikt så väl. Tror UW. Artikelrubrik: "Oerhört svår arbetsbrist i Amerika", *Wasabladet* söndagen den 11 april 1915.

²³⁷ "kär" är skånska för söt och rar.

²³⁸ *Wasabladet* lördagen den 10 juni 1916

Och huru man än kan intala sig att taga allting med jämnmod och lugn överlägsenhet, så vet jag huru det ofta måste bryta en ner att plågas av sjukdom och tunga tankar. Kära mor och far, jag tänker så ofta varmt på er och önskar så innerligt att jag kunde göra er något godt. –

Blir kriget slut till nästa sommar, kommer jag hem med någon unge som reser fritt, vem det nu blir, Ulla eller Gunnel. – Efter en vecka, den 20de fara vi nu till Viitasaari. Usch, morsan, det är ett bråk²³⁹ /.../ att tänka på allt som skall med. Jag blir virrig i huvudet bara jag tänker på det. Den fastligt utgången /.../ kläder var jag och barnen. Till i fjor sommar skaffade jag ingenting alls. Filippas paket hinner jag nog inte få sytt eller kanske få innan vi fara. Men kan göra detsamma, för jag köpt billiga saker som jag hoppas går i sommar. Tack för mors rara brevkort. Bra ni fick brevet från 27de väl ock bekommet? Vera²⁴⁰ var här tre dar i veckan, men bodde på Ernst hotell. Det blir alltid så livliga dispyter mest G-r och henne emellan så jag sitter ibland i sådan ängslan för att hon ska bli arg. Det blir hon också och därför är det ibland så tråkigt. Jag skulle haft så mycket att sy med sömmerskan; blev så försummad men vad hjälptes det. En finfin middag bjöd hon oss på Strandpaviljongen. Har duktigt med pengar! Gav flickorna vars en resväska, Armas kniv, m.m.

I dag har Lydia (G-rs moster) och Helmi Arneberg varit här på kaffe. I kväll prost²⁴¹. Han bor f.n. på pastorskansliet. Hans nya våning uppmålas. Har just sålt sin Grankullavilla för samma pris som han gav, 20 000. Köpt biljett att skicka till Vivi så nu må han väl få henne hem. G-r sålt sin segelbåt, förlorade ett par hundra mark men glad är jag och säkert ni också att man slapp den. Rysligt svårskött så stor båt. Isynnerhet då jag inte begriper segling så jag kunde hjälpa till. G-r tänker fiska lax i Keitele. Fick till present av lektor Cajander (som G-r skänkte en flaska konjak till påsk) ett helt uppsätt med lax- och andra krokar. Ack om man sen kunde skickat er en 15 – 20 kilos lax. Ja, förstås om han får nån!

Hade sen långt brev från Lippa²⁴², skrivet den 8 maj. Fick 8 juni. Fina saker lär hon köpt. Skall bli roligt att få. – I dag pingstdagen ha vi haft så varmt och skönt. Haft Ulla ute ett par gånger. Nu är hon så frisk och mullig, men hostar lite ännu. Bara resan nu vore över. –

I går hade G-r en beställning från Bomullsspinneriet på färger från Amerika. Om de fås, vilket är troligt, förtjänar han 500 Mk på det. Här sitter han nu bredvid mig och läser. Ser så rar och god ut. Barnen prata och skoja där inne i sina sängar. Och jag själv trycker mitt snörliv så att jag strax ämnar gå och taga bort det. Oj,oj! Men mors snörliv, di va dråpliga. Kommer du ihåg Lippa? De där som Hanna hade sytt? Och så morsan svettades när det var på. Rakt ut gav det sig från magen och det var skada, för just den behövdes lite dras in. Lite

²³⁹ = besvär

²⁴⁰ Vera Hjelt

²⁴¹ Joel August Heikel f 3 mars 1851 – d 17 febr 1918 i Vasa, Gunnars far.

²⁴² Filippa, syster till Victoria.

måste jag väl får skoja med moren. Läger mor mycket på hullet nu för tiden? Är far mager? Prat lite om det härnäst. Varma hälsningar från er /.../ Victoria

I kanten: En hjärtlig hälsning från Gunnar.

I annan kant: Vår adress blir ändast: Viitasaari. Skriv dit direkt för en sex veckor framåt åtm.

+++

Familjen Heikel var i Viitasaari ca 15 juni – 1 augusti 1916 (länge) Jag bryr mig inte om Wasabladet under den tiden UW.

+++

Wasa²⁴³ 28 Juni 1916 /troligen skrivet i Viitasaari/

Käraste Föräldrar!

Så jag tycker att det är rysligt länge sedan jag pratade med er, och än längre sen jag hörde från er. Det må väl ej dröja för länge innan ni skriver. Hör hon det, mor, hon som kan föra pennan, glöm inte sin älska pia, för hon behöver så höra och veta, allt ännu, att hon har en mor och en far som bryr sig om henne! –

Brevkortet härifrån har ni väl fått? Nog var det mödosamt att komma hit. Det var så rysligt mycket folk på tåget att man nätt och jämnt fick plats att ligga för ungarna. Ulla fick emellanåt såna raptus att skrika så hela kupén skaka av ilska. När vi sen kommo på Keitelebåten – klockan 8 på kvällen, vilken tar 5 tim. till Viitasaari, och då vi, G-r, jungfrun och jag, inte hade sovit alls föreg. natt, så följde vi med båten ända upp till ändan av sjön, varifrån vi kommo omigen på morgonen kl. 8 och på det sättet sovo vi utmärkt. Och här äro vi nu och göder oss och mojar oss så gott vi förmår. Nog är det en härlig sak att inte ha matbestyr, utan gå från och till dukat bord. Det borde alla husmödrar slippa ifrån någon tid på året. Mor lilla, jag tänker så ofta på huru godt det skulle göra mor att slippa allt bekymmer. Ja alltid då jag själv har det lyckligt och godt lider jag av att ej kunna dela med eder. I dag gingo G-r och jag och tala om, att om kriget är slut nästa sommar och penningkursen normal fara vi hem allihop och bo en månads tid i Falsterbo. Och då måste mor och far ha ett rum där så att vi alla kunna glädja oss åt varanns sällskap, naturen och den sköna sommarn. Vi läste en så inspirerande artikel i Bonners mån. häfte²⁴⁴ om Skanör och Falsterbo att andan genast flög på oss att dit ska vi. –

Här bo vi nu på renaste bondvischan, men vackert är här och mat ha di! Skall nog skicka lite vykort så ni få se särskildt från ett utsiktstorn ha vi storartad utsikt över skog och sjö i oändlighet. I vägg upptill bor en professor i tekn. högskolan med fru och 8årig son. Rara människor, men, tyvärr, har frun lungsot. Haft förut, blev förkyld här, brutit ut igen. Ser gräsligt eländig ut. Hostar mycket. Påminner om Gerda A. G-r tycker mycket illa om att hon kom hit. Jag

²⁴³ Brevet är inte skrivet i Wasa utan antagligen i Viitasaari, en liten stad i mellersta Finland, långt från kusten, rakt in i landet från Wasa. Vid sjöar.

²⁴⁴ Bonniers månadshäfte, illustrerad tidskrift för familjen, utkom 1907-1920.

har väl genom beröringen med G A mist den där vanliga bacillskräcken. Jag tycker bara så rysligt synd om mänskan. Hon är danska, livlig, klok och rar och enkel på alla sätt. Sen finns här en purfinsk familj Pakkanen med 5 barn. De säges vara miljonärer, ha skofabrik. Han ser ut att ha börjat som skomakare. Och så en hel del ogifta fröknar och en gift karl utan fru. Lustig själ. Man kan här i Finland träffa såna lustiga original så man bara skulle vilja skratta och göra narr åt dom. Ja, här sitta vi som bäst och dricka kaffe, inburet i vårt rum. Barnen dricker mjölk. Vetebröd och två småkakor. Ulla mår bra nu. Fick diaré först och mådde tjockt. Badat ha vi och tatt solbad. Barnen är så lyckliga att plaska i vatten. Fast vi bo ungefär 6-7 minuter ifrån strand.

Undrar så huru ni mår. Har fars onda lindrats av sommarvärmen. När far mor till Trää²⁴⁵? Skicka det här till Lippa, för kanske hinner jag inte att skriva ännu till henne. En kyss Lippa lilla! Skall gå nu till pk²⁴⁶. en ½ tim. promenad. Varmaste hälsningar från eder egen Va

+++

Det ska bli val. "De svenska listorna i Vasa läns södra valkrets" /och UW förstär inte dessas funktion. Det finns många och det är bara tre namn på varje lista men samma namn kan förekomma på flera. Den kvinna som återkommer är Dagmar Neovius. Hon finns på lista för "Vasa. Lag och frihet och modersmål." som första namn liksom på lista "Mustasaari. Landtbefolkningens väl" samt "Kristinestad". Hon finns som andra namn på en lista och som tredje namn på två listor.²⁴⁷

+++

I en tidskriftsdebatt år 1916 undrade Helena Westermarck varför kvinnorna i Österbotten inte röstade på Dagmar Neovius, Svenska Folkpartiets enda kvinnliga kandidat.²⁴⁸ "Kvinnorna i Vasa valkommitté" försvarade sig med att de fört valkampanj runt om i bygderna, men kandidaten var inte känd i bygderna och kvinnorna röstade ofta som sina män, på lantmannapartiet.²⁴⁹

+++

Fred. 23 Juli 1916/troligen från Viitasaari/de bodde på ett gästgiveri.

Käraste lilla Morsan!

Jag sitter och vaktar lilla Ulla och Gunnel som båda sova så godt. Över dem har jag bredd ett flor, ty här finns så mycket flugor som besvärar oss så, isynnerhet på morgnarna. Inga är och plockar smultron och Gunnar och Armas gjorde en promenad åt skogen. Varmt och möjligt ha vi. Ljuvliga dar, då man samlar krafter och livsglädje för kommande vinterdar. Ack om jag kunnat giva lilla morsan och

²⁴⁵ Anna-Stina Gullstrand, född Jacobsson var uppväxt i Trää, eller åtm. hade hon sin ursprungsfamilj där.

²⁴⁶ Postkontoret?

²⁴⁷ *Wasabladet* lördagen den 1 juli 1916.

²⁴⁸ Östman 2006: 81 med not till *Nutid* nr 7 1916 & nr 9-10 1916. Se också *Wasabladet* tisdagen den 8 augusti 1916 artikeln "Kvinnorna och lantdagen".

²⁴⁹ Östman 2006: 81 med not till *Nutid* nr 7 1916 & nr 9-10 1916.

farsan litet av all denna skönhet och obekymmersamhet. Nog är det skönt att gå till dukat bord. Inte gå till torget, eller bekymra sig om vad man skall laga till mat, slippa köksa och köksbestyr i alla dess former. Nu kom Inga och berättade så förtjust att hon sett en liten ekorre som hoppade i träden. Och bär hade hon som hon stoppade i mammas mun: "Gapa o blunda!" Folk kommer och far, ty det är ju ett gästgiveri och mycket bra beläget, så här är jämnt resande. Upptill oss bor nu sen professorsfamiljen rest en banktjänsteman Blomberg med sin fru, unga, nygifta, vackra och fina människor. Så finns här en sjökaptenska, 50-årig, svenska, dum, har bacillskräck, tvättar golv, tak och väggar med lysol, har alla sängkläder med sig, grälar på allt och alla. Påminner lite om moster Anna i tal och sätt. Prackar sig på oss och Blombergs /allt med ens?/, hon har en 6-årig pojke som lär vara hennes mans med en piga på hans båt, har inga egna. Den pojken marrar²⁵⁰ hon på dagen i ända.

Ja, lustiga typer lär man känna. Roligt för en tid åtm. I tisdags var G-r och fiska forell m /forstmästare?/ och en handlande. Fick 4 små. Långa som papperets bredd men var nöjd att varit med på den sporten. Jag var på en finsk fest och dansade ganska mycket. En artig kavaljer hade sagt att jag var "söt som en ängel", så mor hör att när jag fiffar upp mig, så kan jag gå an ännu, trots mina 4 barn och 33 år på nacken. På söndag har de en annan fest, till förmån för Turistföreningen här. Den måste vi också på. Här är en 26-27årig pastor, som är bland de ivrigaste att dansa. Men förarga en kan det huru de äro intoleranta, nästan allihop. Svenska vilja de ej lära sej, och skulle aldrig tala det, om de veta att man kan finska. Dottern här på stället, gift med en magister, lär kunna tala bra svenska, men aldrig pratar hon ens med mig ett ord svenska: jag reder mig ju också någorlunda med finskan, då det rör sig om vardagssaker annars står jag där ganska oförstående.-

Tack lilla kära morsan, för det välkomna brevet jag mottog i går, skrivet den 7 juli. Jag hade väntat det så länge. Hoppas ni nu fått mitt andra brev och kort. Plågande ondt gör det mig att höra huru far är sjuk och att jag är så långt borta att jag ej kan komma hem till er för ett par veckor åtm. Men till nästa år om ej tiderna blir ännu värre än nu så kommer jag. G-l²⁵¹ tar jag med mig. Hon skulle nog gå fritt. Ulla tar jag ej. Det lär i synnerhet i Torneå vara så besvärligt med undersökningen. Om ändå pojkarna komme på söndagarna. Tycker Helmer²⁵² lätt kunde ta lille Gösta på tåget och komma hem. Han har väl ändå närmast. Blir det ej besvärligt för mor att vara så mol ensam med far. Isynnerhet då far får svårare att gå. Tycker mor borde ta hjälp. Vi betala så innerligen gärna en sköterska bara vi visste att mor och far hade det så godt som möjligt. Skriv nu vad mor och far menar. Tala allvarligt om saken. Mor måste få komma ut från hemmet med dess sjukhusatmosfär emellanåt. Mor kan med detta tvång och enahanda tröstlöshet alldeles förlora hälsa, mod och sinneslugn och då först bleve far alldeles prigsiven åt hjälplösheten. För

²⁵⁰ "Tjatar" eller "gnäller" ungefär. Min mamma Gunnel kunde använda det ordet ibland.

²⁵¹ Gunnel född i oktober 1911, alltså skulle hon 1917 vara nästan sex år.

²⁵² Victorias bror.

pängarna skolen I ej bekymra eder. Annonsera i Sk. Dagbl.²⁵³ om en enkel äldre kvinna som helst hade någon övning med sjuka. Med allting fritt och en 10-15 skr lön tycker jag man borde få huru många som helst i synnerhet i dessa ekonomiskt svåra tider. Om ej förr så till vintern borde ni ha en tredje person i huset. –

Trevligt att Lippa sände mor så fin krage. Jo, allt har jag fått av henne. Skrev därom i förra brevet. Har nu isynnerhet sidenblusar i överflöd, när jag låter sy dem alla. Vinterkappa skulle jag nu behöva men den gamla får väl gå ett år åtm. till. –

Trevligt att höra om Anna Hanson och de andra. Är Ella nästa/n?/ lärarinna? Spelar hon bra?

I går vore vi på utfärd till en fors några mil härifrån. Fast nöjet var ej så stort. På kvällen beskåda vi en 4 generaler som foro härigenom. Åto kvällsvard på gästgiveriet. Hela huset rengjordes från topp till tå. Jag var inne och bröt servetter och blomstersmyckade bordet. I dag har vi fått en storartad frukost, från allt vad de lämnade, anjovis, sardiner, ost, stekar t o m, fin efterrätt. Värddinnan här är en så bra skylt för sin rörelse, tjock som en petroleumtunna nerigenom.

Berättade jag att vi en dag voro i ett rökpörte, där en familj med 5 barn bodde. Små gluggar hade de istället för fönster men så rent och snyggt i varje krok. Barnen gå som frielever i högre skolan här och bli väl en vacker dag studenter. Här finns ännu i bruk många rökpörte inne i landet. Mitt ute i ödemarkerna träffar man på de eländigaste kyffen mot vilka Hannas lilla stuga är som ett slott. Armt och fattigt är landet och folket mestadels slött och ociviliserat. –

Hälsa far, att nog har vi förtjänat på de hittillsvarande sändningarna, men vinsten, som de ej heller veta huru stor den är, ha de genast satt i ny order. En är hållen snart ett halft år i Sverige. De vänta och vänta den ständigt. Först när kriget är slut, kan man säga vad vinst det givit. Men vi hoppas minst 8 – 10 000 mk. –

Jaså, mor är så stilig i mun²⁵⁴. Det blir roligt att skåda. Gunnel hade så tankvärk här en veckas tid. Måste så slutligen gå till doktorn med henne. Hon var alldeles svullen. Hon är nog ganska klen och mager. Blir kanske bättre då hon fått skrapat sina halskörtlar. Inga gick i natt i "sömne". Kom in i vårt rum och skulle titta på generalerna. Hon pratar också mycket om nätterna.

Måne Ragnar²⁵⁵ slapp den rysliga militären som hotade honom? Har Huldass i Träas gård brunnit ned? Måne moster Helena²⁵⁶ talat om, att hon fått brev från mig. Har aldrig besvarat det. Ja, nu är Ulla²⁵⁷ vaken. Skriver detta på

²⁵³ *Skånska Dagbladet*

²⁵⁴ Hon har fått nya löständer – enligt tidigare brev skulle hon behöva.

²⁵⁵ En av Victorias bröder?

²⁵⁶ Gullstrand, lärarinna.

²⁵⁷ Född 14/12 1915 var alltså inte ännu ett år.

två dar, då hon tagit sin längsta sömn. Jungfrun sjuk i dag. Måste själv passa Ulla. Varma hälsningar och en kyss på mun från mors egen dotter Va.

I kanten: Om det här hamnar hos Lippa, så hälsas du systerlitenmin! Hav det nu vilsamt och på samma gång angenämt och roligt under din semester! Ja, den är väl börjad innan du får det här.

+++

3 augusti 1916²⁵⁸ Annons: "Allmän vaccination förrättas i Hälsovårdsnämndens lokal i Stadshuset lördagar kl 12-1 e m intill 16 sept. och erinras försumliga föräldrar om att åtal inför domstol blir följden av tredska mot vaccinationsstadgan. Hälsovårdsnämnden."

3 augusti 1916 under Nyheter för dagen "Sverige och finska frågan. Socialdemokraterna politiserar." och så kommer det "I 'Regeringsbudbäraren' skrives: 'Socialdemokraten' innehåller en synnerligen uppmärksamhet värd artikeln, som går i en helt och hållet annan riktning än uttalanden i de flesta svenska blad. I artikeln, vars rubrik lyder 'Kriget och vår medkänsla' säger bladet: "Det finnes ett område, inom vilket en tyskvänlig stämning kan bringa Sverige stora olyckor, om svenskarna blott börja ge sig in på det. Detta område är den finska frågan. Enligt sunt sätt att tänka är det icke lämpligt att inblanda sig i en grannes angelägenheter. Men, svarar man oss, det är ju så att Finland klagar. Men ett huru beskaffat Finland? Det svenska Finland, d ä Finlands överklass. Denna klass omfattar blott en tiondedel av Finlands befolkning, medan åter niotiondedelar utgöres av folklager, som har ingen gemenskap med svenskarna. Det har framgått, att dessa folklagers sympatier icke äro på Sveriges sida. Finlands finstalande befolkning har redan vaknat till nationellt liv, varom dess kamp mot en ensidig svensk bildning bär vittne. Kunna vi tvinga denna befolkning att mot dess egen vilja fungera som en buffert mellan Sverige och Ryssland såsom våra aktivister åstunda? Enligt vår åsikt är detta oförnuft."

"Genast vid krigets utbrott framgick det", fortsätter bladet sin artikel, "att överklassens av det finska folket (1/10) sympatier voro på Tysklands sida, medan åter de finskfödda finnarna (9/10) var på Rysslands och de vilja icke veta av något avskiljande från detta. Det vore bättre, om våra krigsuppviglare, förrän de förmå oss att inblanda oss i den finska frågan, grundligt satt sig in i det finska folkets verkliga sinnestämning och dess livsvillkor. Låtom oss icke glömma, att tyskarna redan klaga över, att de icke kunna på sin sida få polackernas sympatier i kampen för Polen. D. Pr. " /hela artikeln//

+++

5 aug 1916²⁵⁹ Artikel: "Oren mjölk är tyvärr något som allt som oftast förekommer, såväl med mjölk som säljes direkt för konsumtion, som ären för mejerivara. Mjölken är som bekant ett ytterst ömtåligt ämne, som lätt tager till sig smak och lukt ... /och sedan en lång harang om hur bönder bör göra vid mjölkningen och artikeln verkar i första hand riktad till dessa //

+++

²⁵⁸ Wasabladet torsdagen den 3 augusti 1916

²⁵⁹ Wasabladet lördagen den 5 aug 1916

6 aug 1916, finns artikel som varnar för att det kommer att bli smörbrist.

+++

8 aug 1916²⁶⁰ art "Kvinnorna och lantdagen" i vilken refereras senaste numret av Samtid i vilken frk Helena Westermarck tillrättavisar Svenska Folkpartiets kvinnor i Vasa läns södra valkrets för att Dagmar Neovius inte har blivit återvald till lantdagen, i vilken hon har suttit sedan 1907 – med avbrott för sjukdom. Och så ett långt referat av denna artikel som framhåller vikten av Neovius erfarenhet och av att kvinnor är politiskt aktiva. Som slutkläm – tydligen från Wasabladet självt för det har inte någon undertecknare, kommer ett snorkigt avfärdande om att de österbottniska kvinnorna "vetat vad de gjorde" när de "icke ville ha in en kvinnlig kandidat". .. "För övrigt stå de icke under fröken Westermarcks förmynderskap." /UW mig tycks det konstigt att det anses att det är kvinnorna som ska rösta på kvinnor och inte ett ord om att män skulle ha kunnat göra det.//

+++

Wasa 10.8.1916 /otydligt datum, daterat efter vad hon skriver om Ulla nedan/

Käraste mor!

Tack för kortet skrivet den 7te. Sjuttons att ni ej får mina brev! Tre brev skrev jag till er från Viitasaari. Ett sen dess härifrån. Det ena, väldigt långt, tänkte jag nog efteråt att möjligen skulle senare ha, men de andra åtm. komma kanske fram i sinom tid. Jaså, Far har så ont i sin mage. Det gör mig så bedrövad att veta. Jag har så väldigt stor lust att komma hem. Icke är resan så alltför besvärlig i alla fall. Mor, som ser Far varje dag, säg nu om mor tycker att han försämrats så mycket att det är någon överhängande livsfara. Jag ville så nödvändigt ännu se honom i livet. I vilket fall som helst tror jag mor och far skulle känna sig lite uppmuntrade om jag kom. I synnerhet som jag planerat att ta Gunnel med som ännu reser fritt. G-r tycker att jag hellre skulle resa mot våren, som är så lång och odräglig här, men jag skulle inte vilja vänta. Men innan jag beslutar mig, så säg mor med helst några rader vad mor tycker. September är ju ännu så vacker där i Skåne. –

Ända sen vi kom hem har jag varit med en jungfru. Ny kommer på lördag. Har varit hos oss förut, första året. Mera bra. Väl är det ty jag är ej ledig knappt en minut på dagen. Ulla vill hållas så rysligt mycket. Själv har jag över en vecka haft så uschlig mage, och det gör den inte bättre att jämt kånka på så tung unge. Ledsamt bleve det nog att lämna henne, men Ester som nu varit här ända sen hon föddes vet nog bra att sköta henne. Komme jag nu på hösten skulle jag i Sth besöka någon av de där herrarna som bevilja licens. Där ligger alla våra förhoppningar på storkovan. Roligt att morbror²⁶¹ kommer. Naturligtvis

²⁶⁰ Wasabladet tisdagen den 8 aug 1916

²⁶¹ Nils Jacobsson ?? som har blivit ganska rik. Han har tydligen kommit tillbaka till Trää och kanske har han också varit i Hököpinge och hälsat på sin syster. VH tycker att hon måste få tillfälle att fara till sin släkt i Trää för ett besök.

måste de ju komma hem. Har ej hört ett ljud av dem på hela krigstiden. Hälsa dem, om de ej redan varit där. Men mor måste få resa till Träa. –

Einars²⁶² spekulationer voro ej så lätt utförda som han trodde. Men han borde ej därför lämna dem. Han talar väl själv om dem. Hoppas han lyckligen blivit Far. Jo, jo, jag har fått Lippas sändningar. Bedt henne skicka tyg till en svart tunn voilkledning. Är alldeles utan till vintern. Kanske mor skickar henne det här, så är det ju en påminnelse att hon gör allvar därav. Fick i går ett kort där hon hoppas snart "få höra om den stora nyheten". Sabelen! Skickat 2.1²⁶³ nyheten – det var Ulla som nu är 8 säger åtta mån. – Ja, nu är Ulla vaknad och vill opp och ut. Vackert väder nu igen. Skrivit två andra korta brev på den här stunden. De går näml. åt Österbottens kvinnor för det de ingen kvinnlig representant fingo in till landtdagen. Polemiseras värre. Jag också skrivit lite.²⁶⁴ Varmt hälsade bägge två från Er dotter Victoria.

Obs! Kanske mor bara med lite uteslutningar läser det här för far!

I kanten: Gunnel är så storförtjust att få resa till mormor och morfar. Måste ta henne med, så jag har lite sällskap på vägen. Men skriv vad ni tycker.

Annan kant: Således antingen omkring 1 sept eller 1 maj.

+++

17 aug 1916²⁶⁵ Ledare "'Ungdomsrörelsen, kristendomen och prästerskapet'" är rubriken och den handlar om en artikel "av en "av vårt lands mest framstående teologer professor G G Rosenqvist" som publicerats i dennes *Teologisk tidskrift*. Viss polemik mot den men mest positiv till att kyrkan ska engagera sig för ungdomar men inte på ett "trångbröstad" sätt.

+++

19 aug 1916²⁶⁶ "Ur dagboken, Kvinnorna och lantdagsvalet." Kvinnorna i Vasa läns södra valkrets svarade Westermarck i D. Pr. / = Dagens Press / och det är så att de håller med W om kritiken men menar att det gäller främst kvinnorna på landet. Det är "råddet med lantmannagruppens bildande" som är orsaken och att "de värda lantmännen" har ställt till det genom detta. Och här kommer sedan klyftan mellan land och stad fram. Det framgår inte om det är Ur dagbokens anonyme skribent som sammanfattar men det antar jag : "Det är således över landsbygdens kvinnor som vreden ska gå lös. Dessa otacksamma varelser som trots alla mutor med Martadagar och kaffe med dopp svikit sina fanbärare i Vasa och röstat med sina respektive gubbar. Hur skall man förklara sådan svart otacksamhet och bristande förståelse för Dagmar Neovius' stora förtjänster? Männe ledarna i Vasa tänkt på att Dagmar Neovius trots allt är så gott som främmande för denna landsdel och att detta i sin mån verkat avkylande trots alla

²⁶² Denne Einar är Victorias bror. Både Gunnar och Victoria har en bror som heter Einar – ett modenamn i den generationen.

²⁶³ 2 januari 1916 skrev hon alltså till sin syster om Ullas födelse 14 dec 1915 och det kortet försvann tydligen i postgången till Frankrike.

²⁶⁴ Victoria är involverad i politik på något sätt och har varit med och försökt få in en kvinna i landtdagen för Österbotten, troligen för Svenska Folkpartiet? Och var har hon skrivit?

²⁶⁵ *Wasabladet* torsdagen den 17 augusti 1916

²⁶⁶ *Wasabladet* lördagen den 19 aug 1916

puffar. Kanske det skulle gå bättre med en kvinna från Vasa. Det finnes ju så många både energiska och entusiastiska kvinnosakskvinnor här, ehuru väl deras Kvinnoklubb dött sotdöden. Eftersom de österbottniska kvinnorna är så knutpatriotiska, måste man försöka locka dem med en lokal kvinnliga kandidat. Drar icke den spiken, så kan man en gång för alla konstatera, att kvinnorna här givit den s k kvinnosaken på båten och anse att kvinnorna kunna undvaras i lantdagen. En sådan uppfattning lär verkligen vara allmänt utbredd bland de österbottniska kvinnorn, icke blott på landsbygden, utan även i städerna. Och den är icke så oförnuftig." /slut på artikeln//

+++

20 aug 1916²⁶⁷ "Till red av Vbl. Kvinnorna och lantdagen." ett skarpt svar av Eric von Troil, som tydligen också fallit igenom i valet till lantdagen men inte klagat över det utan över "kvinnor i Vasa" som skrivit under skrivelsen i Dagens Press och varit dåliga förlorare. Han är tydligt arg över deras sätt att tala om delar inom det parti som de företräder, hur de skriver om "lantmännen" och deras hustrur. Han påpekar också att Dagmar Neovius kandidatur bestämts av Svenska Folkpartiet i Helsingfors och från börja varit "konstlat" och de som i Vasa arbetat för henne hade "handlat enbart i enlighet med de direktiv som kvinnoledningen i huvudstaden behagat anvisa – i kvinnornas intresse har detta ej skett". Också han framhåller att en lokal kandidat, en kvinna från Vasa, hade varit en helt annan sak.

+++

22 aug 1916. Ledaren: "Den brännande smörfrågan". Det sälja både "bondesmör och mejerismör". Valio har anklagats för att utnyttja att de nästan har monopol och inte sköter distributionen rätt eftersom det tycks vara brist i Hfors och andra städer. Det tycks också förekomma en del hamstring bland konsumenter. Trots lugnande försäkringar om att smör – av båda sorterna – kommer att räcka ha allmänheten blivit misstrogen.

+++

24 aug 1916²⁶⁸ Svar om Kvinnorna och lantdagen. För det första är det inte samma personer /helt?/ bakom dels Kvinnor i Vasa, dels Kvinnor från Vasa läns södra valkrets /jag har inte uppfattat vem som skrivit vad//. Dessutom har Marta-föreningarna inget alls med detta att skaffa så varför attackera dessa föreningar? Vbl har nu väckt ett misstroende mot dessa föreningar som är helt opolitiska och enbart verkar för att höja värdet hos hemmen och dess kvinnor.

Sen skriver de att de visst kan ta ett nederlag och tycker det är märkligt att de ska angripas av sina meningsfränder. ... "då är det för mycket begärt att vi ännu därtill skulle tåga. Det kunna vi icke. " Undertecknas "Kvinnor från Vasa läns södra valkrets". /Ett betydligt kortare inlägg än det från Troil./ Samma dag notis som gör klart att staden ännu hade hyrkuskar med hästdroskor som skulle vänta vid stationen men när nattåget kom in hade där inte funnits en enda.

²⁶⁷ Wasabladet söndagen den 20 aug 1916

²⁶⁸ Wasabladet torsdagen den 24 aug 1916

+++

26 aug 1916²⁶⁹ Ledaren Brev från Sverige "Brott och bot", om den "vida bekante bankmördaren Leonard Gyllenpalm" som överförs till Sätters hospital där det ska bedömas om han är ansvarig för sina handlingar eller ska "spärras in på hospital". Ledarens åsikt är att han ju "ständigt rörde sig i stora sällskapskretsar" och där liksom i fängelsets har ansetts som helt tillräknelig. Och så polemiserar ledaren med en modern åskådning kriminalpsykologin som vill ge "medicinsk behandling" i st f straff. Det är att underkänna den kriminelles fria vilja. I fängelset har Gyllenpalm beställt och fått Christian Science skrifter och enligt dem är det så att alla brott "begås i omedvetenhet". Läran har starkt kritiserats i Sverige. Gyllenpalm har i fängelseet fått ta emot beundrabrev från ungdomar, särskilt unga flickor. Och till sist rekommenderas en bok av Foester, Schuld unde Suhne (Skuld och försonanden) på svenska 1911.

+++

29 aug 1916²⁷⁰ Kungörelse att "Herrar Stadsfullmäktige sammanträda tisdagen den 29 aug 1916 kl 6 e m".

+++

31 aug 1916²⁷¹ "Till red av Vbl. Kvinnorna och lantdagsvalet" undertecknat av A. Skog. Trots att hon tidvis varit bortrest m m har hon "av bästa övertygelse och varmaste intresse arbetat för frk. Dagmar Neovius' lantdagskandidatur." Visst har kvinnorna själva visst ansvar men till detta kom bildande av lantmannapartiet. De österbottniska kvinnornas "konservatism" och trohet gjorde att de litade på sina män och röstade som de. Sen hade också Svenska Folkpartiet beslutat om att inte ta emot andra listor än de som på förhand anmälts vilket hindrat en "s k kvinnolista". /här borde man begripa det finska systemet som tydligen var ganska flexibelt vid denna tiden/ Sen hade tydligen Dagmar Neovius namn stavats fel på en lista som därför inte kunde räknas. Kanske borde en österbottniska ställts upp men "vi ställde upp fröken D Neovius, emedan vi kände henne från föregående lantdagar, emedan vi visste henne vara en duktig, rättänkande och frisinnad, sitt fosterland och den svenska saken varmt tillgiven kvinna." Att hon inte hunnit bli så känd lokalt som varit önskvärd berodde på "ohälsa". Avslutningen är mkt diplomatiskt vänd till män som stött kvinnornas sak m m.

+++

3 sept 1916²⁷² "Ur dagboken, Apropos" handlar om "den österbottniska kvinnan" och är ett fiktivt samtal mellan män och kvinnorörelsen som mynnar ut i att kvinnor i politiken gör manliga saker ... och att ja, det blir mest att kvinnor är kvinnor och bör nog förbli det fast lite kvinnlighet kan ändå samhället behöva. Standardtrams, helt enkelt. Signaturen är X.Y.Z.

+++

²⁶⁹ Wasabladet lördagen den 26 aug 1916

²⁷⁰ Wasabladet tisdagen den 29 aug 1916

²⁷¹ Wasabladet torsdagen den 31 aug 1916

²⁷² Wasabladet söndagen den 3 sept 1916

5 sept 1916 ledare om att det finns en oro för "elementära levnadsbetingelserna, föda, kläder, bostad". Det finns en stor brist på bostäder, och mest på små sådana. Särskilt besvärligt är de för arbetarna. "Arbetarna ... tvingas av sitt över huvud mera ambulerande liv och av ekonomiska förhållanden att hyra sina bostäder på kortare tid /än ett år!/ och byta oftare sådana." mkt om detta, om inflyttningen till städerna, befolkningstillväxt och att man inte byggt. I Sverige är det på samma sätt.

Under rubriken "Posttrafiken på Finland och minfaran. De båda postbåtarna bli sannolikt stoppade. Även fraktfarten torde komma att nedläggas." får man veta att det minerats framför finska hamnar. De norrländska hamnarnas trafik har ökats "efter den tyska raiden i Bottenhavets södra del". Trafiken går ännu där med vissa båtar andra går inte. Kanske kommer all trafik att behöva gå över Haparanda vilket kommer att leda till än större brist på vagnar för tågtrafik. Ännu går båtar mellan Gävle och Roumo.

+++

7 sept 1916 Ledare Brev från Sverige om "Bostadsfrågan" /UW låter den vara oläst//

Artikel under Landsorten "Försäljning av svenska hemman åt finstalande spekulanter" vilket ses som en fara. Dessa bjuder över svenskarna men kan i flera fall sedan inte betala och kommer att ligga kommunen till last. Det har tidigare skrivits en del i frågan. Man talar om jordfrågan och just om vilket språk den talar som äger jorden och att svenskarna förlorar mark s a s. Slutet: "vi måste, ju förr dess bättre komma därefter, att icke ens den minsta svenska jordbit kommer i finska händer, ty genom att sälja jord åt finnar begå vi svenskar säkert självmord."

Artikel om målaren Ralph Albert Bladlock, som blivit sinnessjuk men plötsligt upptäckts igen och säljer bra.

+++

10 sept 1916²⁷³ Ledare "Socialism och internationalism" undertecknad av Jarl L:son Renwall. Den har stora vita luckor !! Utgår från att Gustave Hervé i Frankrike, vid en socialistkongress där, vill att man ska bekämpa internationalismen och gå in för en "nationell socialism". Detta ger anledning till reflexioner om socialismens natur och slutsatsen blir att Hervé tycks ha "rätt, då han fordrar att nationalismen ska vara nationell" men då frångår den sin egen teori och praktik och kvar blir "ett socialliberalt, vars mor är kompromissens." /Huruvida skribenten tycker detta är bra eller inte är ngt oklart men jag tror att han gillar det!//

12 sept 1916²⁷⁴ "Ur dagboken. Det börjar höstas" ... "Vi har haft några dagar med det där skarpa solljuset och kylan i luften, som kommer en att söka upp solfläckarna och hålla sig till dem med nästan lika stor njutning som första vårdagarna. Björkarna börjar få sina 'mässingsmynt' och lönnarna sina rost och blodfläckar." ... om vedbristen också ... som man får på kort ... "Hur mången

²⁷³ Wasabladet söndagen den 10 sept 1916

²⁷⁴ Wasabladet tisdagen den 12 sept 1916

tragik, de små förhållandenas beklämmande tragik, har väl icke dyrtiden gett upphov till. Det är ju icke länge sedan en ålderstigen arbetare i denna stad var tvungen att tillbringa tre dygn i skogen i brist på nödiga medel för bostad och mat. Denna 'lilla' episod sätter förhållandena mångenstädes i de undre lagren i skarp relief." av X.Y.Z

Samma dag också en lång artikel om "Smugglingen i höga Norden."

+++

14 sept 1916 "Stadsläkarvalet. Dr Backman vald. Valet av förste stadsläkare, som försiggick i tisdags, omfattades med ett intresse, som i fråga om Kommunala val på denna ort hör till ovanligheterna. Rdan innan dörrarna öppnades kl 6 väntade en stor mängd väljare på tur och kön var konstant under de två timmar valsedlar emottogs. En för våra kommunala val sällsynt företeelse var det stora antalet damer, som denna gång utövade sin rösträtt.

Resultatet av valet blev, att till förste stadsläkare valdes med. och kirurgiedoktorn Voldemar Backman, som erhöll 4,301 röster av 326 röstande.

Med.lic E A Nylander erhöll 741 röster av 49 röstande.

I valet deltog 375 personer, varav 54 genom fullmakt.

+++

16 sept 1916²⁷⁵: Annons igen om *Litet om livet och dess betingelser* (Biologisk-kemiska betraktelser) av Gunnar Heikel. Boken kostar 2mk 50 pi och kan köpa på Vasabladet kontor.

16 sept 1916²⁷⁶: rubrik "Nyheter för dagen. Värkning av finska ynglingar till Tyskland. En alarmartikel i norska tidningen Verdens Gang". Och så en artikel där det bl a kan läsas "Agenterna uppges vara verksamma i en kamp för Finlands frihet och utlova stora möjligheter. Då personer, som på detta sätt lockats från Finland, anlända till Tyskland, sändas de till fångläger eller tvingas att inträda i den tyska armén mot en daglön av 33 pfennige, förenas med de tyska trupperna och skickas till östfronten. " Artikelförfattaren har intervjuat några av dessa. Och tycker att deras "lott är den mest tragiska av alla, som råkat i lidande genom det nuvarande kriget."²⁷⁷

16 sept 1916. En lång artikel "Från krigets Frankrike" målar upp nästan en idyll och beskriver hur bra vardagslivet förflyter långt ifrån fronten.²⁷⁸

+++

Om smörbristen denna höst se *Wasabladet* torsdagen den 21 september 1916;

+++

23 sept 1916.²⁷⁹ "Mötet av konsumenterna i tisdags i finska arbetarföreningens lokal var talrikt besökt, främst av representanter för arbetarklassen.

Diskussionen blev synnerligen livlig, och man fordrade enstämmigt vidtagande av åtgärder för att åtminstone i någon mån lindra den rådande livsmedelkrisen.

²⁷⁵ *Wasabladet* lördagen den 16 september 1916

²⁷⁶ *Wasabladet* lördagen den 16 september 1916. NB samma dag om att SKB bygger i Stockholm!!

²⁷⁷ *Wasabladet* lördagen den 16 september 1916. NB samma dag om att SKB bygger i Stockholm!!

²⁷⁸ *Wasabladet* tisdagen den 17 oktober 1916, samma dag en annons för *Litet om livet*.

²⁷⁹ *Wasabladet* lördagen den 23 september 1916

Mötet godkände ett uttalande, som av en 3-mannadeputation bestående av hrr V. Blomqvist, K. Hakala och J. Penttala skulle delgivas guvernören samt stadsfullmäktige. I uttalande fordras, att stadsfullmäktige skyndsamt skola vidtaga åtgärder för att tillförsäkra stadens invånare tillräckliga mängder av i främsta rummet mjölkprodukter samt att dessa produkter skola tillsaluhållas till pris, som den fattigare delen av befolkningen kan erlægga och att staden sålunda skulle övertaga distribueringen av mjölk och smör. Om staden icke anser sig kunna åtaga sig detta, föreslås att fördelningen av nämnda produkter skulle överlämnas åt Vasa arbetares andelshandel som anser sig kunna utföra detta värv.

Till guvernören skulle deputationens framföra önskningsmålet, att han tillhölle sina underordnade tjänstemän att noga tillse, att maximiprisen icke överskridas samt att alla av senaten utfärdade bestämmelser rörande mjölk och smörhandel noga följdes.”²⁸⁰

+++

30 sept 1916²⁸¹ Ett referat från stadsfullmäktiges möte /som jag inte finner av intresse/ och strax under det att till /polismästare i Vasa efter överstelöjtnant K Feodoroff har numera utnämnts vicelandssekreteraren i S:t Michels län Th. R. Hagman. Den nyutnämnde polismästaren är född 1865 och utnämndes 1905 till nämnda vicelandssekreterarebefattningen.”

+++

Wasa 30 Sept. 1916

Käraste Faren!

Huru mår min käre Far nu för tiden? Alltid om kvällarna sänder jag er båda en varm aftonhälsning, och med vemod undrar jag vad för natt Far går till mötes. Måste Far begagna sömnmedel ständigt? T.o.m. svärfar, som ju annars är frisk, sover sällan utan veronal och andra slags sömnmedel. Undrar vilken sort Far begagnar? Svärfar borde ha bra beprövade slag, men det är väl så att alla slag passar ej åt alla. Till våren är det, som jag nu kan se, ingenting som skall avhålla mig från att komma hem. Jag har ingen ro förrän jag har fått se om er. Häst skulle jag velat fara nu i höst, men svårt vore det att lämna de små. Nu i veckan, kanske söndag eller måndag, kommer Vivi, och då får hon vara här den månad jag är hemma. Med två jungfrur därtill, så bör det ju gå bra. Svärfar är rysligt rädd att Vivi skall ha svårigheter att komma in i landet. Gamla pass gälla ej, nya ges ej ut. Många har t.o.m. suttit i fängelse flere veckor innan man kunnat bevisa att de ej varit i fiendeland m.m. Men svärfar har skrivit och bråkat så det väl skall lyckas bra för henne. –

²⁸⁰ Wasabladet lördagen den 23 september 1916

²⁸¹ Wasabladet lördagen den 30 sept 1916

Gunnar fick just ett brev från sin mor²⁸² (hennes syster hade skrivit det) att hon fallit från sin höga järnsäng och skadat sin arm och nyckelbenet. Måste några dar vara å sjukhus, och lider mycket. Hon, stackare, har det nog svårt på många sätt. –

Gunnels hals är nu skrapad. Var ganska klen flere dagar därefter. Börjar väl nu att repa sig. Hör rysligt illa också, men sade doktorn även det vara en följd därav. Inga har legat ett par dar i feber och ondt i halsen. Uppe i dag. Vintersjukdomarna börjar. – Ulla frisk och så sprittande glad. Går nog snart. Till julen får ni ordentligt fotografi av dem alla. Armas, stora pojken, skulle Far väl knappast känna igen. Han har börjat spela nu också, och hans lärarinna påstår att han visar god fallenhet därför. Men jag måste öva hans läxa med honom och det är allt annat än roligt eller lätt. Ty naturligtvis är han lat som synden och skulle helst aldrig vilja spela över. –

I går fick Gunnar brev från Einar²⁸³, varit 3 veckor på vägen, besvarar det i dag eller morgon, säg honom det, om han kommer hem. Från mor sen födelsedagsbrevet har jag ej hört, men i dessa tider tycks man måsta ha tålmod. Fick Åhléns katalog från Torsten²⁸⁴. Ett väldigt knåpgöra han haft. Undrar om han även målat titelplanschen? Den var väldigt fin. Undrar huru det går med hans planer att starta själv? Har ej skrivit på länge. –

Har far kunnat röra sig varje dag i trädgården i sommar? Väl så länge benen bära Far! Ack, om jag bott så nära att jag fått komma hem emellanåt. Skulle gjort oss alla så godt. Jag skulle också så väl behöva vila ibland från allt barnabråk och bekymmer. Farbror Hans som dött. Undra i vad sjukdom och om han länge varit sjuk? Var han hos Hanna nu till sist? –

Flyttar Alma A. med sin mor till Malmö. Vad heter konstnärinnan, älskarinnan, Ebbes? Konstiga seder! Far har väl ej kommit sig till Einars eller Helmers i sommar?²⁸⁵ Ska ´ vi ta den turen då jag kommer hem? Hade en tia i min låda. Låt Helmer hämta något godt till Far för den, då inte jag nånsin kan skicka något. Jag har låtit G-r inköpa ett ton vaselin från Amerika för mina 700 och Filippas 400 mk. Det bör ger dubbla vinsten säkert. Min vinst är Fars och Mors så hoppas jag till nästa vår ungefär kan sända ett par tre hundra kronor. Lippas sätter jag in på bank. Bara man får licens. Här jobbas förskräckligt i aktier nu för tiden. Gunnars varor avgå just i dag från Sundsvall direkt hit. Måtte de komma fram. Farliga vatten. Skall skriva ett kort då de äro här. Kära hälsn. från Fars egen dotter Va.

I kant på framsidan: G-r måste ta ett par fotografier till för en kalenders skull. Om någon av pojkarna ej har hans så ge dem det här. På söndag skall han hålla två föredrag igen på Handelsklubben. Skriv snart. Kan jag ej få några egenhändiga rader från Far.

²⁸² Anna Heikel, bor hos sin syster i Kuopio.

²⁸³ Här bör det vara från Victorias bror Einar Gullstrand

²⁸⁴ Torsten Gullstrand arbetar alltså med reklam åt Åhléns postorderkatalog. Firman startade i Insjön, Dalarna år 1899 och flyttade 1915 till Stockholm, Ringvägen 100. Åhlén och Holm var från början en ren postorderfirma och startade varuhus först 1930; han blev sedermera reklamchef men UW vet inte var.

²⁸⁵ Dessa är Victorias bröder.

+++

Wasa 30 Sept. 1916

Käraste lilla syster!

Har just skrivit ett brev till Farsgubben. Skicka honom också en tia till "godtor". Kan ju lika väl skriva några rader inne i ett brev som på ett kort till dig. Tack för dina båda vackra kort från (va sjutton det nu hette!). Hoppas du återvänt med fördubblat godt humör och krafter. Men skada du ej träffa honom. Hör du, jag spekulera' inte i aktier sen, fick inte så lite som tre. Men nu har Gunnar i stället köpt vit vaselin från Norwich i A/merika/. Han påstår att vi minst får dubbla vinsten. Jag sätter mina 700 (vinster ger jag far och mor) och dina 400 (förskotterar nämligen för mitt klädningstyg du väl snart skickar) så när vi få vaselinet, kanske så där om ett halft år, så har du, hoppas jag, 800 mk i stället för 400. Här spekuleras vildt må du tro, med aktier. G-r har förtjänat 500 mk på 5 bankaktier a 700 mk, som jag med stor möda fick honom att ta. Men vad är det att komma med då folk på en kupp gör sig 20- 40- 80- 100 000 mk. Och flere millionärer finns även här i lilla Vasa. Tror du inte att du efter kriget kan få ett års tjänstledighet och komma hit. Det vore väl ej så omöjligt. Det måste vi allvarligt tänka på. Då är det bra att ha kovan. -

Efter några dar är Vivi hemma. Är väl som bäst anländ till Norge.²⁸⁶ Få se huru hennes vinter skall bli. Redan har hon sagt på förhand att hon kommer att längta tillbaks till sunni California.

Nu just i skrivande stund fick jag ditt brev av den 6.9. Tusen tack! Där är ändå en sak av vikt. Att du har en till synes acceptabel bra friare. Jag sprang in till Gunnar och läste opp det stycket. Vet du just honom skall du ta! Jag känner på mig att du kommer riktigt varmt älska honom, bara du lär känna honom närmre. "Glad och mycket snäll", sök jorden rundt och du finner ytterst ytterst sällan så goda egenskaper förenade, om han vill ha dig. Jag vågar ännu ej riktigt tro på det! Män äro så själviska i allmänhet, vilja alltid helst i dessa tider ha rika flickor, så reflektera du omigen, men bara i den riktningen, att du tar honom. Förstår du! Det samma säger G-r! Du kommer många många gånger ångra det om du låter detta tillfälle gå ur händerna. Tänk på bankliv i hela ditt liv, gammal, ful, förtorkad blir du. Och så å andra sidan hustru till en aktad, bildad man i god samhällsställning och mor. Det ordet skall du värdesätta, om du ock tycks ringakta ordet maka. Och tusen gånger bättre bara han älskar dig uppriktigt. Din kärlek växer mer och mer. "Konsulinnan" klingar inte det heller? Voj, voj, Lippa lilla! Inse nu ditt eget bästa och gift dig i ögonblicken. Kom hit på bröllopsresa. Nu är du också slö för ditt eget bästa. Vem har sagt att du är i stånd att älska så himlarasande. Du är inte likgiltig för honom. Kan se hans goda sidor, du föredrar honom absolut före andra män. Det här kommer jag nu att be Gud om, jag fattig syndig människa, var enda kväll, att han för till ett lyckligt äkta förbund. Spjärna nu inte emot som var för en pretentiös prinsessa utan ta

²⁸⁶ Hon kommer från USA, har varit i San Francisco, Kalifornien.

du konsuln lugnt om armen så välsignar nog Gud er med både kärlek och barn. Således i nästa brev vill jag absolut höra att du inte kastat bort din lycka.

Ja, mycket mycket skulle jag ha att skriva men måste gå och köpa smör. Stå i kö en halvtimma minst. Fått väl Ullas kort. Köp öronringar och så om du får Creme Simon²⁸⁷ på tub. Fås ej mer här. Ypperligt för hyn. Skickar en söndrig del av etiketten²⁸⁸. Har du ej pengar så vänta med klädningen. Fast nog behövde jag den. Vi må ganska bra. Gunnels hals skrapad. Klen den stackarn. Varmt systerligt omfamnad av din Va. Hör du, ta konsuln!!!!!!
+++

/Maskinskrivet:/

Wasa den 3 september: troligast den 3 oktober, Armas födelsedag!
Skrivmaskinen är nog en födelsedagspresent/

Kära Mormor!

Då jag i dag fått en liten treflig skrivmaskin av min pappa så skall jag genast skynda mig att skriva ett brev till min kära mormor. Mamma har ofta grälat på mig, då jag varit så lat att jag icke fått till stånd ett enda brev. Men då jag har min maskin är det lätt att fabricera fast nu i början går det långsamt utav katten (det sista skrev pappa). Skrivmaskinen kostade bara Mk. 50. Men den var inte ny. I morgon kommer faster Vivi hem från Kalifornien. jag tror hon hemtar något riktigt skojigt med sig. Och sen skall det bli förfärligt roligt att höra henne berätta om allt vad hon sett och gjort där borta i den vilda Vestern. Jag hade 4 pojkar på min födelsedag. Det var snälla pojkar. Brunell är den styggaste på hela klassen. Honom sku jag inte bjuda fast va.

Nu är det en kall och blåsig dag och alla löv hava fallit bort. Jag är nu på första klassen i Lyseum. Hur mår mormor och morfar. Ulla har blivit så stor att hon redan äter all slags mat och snart börjar hon gå.

Undertecknat: Mormors Armas

/Sedan med Victorias handstil:/

Käraste Föräldrar! Armas²⁸⁹ ämnade aldrig sända det här brevet men jag fick det undangömt. Det har han suttit och haft ett sånt sjå med. Men varför i allan tider får jag inget brev från er. Det är minst 6 veckor sen jag hört en rad från er. Ett från Einar under tiden och Armas kort som anlände ungefär 29de. Ryslig postgång. Gott och lugnt vill jag hoppas ni ha det. Ni lider väl ingen brist på något om ock dyrt. Har ni fått kol? Huru är det med smöret? Här står folk i kö

²⁸⁷ Crème Simon, grundat i Lyon på 1860-talet, var ett stort franskt märke i början av 1900-talet. Det finns en lång artikel på nätet om den, den 29 november 2012. En av de första stora kosmetikaartiklarna som såldes i hela världen. Det fortsatte att vara ett stort märke åtminstone t o m 1960-talet. Stor också genom sin fina reklam till vilken goda konstnärer anlätades. "Crème Simon, sans rivale".

²⁸⁸ Var klistrad på brevet men det mesta har vittrat bort.

²⁸⁹ Armas Heikel f 3 oktober 1906 – han fyllde 10 år

dagen i ända. Och hälften får ej något ändå. Vi fingo 10 kilo från ett mejeri, som Gunnar kände till och har ett kilo beting så vi reda oss en 3 – 4 veckor framåt. Har sömmerska som bäst och hon vill bara att jag skall sitta och sy med. Är så rysligt sen. Alla barnen fått nya kappor. Inga av en gammal min. Blev så snobbig. Min gamla plyschkappa får jag skinn omkring. Blir så bra och ser åter modern ut. Och vinter ha vi redan. Snö, is och köld. Usch då. Kusligt, och något roligt har man inte heller, men livet går ju bra ändå. Fullt opp med jobb med ungar och man. –

En barnjungfru har jag nu men köksan och hon komma inte överens, så nu går barnjungfrun i nästa mån. Svårt att ha två jungfrur. Så få som gå ihop och den äldsta vill alltid "bossa" den yngre. –

Nu har Gunnar sina varor här och det blir nog bra med vinst, bara di få sålt dem. För Einar har han försökt skriva till Petrograd m m. Måtte han få det. Einar kanske själv talar om saken. Men nog är det en oro och ofrid med affärer. Gunnar har icke börjat tänka på annat. Han fick häromdagen – äntligen en riktigt god recension på sin sista bok, *Litet om livet*. Där fanns ej mer än 150 ex och de äro alla slutsålda. Skall inemot julen hålla 3 föredrag om "rashygien". Det han även skulle vilja skriva en bok om. –

Har ni hört från Lippa sen hon kom hem? Skicka mig hennes brev! Roligt att Torsten fick komma till Stockholm igen! Männe morbror Nils²⁹⁰ förtjänat på det här kriget? Har mor varit hos Ragnar sen? Kommo de hem? Nog tänker jag allvarligt på att resa hem till våren. Maj brukar ju vara så vacker där nere. Men långt till dess. –

Så rysligt usel penna. Och Ulla skriker. Varmt hälsade Eder egen storpia Victoria. Vivi är ännu i Kuopio²⁹¹ och svärfar arg här att hon inte kommer till honom.

Ytterligare på framsidans kant: Käraste lilla älskade morsan! När jag just förseglat det här och frimärkena på fick jag era kära brev. Jag blev så hjärteglad så de' kan ni inte tro. Jag tårades en liten skvätt när mor pratar om att mor titta efter mig vid födelsedagstiden. Ja, nog gick jag och suckade djupt de dagarna för att jag inte fick resa. Men var så säker att till våren kommer jag och Gunnel. Klaras brev är då rart. Är så glad att R²⁹². fått så bra hustru. Till våren ska vi ha stor familjefest med alla barn och barnbarn. Tack även för Lippas och Torstens brev. Ack om mina ungar skulle fått mumsa på alla di plommonen Torsten talar om.

Motsatt kant: Här köper jag såna där skadade äpplen med lite ruttet på och när jag skalat till ungarna så när jag vänder ryggen till äter de med begärlighet upp skalen med ruttet och allt. Mor lilla, spara sej! Låt Karna sota och sånt! Här sköter Armas Ulla. Ulla går i led. Till jul går hon säkert – Skriver snart igen. Varmt hälsade
+++

²⁹⁰ Nils Jacobsson?

²⁹¹ Där hennes mor Anna Heikel född Lagus bor, hos sin där bosatta syster, som var änka.

²⁹² Ragnar? Bror till Victoria??

5 okt 1916 Om Gunnar Heikel i *Hufvudstadsbladet*: Rubrik "Populärvetenskaplig litteratur"²⁹³ /Det är ett referat av vad som skrivits om G Heikels arbeten *Från nebulosan till människan* och *Litet om livet* av Rolf Palmgren i *Hufvudstadsbladet*. Ja, det ser t o m ut som om det endast är citerat rakt av ur denna artikel från en annan tidning.//

+++

7 oktober 1916.²⁹⁴ Ledare: "I mjölk- och smörfrågan". Summerat: mejerierna tycks vara reglerade. Osttillverkning är bra för då kan man lägga på lager. Men mjölk vill folk också ha. Centrala restriktioner kan slå så fel som i Vasa där mejeriet inte fått göra ost fast det finns ett överskott av mjölk. Långa resonemang om hur detta drabbar också djurhållningen när bönder inte får avsättning för sin mjölk. Konstigt. Det är en artikel som vill visa på de dåliga konsekvenserna av centrala beslut och regleringar.

+++

8 oktober 1916.²⁹⁵ Från landets generalguvernör har utgått till alla guvernörer att "landets polisinrättningar" ska övervaka noggrant att inte "maximiprisen överskridas." och om så sker ska "de skyldiga befordras till de strängaste straff."

8 oktober 1916. Smörjobbare uppträda även i dessa trakter. Under de senaste dagarna har det i flera fall inträffat, att individer långt ute på de till staden ledande landsvägarna vaktat på landsbor och oftast genom ett resolut uppträdande tvungit dem att utan vidare sälja allt det smör de medhaft. I går blev en landsbo på detta sätt skrämmd att sälja sitt smör, som alltsammans var beting, varigenom hans mångåriga kunder blevo utan smör.

Det existerar emellertid en obligatorisk föreskrift, som förbjuder uppköp av livsmedel av landsbor på vägar och gator. Detta är således skäl för landsborna att icke låta sig skrämma av dylika jobbare, som ligga efter vägarna, utan hämta sina varor in till stadens torg."²⁹⁶

8 okt 1916 "Smörbristen i staden" dit det inte kommer tillräckligt. Folk får stå i kö i saluhallen. Några får inget alls, de första i kön får ¼ kg osaltat smör som går ihop när det saltas. En notis har överskriften "Till sockerkrisens orsaker".

+++

10 okt 1916²⁹⁷ bristen märks även i annonser t ex för Wasa Arbetares Andelshandel som säljer vetemjöl, socker och smör "endast till våra medlemmar emot uppvisande av köpkort".

+++

12 oktober 1916.²⁹⁸ "En afton vid fiskstranden. Skymningen faller som bäst ur söndertrasade höstmoln. Allt grått i grått, men rätt gemytligt ändå. Milt och behagligt efter regnet.

²⁹³ *Wasabladet* torsdagen den 5 oktober 1916.

²⁹⁴ *Wasabladet* lördagen den 7 oktober 1916.

²⁹⁵ *Wasabladet* söndagen den 8 oktober 1916.

²⁹⁶ *Wasabladet* söndagen den 8 oktober 1916. Hela notisen.

²⁹⁷ *Wasabladet* tisdagen den 10 oktober 1916.

²⁹⁸ "Ur dagboken. Vasabild." av sign X. Y.. *Wasabladet* torsdagen den 12 oktober 1916.

En av skärgårdsbåtarna har lagt till. Folkanhopning på bryggan: förväntansfulla husmödrar med korgar och hinkar, uppköpare med blicken på spänn, lättjefulla åskådare, en poliskonstapel.

På båtens fördäck stå tre kor försjunkna i sänlig meditation. De lösas och ledas akterut, genom en dörr, närmast avsedd för människor, passerar oberörda genom 'salongen' och bli synliga på akterdäck. Landgången överskrides och färden ställes till slaktaren. Korna ta det lugnt.

Strömmingsfjärdingar rullas i land. 'Han halls fel jär så läng', säger en skärigubb och ställer sin fjärding vid skranket. 'Sätt de på an så läng, tu Hilda.'

Fart och gott humör över det hela. Från husmödraskaran hörs en skygg fråga: 'Har ni nå smör me er?'

Intet svar.

'Å halln är stängd redan.' Korgarna hoppa lätt och lustigt i deras händer, då de avlägsna sig. Ingen tid att förlora.

Två huduppköpare ha fått ögonen på var sitt offer.

'Ett, två, tre, fyra ... tio, elva. Trettio tre mark. Här.' Det blev avslut.

Den andra var mindre lycklig. Han går igenom det åstundade hudförrådet, sätter undan tvenne, pressar dem samman och pekar uttrycksfullt på dem: 'ett'. Nej, säger ägaren, det är två och jag ska ha betalt för två. Spekulantens livliga blod råkar i svallning vid denna anspråksfullhet, han vecklar upp hudarna, pekar åter på dem och säger: 'gammal.'

'Så blir det int nån affär då', säger försäljaren. 'Stopp in dem i säcken igen.' En skalk sitter på lur i hans öga: han känner 'sina pappenheimare'.

Riktigt. I nästa ögonblick svänger en späckad plånbok under hans näsa. 'Sextioen mark allt'.

'Sextiofyra.'

Det blev sextiofyra slutligen.

Dålig affär, muttrar köparen.

- - -

Rätt gemytligt, som sagt, trots tiderna. X. Y. Z.²⁹⁹

+++

14 oktober 1916.³⁰⁰ En satir utan namns nämnande "En gulaschbaron" om en kötthandlare som blivit rik av bristen.

+++

15 oktober 1916.³⁰¹ Ellen Key har besvarat en enkät i *Vår lösen*, Uppsala. Wbl refererar vad Key tycker. Frågorna var "Är det sant att ungdomen överger hemmet?" och "Vad är orsaken därtill och var finnes hjälpen?"

²⁹⁹ "Ur dagboken. Vasabild." av sign X. Y.. *Wasabladet* torsdagen den 12 oktober 1916. UW för att vara en lokaltidning har *Wasabladet* få skildringar av detta slag och ganska lite lokalnyheter annat än om föreningsmöten, teatrar och konserter.

³⁰⁰ *Wasabladet* lördagen den 14 oktober 1916.

³⁰¹ "Strödda notiser. Ungdomen och hemmet." *Wasabladet* söndagen den 15 oktober 1916.

På den första svarade Key "jakande med framläggande av iakttagelser från 30 år tillbaka. Redan då visade sig den tendens, som numera alldeles förgör hemlivet med dettas sammanbindande fröjder och mödor. Barnen äro upptagna av skol- och annat arbete och fristunderna ägnas åt utelivet i form av sport, biografer och andra nöjen. Icke ens mödrarna kunna se om sina hem, då allt flere äktenskap byggas icke blott på mannens utan även på kvinnans arbetsförtjänst."³⁰²

Och hon är pessimistisk: "Tills vidare ser jag ingen hjälp. Ty den enda radikala hjälpen vore nya sociala förhållanden som befriade mödrarna från att vara brödvinnare utomhus." Så vill hon att skolorna ska "minska kunskapsstoffet" och hemmen ska lära barnen "införandet i litteraturen, handarbeten och husliga sysslor." Och så vill hon ha "rymliga bostäder åt kroppsarbetarna." Vidare vill hon att man ska förbjuda sporttävlingar, som får ungdomen att överge hemmen.

"Och slutligen fordras en föräldrarnas fullkomliga omvändelse i fråga om förenings- och nöjesliv, så att de inse sin synd mot hemmet, när de hejdlöst överlämna sig åt uteliv för sitt eget nöjes skull eller åt socialt arbete för samhällets skull, som de genom hemmens förstörande undergräva!

Nutidens föräldrar äro alltför jäktade för att hos sig själva som hos barnen utveckla de egenskaper, som göra hemmet till en fristad, där alla ömsesidigt hjälpa och stödja varandra; där det oskyldiga nöjet trives bredvid det allvarliga arbetet; där vackra gamla festvanor göra helgerna dyrbara för sinnet och minnet; där älskvärda och hänsynsfulla vardagsvanor från de gamla mot de unga, de unga mot de gamla utöva sin förfinande verkan på de enskilda och sin förljuvande verkan på hemlivet.

I arbetarhemmet är ofta faderns rus barnens helgdagsminne. För de rika bli snart hotell- och pensionatshelger barnens enda festvana.

Om allt fortgår som nu skola vi om 50 år ej finna en mor, som stannat i hemmet, för att där spinna alla de fina trådar, vilka binda barnens hjärta vid detsamma. Och hos den tidens barn kommer ordet hem icke att väcka annan idéförbindelse än den av ett – sovställe."³⁰³

+++

17 oktober 1916.³⁰⁴ Kriget märks knappt i Paris, skriver SvD korrespondent. ... "Vid de högre levnadsomkostnaderna har man vant sig och på det hela taget fattas ingenting. ...

Man lever ju enklare, har inga bjudningar, färre tjänare, äter kött en gång om dagen i stället för två och klär sig enkelt. "... bara socker är det lite brist på. Kolbrist blir det till vintern men det märker de fattiga mest. Men de fattiga har blivit färre. "Detta kan synas som en paradox. Men det är ett faktum att antalet arbetslösa reducerats och likaså fattigvårdsbudgeten i de flesta

³⁰² "Strödda notiser. Ungdomen och hemmet. Ett uttalande av Ellen Key" *Wasabladet* söndagen den 15 oktober 1916.

³⁰³ "Strödda notiser. Ungdomen och hemmet." *Wasabladet* söndagen den 15 oktober 1916.

³⁰⁴ "Från krigets Frankrike. Livet har sin gilla gång" *Wasabladet* tisdagen den 17 oktober 1916.

kommuner." Inte heller i Bordeaux märks något av kriget. Där kan man leva lyxliv på fin restaurang med "ett ypperligt smörgåsbord med rysk vodka, ostron, två kötträtter och två desserter med äkta vin av god årgång, kaffe och likör för omkring 6 kronor i svenska mynt." Artikeln är lång. Och positiv. Och man tror på en seger i kriget.

"Ingen, ej ens Gambetta, har dock haft nationen så enig bakom sig som Briand, vars förutseende politik såväl Verduns försvar och Salonikiexpeditionens ingripande i vad det diplomatiska bestämts, här tillskrives."³⁰⁵

+++

28 oktober 1916.³⁰⁶ Se t ex ledare "Hur man ordnat sockerkortsfrågan i Sverige".

+++

31 oktober 1916.³⁰⁷ Rubrik: "Brev från Helsingfors. De nya spirituosarestriktionerna – Handeln med utländsk valuta." och där går att läsa sådant som "En mera omfattande restriktion av den nu införda förestår rusdryckstrafiken i en nära framtid. Den drabbar icke den så att säga inhemska handeln med hithörande varor. Denna är ju numera i det närmaste så kringgärdad och inskränkt den kan bli. Däremot har importen från utlandet för privata beställare hittills varit fri, både vad spritdrycker och viner beträffar. Det enda onus /betyder besvär fast eg. pålaga och just skatt/rekvirenterna fått finna sig i har varit den starkt höjda beskattningen. I denna ordning förestår nu en förändring." Och det hela tycks handla om svårigheter med valutaväxling m m. Alla valutahandel kommer att läggas under kontroll. "För ändamålet uppgöres förteckningar över de varuslag, vilkas införsel icke är tillåten och bland de lyxartiklar, vilka upptagas i dem, torde även vara spirituosa." Ännu är detaljerna i systemet inte utarbetade.³⁰⁸

+++

2 nov 1916.³⁰⁹ En annons undertecknad "Livsmedelskommittén" som vänder sig till de handlanden som vill sälja socker "enligt kortsystem".

+++

5 november 1916.³¹⁰ "Livsmedelstillförseln till Finland. Petrograd 4 nov (K. C.) Enligt till ministerstatssekreteraren Mankoffs kansli anlända underrättelser har försändningen av livsmedel till Finland sjöledes nästan slutförts, och har resultaten visat sig vara synnerligen minimalt. Enligt den allmänna planen för transporten hoppades man sjöledes kunna transportera till Finland omkring 29 miljoner pud /? ska det vara pund men det står pud/ spannmål och foderämnen. Likväl har inalles transporterats endast 6 milj pud. I anledning härav är det att frukta, att en allvarsam brist på livsmedel i den närmaste framtiden inträder i

³⁰⁵ "Från krigets Frankrike. Livet har sin gilla gång" *Wasabladet* tisdagen den 17 oktober 1916.

³⁰⁶ *Wasabladet* lördagen den 28 oktober 1916

³⁰⁷ Ledare *Wasabladet* tisdagen den 31 oktober 1916.

³⁰⁸ Ledare *Wasabladet* tisdagen den 31 oktober 1916.

³⁰⁹ *Wasabladet* torsdagen den 2 november 1916

³¹⁰ *Wasabladet* söndagen den 5 november 1916.

Finland. I anledning av inskränkningen i importen av foderämnen har Finland varit tvunget att betydligt inskränka sin boskapsskötsel. ...³¹¹

+++

7 nov 1916³¹² ledare "Dyrtiden – Sockerkortet"

+++

Wasa 14 Nov. 1916

Käraste systervän! Som jag skrev å kortet – i brev var det väl – har jag fått dina sändningar, näml. klädningstyget och banden. Nu ser jag av ditt kort att du ilagt de där efterlängttade kammarna. Men de finns inte. Har du månne måstat plocka upp dem igen, eller äro de knyckta. Tänker de på posten hade dig att packa om dem då de kommo i två skilda sändningar. Väntar på det där utlovade brevet som på solen som också envist uteblir dessa tider. Där förklarar du väl bättre saken. Kollosalt billigt för tyget. Nu har jag ett förslag, som G-r och jag tycker du bör anamma. Samma tyg i svart och vitt kostar här – 24 mk metern. Alla dina sändningar har jag nu fått direkt från posten, utan tull. Rätt märkvärdigt men faktum. Således endast porton och rek. utgifter här utöver vad du betalar + mks skillnaden. Vet ej vad francen kostar nu.

Tag nu och köp precis samma tyg och antal mtr, samt därtill 4 mtr vitt. Jag vill ha en blus. Säljer resten. Inlämnar till en fru jag vet. Billig provision. Åtm. kan vi få dubbelt så mycket. Kanske 20 mk mtr. Behållningen blir din. Således förtjänar du på en 90 Fr. – 70 – 80 mk. Så alltför ofta kan du väl ej lägga ut så mycket, men varje mån. borde du kunna skicka en sändning. Låna av Elna³¹³ mot 6 % ränta om ej annat. Pass nu på tillfället! Bra löneförhöjn. Skulle ock, mot förmodan, påläggas tull blir det ej så mycket. Handlarna här har fått från Sverige, därför så dyr. Vitt crepe de chine går huru mycket som helst. – Strax du får det här går du och köper. Försinka ej tiden! Lån pengar! Strax efter jul bör jag ha en sändning här. Mot våren är det svårare att sälja. –

Får ej sytt mitt innan jul. Skulle kunna sälja det, kanske gör jag det. Tänker just på att jag kan telegrafera. Måste höra med G-r när han kommer hem. En femma skulle gå 35 p ordet. Är G-d, Banque Suede³¹⁴ tillräckligt? Kom i håg, skriv det också. Skall se vad jag gör. Här ska förtjänas pengar!! Voj, voj och Ulla vill inte hålla sig i skinnet. Måste jämnt springa med henne. Alla dina pengar sätts in i Amerikavaror. Vivi vill också ha 500 Mk dit.

Efterm. – Lämnat in ditt mitt tyg. Allt väl. Jag begärde 18 mk. Billigt. Får det säkert. Telegraferar i kväll. "Send same silk two dresses. Fine business". Därav må du väl begripa att du skall ögonblickligen köpa och skicka om ock för lånta pengar. Mot våren är det för sent. Lend³¹⁵ money ämna jag skriva men det

³¹¹ Wasabladet söndagen den 5 november 1916.

³¹² Wasabladet tisdagen den 7 november 1916

³¹³ Elna Halay, född Heikel

³¹⁴ G-d för Gullstrand, vidare Banque de Suède et de Paris (1913 – 1934) grundad av Raoul Nordling, sedermera köpt av Ivar Kreuger. Man betalade för varje ord när man telegraferade.

³¹⁵ Hon menar Borrow money!

må du väl begripa. Omkring 5 mark kostar telegrammet. Således jag går miste om klädning tills vidare. Skulle nog behöva, men omkring jultiden bör jag ha mitt tyg här och i jul får jag sytt det. Skicka sen ytterligare en klädning dylik (lättast såld, tror jag svart dylikt) och ... två blusar. Tänkte skriva 11 mtr. Men då skulle du kanske lägga dem i samma paket. Bättre, mindre risk, i två paket. Skriv hela namnet. Sista paket kom först till Vivi "Madame V Heikel". Jag märker nog jag har bråk³¹⁶, så jag tar nog lite av vinsten, men det får morsan. Huvudsaken att familjen blir rik "jobless". Lite risk är det ju att det skall komma bort på vägen, men inget har ju hittills av allt du sänd bortkommit (om ej kammarna). Trodde jag skulle fått brev i efterm. men nej.

Mår bra alla. Med en jungfru. Har nog fasligt sjå men det går nog bra ändå. Skall nu ut och torka diskarna. Ulla kryper på golvet och gör förtret. Rycker bladen av mina blommor. Hade i går Vivi och Helmi (Arneberg) Penti på middag bl. a. Vivi hälsa dig. Varmt hälsad din syster Va.

Olienne kostar billigast här 22 Mk.

+++

16 nov 1916.³¹⁷ Olika annonser undertecknade med "Sockerkontoret" om "Sockerdistributionen"; / socker måste man ha kort för att få, men ännu inte för smör.//

+++

18 nov 1916.³¹⁸ Rubrik: "En av våra smörjobbare fast. Firman Linderborg & C:o dömd till 8000 mks böter." Under "Tidningarna" om "Aktiespekulation och landsortens industrier."

+++

19 november 1917³¹⁹ Annons: "Folkets Hus Teater, söndagen den 19 nov kl 8 e m. Andra gången: Prästens familj. Skådespel i 4 akt. av Minna Canth."

+++

Wasa 24 Nov. 1916

Käraste Farsan! och Morsan!

I dag skulle jag egentligen bara ha tid och skriva ett brevkort, men det är ren över en vecka sen jag skrev mitt kort så nog måste jag få ihop några rader. Har bykerska i tvättstugan, sömmerska som ändrar en blus, förutom Ulla som jämnt hänger mig i kjolarna. Upptagen är jag från morgon till kväll, men det är ju också livets mening att man skall vara till nytta. Gunnar bråkar nog om att jag skall ta en jungfru till, men han vet inte vad ofrid såna för med sej. Har en gumma som två gånger i veckan för in ved och tvättar till Ulla. Vi reda oss så bra.

³¹⁶ = besvär

³¹⁷ *Wasabladet* torsdagen den 16 november 1916;

³¹⁸ *Wasabladet* lördagen den 18 november 1916.

³¹⁹ *Wasabladet* söndagen den 19 november 1917.

I kväll ska' vi och Vivi på te hos Lektor Cajanders. Deras pojke som varit alla åren på samma sockerfabrik³²⁰ som Arvid Heikel kom hem i vår. Hade inte klart pass så han satt i finkan en 4 -5 dar innan di fick klart på honom. Sen kom han hit med fångskjuts, och nu kan han inte fara tillbaks då män under 35 år inte får pass. Sitter nu hemma – och läser romaner. Stor slöföck. För fin förstås att ta vanligt eldarjobb här. Deras dotter Naimi farit till Roine nära Paris som sjuksköterska. Var ju gymnastiklärarinna i Paris innan kriget. Hon kom inte hit innan hon for och jag iddes inte gå dit. –

Huru mår Far och Mor nu? Sköt nu väl om er så jag finner er vid godt hull när jag kommer hem. Morsan klagar väl inte på fettet men Far är säkert mager. Stackars Far, som aldrig får njuta av en frisk smärtfri dag. Huru oändligt mycket är ej hälsan värd! Vi äro nog friska alla. G-r känner aldrig av sitt oregelbundna hjärta. Är nog ganska fet. Tar för lite motion. Ulla är också en fet kluns, och så fasligt odygdig. Varje dag nästan får hon fatt i nånting som hon slår itu. Hon simmar över golvena. Går i led men kan ännu inte balanseringskonsten. En svår ålder innan de gå ordentligt. –

Vi tänkte ju lite köpa hus. Men alla pris är så uppskruvade att vi skulle få dubbelt så hög hyra i eget hus, som att hyra. Så tills vidare låta vi det vara. En gård frågade vi på i sommar. Begärdes 35 000 (7 rum) ensamfamiljshus. Tyckte det var för dyrt. För nån vecka sen ämnade vi i alla fall fundera allvarigare på det, genom lite ändring skulle man få ett par rum att uthyra. Nu vill de ha 50 000. I den stilen äro alla hyror och gårdar uppskruvade.

Sömmerskan sitter och svär där inne i sängkammarn. Min maskin rynkar bara sömmen på silke. Får den inte ordentlig.-

Skrev ju att jag anmodat Lippa att skicka tyg till två klädningar som jag skall sälja åt henne. Borde förtjäna en 60 – 70 mk minst på det. Få se om hon skall ha pengar till det. Skrivit kort emellanåt. Säger sig vara ganska pank. Skulle vilja komma hem när jag kommer men resonerar själv att det nog blir omöjligt. Kostar minst 5 – 600 fr. och kanske omöjligt komma tillbaks till P/aris/. Blott det bleve normala tider så fanns det väl goda råd. G-r har ganska mycket göra på labben nu. Vaktmästaren kvittat. Vivi är där, men G-r är ej just nöjd med henne. Hon längtar tillbaks till A/merika/. och det säger jag ej om. Julafton firar Prostens, med piga som förnämsta person (för Prosten) hos oss. Köpte i gå julskinka. 5 kilo 25 mk. Annandagen äro vi hos dem. Julen är mest för barns skull. Bara besvär och utgifter för stora. Annat var det den fröjd och otålighet varmed man väntade julhelgen som barn. Ack så lycklig man var månader innan. Och högtidsstämningen, att få stiga opp på juldagsmorgonen och få sjunga: "Var hälsad sköna morgonstund" i den kära kyrkan. Ja, vad tiden flyger i väg! Sitter nu med Ulla i famn. Det är hennes finger som spatserar över orden ibland. Skall snart ha ...dag. Ärtter och fårkött och mannagrynskaka på ett ägg. Köpte två får som jag saltat in. 2:20 kilot. Fick ni fläsk sen som Klara fråga om? Skrivit till henne och Helmer. Hur går det med Einars affär? Hälsa honom att sådan skall

³²⁰ The Californian & Hawaiian Sugar Refining Company, California, USA.

smörjas med någon tusenlapp för att lyckas. Så ha andra fått. G-r har gjort allt vad han kunnat. Varmt hälsade Eder V.

I kanten: Kanske skriver jag nu nästa brev till julen. Kommer det inte precis, så vet ni i alla fall att jag sändt. Sänder i god tid. Ni behöver ju inte öppna förrän julkvällen. Vem firar den med Er?

+++

2 dec 1916.³²¹ Man puffar för ett föredrag som ska hållas i "folkskolans vid Rådhusgatan festsal i morgon söndag" med ingång från gården, av arkitekten Thor Lagerros om "Städernas byggnadsordningar" vilket ska bli en hel serie. Föredragen på Arbetarinstitutet är "för alla klasser i samhället, såväl hög som låg."

2 dec 1916.³²² Ledaren "Några ord om vår mjölk" börjar med orden "Det allmänna missnöje som i staden är rådande över den mjölk som tillhandahålles i våra mjölkbutiker har någon gång sökt sig uttryck i tidningens spalter men i vanliga fall har man nöjt sig med att beklaga sig för vänner och bekanta."³²³ "Livsmedelsjobberiet i staden. Skandalösa förhållanden. Huru stadens mjölkcentral beter sig mot oss".

+++

5 dec 1916.³²⁴ Ledare "Spekulation i stadsgårdar och jobberi i lantegendomar" . Ett citat ger tendensen "Såväl köpare som säljare göra goda affärer, ty värdena uppskruvas från den ena dagen till den andra."

+++

7 dec 1916³²⁵ Annons: "Folkets Hus Teater, Söndagen den 10 dec kl 8 e m Premiär Nerkingarne, Folkpjäs i 3 akter av Axel Anrep. Efter föreställningen dans." Pjäsen publicerades f f g 1872 med underrubriken, *bilder ur folklivet*, i tre akter med sång. Musiken var dels komponerad, dels arrangerad av C. G. R. Littmarck. År 1916 publicerades den 4de upplagan av denna pjäs. Anrep levde 1835-1897; Pjäsen Närkingarna hade också spelats tidigare i Vasa, t ex på Folkets Hus teater en söndag 1914 . Då hade de "talrika, mycket vackra sångerna " inövats av herr A. Schütz, som ackompanjerade. Om pjäsen stod att den "är som bekant ett av de populäraste folkskådespelen på svenska språket, varför det alltid plägar samla fullt hus."

+++

10 dec 1916.³²⁶ Det har varit en konstig höst med ihållande regn och man fruktar missväxt av rågen. Om snön faller direkt på en ofrusen mark blir det sämre. Inte sen 1879 har hösten varit sådan här. "Som gammal Vasabo, ihågkommer korresp/ondenten/ att man på julafton sagda år rodde i båt på fjärden mellan spinneriet och staden."

³²¹ "Arbetarinstitutets föredrag. Intressanta föredrag för alla samhällsklasser", *Wasabladet* lördagen den 2 december 1916.

³²² *Wasabladet* söndagen den 3 december 1916.

³²³ *Wasabladet* lördagen den 2 december 1916.

³²⁴ *Wasabladet* tisdagen den 5 december 1916

³²⁵ *Wasabladet* torsdagen den 7 december 1916; *Wasabladet* torsdagen den 29 oktober 1914.

³²⁶ *Wasabladet* söndagen den 10 december 1916.

10 dec 1916/ 7 dec 1916.³²⁷ *Nerkingarne* spelades på Folkets Hus Teater söndagen den 10 december kl 8 e m.

+++

Wasa 9 – 11 Dec. 1916 /lördag – måndag/

Varmt avhållna Föräldrar!

Åter nalkas människobarnen en jul, bådande och manande om fred och försoning för plågade, lidande sinnen. Men starkare viljor än deras egna håller dem bundna vid hat och hämndlust. Förgäves kommer även denna helgd att ringa i sina klockor annat än för sorg och död och förtvivlan. Glädjen och godheten äro förvisade från jorden. Månne det kommande året skall se bättre tider randas. Var och en lever dock i olidlig längtan därpå. Inte heller har min kära Far och Mor varit besparade sorg och oro för krigets skull. Mot er vilja har ni säkert ej kunnat undgå att se edra söner blödande på slagfältet och annat sådant skräckfyllt som vill fylla ens tankar och sinne då man har egna kära, som sådant skulle drabba om Sverige bleve indraget. Måtte ni aldrig få uppleva dylikt! Slutet av eländet äro vi dock närmre än början. Allmänt tror man ju att det måste bli fred i år. Nästa jul ljubla vi kanske av lättnad och befrielse från onda makters tvång. Trevligt och lugnt har ni det dock där på landet, som väl är. Huru skönt skall det inte blir att få begrava sig där för ett par tre veckor.

Man blir så nervös och spökrädd av dessa abnorma förhållanden, att man ej alls vågar vara ensam eller röra sig ute ensam. Orolig och rädd är jag jämt för barnen, då de äro ute, isynnerhet nu då det knappast kan kallas ljust ens midt på dagen. Ljus har jag framför mig fastän klockan blott är ½ 2. Häromkvällen var jag och Armas på gymnastiktimme i Brändö (en 20 min. väg härifrån). Dröjde lite längre än ämnat var, och fastän vi voro i sällskap med två andra fruar var Gunnar så orolig, att han vandrat ute på gatorna och sökt oss. En kväll sökte jag Gunnel i ständigt stigande ängslan. Fick slutligen veta att en jungfru här bredvid tagit henne med på ett ärende. Sådant känner ni inte till. –

Tack för mors kort i går av den 28 nov. Mitt brev av den 6/11 hade ni fått, men ett innan det och kortet av 11/10 skrev jag. Månne bortkommet. Långt även det. Mor arbetar och går på som vanligt. Sparar sig inte, fast man jämt skriver därom. Inte kan mor ha krafter nu som för 10 – 20 år tillbaks. Är det så svårt att erkänna det, inte endast i ord utan handling? Mor får ej slita ut sig i förtid, mer än nödvändigt är. Men kanske det där gåpåendet ligger i naturen för samma sak säger G-r jämnt till mej. Han tycker jag inte sparar mig tillräckligt. Men jag tycker mig allra nöjdast och lyckligast när jag vet mig riktigt behövlig. Då sover jag mina nätter så godt n.b. inte Ulla blandar sig i dem. –

Funderar månne Torsten³²⁸ på att fara till Paris? Om Filippa först skulle kunna få någon sorts tjänst till honom vore det ju ingen risk men annars är det väl vågat i hans ställning som ingenting har. Bra att hon sändt tyget. Få

³²⁷ Annons i *Wasabladet* den 7 december 1916.

³²⁸ Victorias bror.

se om det skall komma fram lika lätt och tullfritt som förut. Märkvärdigt att hon skall ha blodbrist, som är vid så godt hull. Eller kanske är hon det ej mera. Antagligen inte så fet kost mera, när man skall köpa den. Inte morsan som prackar i en och bekymrar sig om en. Vad för något kan Far äta nu? Har ni ägg själv. En stor sak i dessa odrägliga dyrtider. Här får ingen annan än Ulla se ett ägg nångång. T.o.m. plättar bakade vi en gång utan – ägg. Men då protesterade di. Någon hade sagt att potatismjöl gjorde dem lika porösa och bra. Idag köpte vi 5 kilo småsmå äpplen 2 mk kilot. Så här stora. /en cirkel ritad med diameter på 4 cm/ Kosta annars 3 och 4 mk på kilot. Smör ha vi en 10 – 12 kilo. Mjöl: en 100 kilo vetemjöl. Graham och råg därtill. Baka även matbröd själva. Tror att en frkn Ekelund som vi träffade i Viitasaari i sommar kommer hit över julen. Hon är en så rar anspråkslös fröken, att hon ej kommer till något besvär. Har inget hem. Anställd på Finlands bank. Blev så överförtjust över inbjudningen, men uppriktigt sagt trodde jag inte hon skulle komma. "Stor i ord" etc. ---

Ja, nu är det månd/ag/. Började detta i lördags men så behagade Ulla vakna och då var min frid slut. Hoppas hon sover längre i dag. Har henne vid sidan, en brasa i ryggen, och G-r till sängs i rummet bredvid. Är duktigt förkyld med snuva och hosta. Var i skolan till en lektion i morse kl 9 men blev så hemma från laboratoriet då ju Vivi och en annan hjälp är där och lite arbete finns. Gunnel var just och köpte aspirin till honom, så om han nu hålls i sängs blir han väl bra i morgon, hoppas jag. Voro i går hos lektor Cajanders på middagskaffe. Gubben fyllde 69 år. Är ganska kry, åtm. till själen men reumatism och bråte?/ antastar honom. Har ibland en ryslig astma. Man tror alldeles han skall kvävas när man hör honom. G-r förärade honom en liter kognac.³²⁹ Det var han fasligt nyter över och tittade redan men vi voro där ganska djupt i det. Då blir han så patetisk och högljudd. Tömd var nog flaskan samma kväll och dagen därefter är tung och samvetssjuk. Vi skrattade så fasligt åt Lydia Arneberg³³⁰, som också var där. Di bjöd på nån slags hemlagad åkerbärslikör med större alkoholhalt än rena brännvinet. Så inbillade de henne att det var saft och hon pimpla i sig ett halft dricksglas minst, och så låss hon vara nykterist. Gunnar påstår att hon nog dricker så mycket hon får, när man bjuder henne, det är bara av snålhet hon är absolutist. Undrar om hon gick rakt då hon knalla sig hem, vi fingo tyvärr inte bevittna det. Hon är en genomkostlig människa. Dottern hennes är ju gift som ni vet. Mannen är advokat, heter Penti (på svenska Bengt). Det var ju ej alls storartat nog för modern! "Helmi som haft så många förnäma anbud." Är det inte som det var "Charlotte" som snörpte. Hur lever förresten världen med henne och hennes döttrar? –

På kvällen gick Armas och jag på Folkets Hus teater, där vi har garantibiljetter för att hjälpa saken.³³¹ Sågo Nerkingarne det där folkspelet ni kanske sett. Armas var högeligen förtjust, men surt när han skulle stiga opp kl.

³²⁹ Ledare bl a om "De nya spirituosa restriktionerna", *Wasabladet* den 31 oktober 1916.

³³⁰ Lydia Arneberg var Gunnars moster, Se fil Personer.

³³¹ Garantibiljetter bör betyda att paret Heikel understödde Folkets Hus, d v s var socialister eller socialdemokrater eller allmänt vänstersympatisörer? Av Ellen Keys typ.

½ 8 i morse. Blir skönt för dem med jullov. Första klassen är nog rysligt lätt för Armas men 5 tim. är dock långt att sitta inomhus. Mörkt när de går och komma, så lite eller inte alls äro de ute om dagen. Inga ha även lätt för det men är ganska lat. Vill bara leka med dockor och sådant skräp. Hon har sytt en förklä till morsan i julklapp som jag skickar samtidigt i ett litet paket. Duken har Gunnel sytt, hon har varit så trägen och förtjust över huru glad mormor skall bli. Armas har också börjat en liten duk till morfar, men så fick han ta opp och sen miste han lusten, så den får bli här så länge. Förklet skulle helst varit vitt, men vi fingo ingen stans annat än det här, så mormor får vara nöjd med det.

Från Gunnar och mig kommer ineliggande checken å 200 Kr. Det är en del av vad jag satte in för fars och mors räkning på vaselinköpet, så Gunnar har fördubblat det genom sin affärsmannakloket. Begagna det nu för vad ni godt finner. Vill morsan spara sin hundralapp på banken står ju också det henne fritt, fast ju meningen är att ert liv med dem skulle bli helst lite förskönat. En ryslig sorgsen tanke är det att Fars största behov är på medicin. Köp åtm. några goda karameller och cigarrer också för pängen. Det är min allra största julefröjd att kunna fröjda min kära far och mor. Tänk så lycklig jag är som har det så godt att jag ej behöver förkväva en sådan önskan. Säger bara till min storsinnade gode man: "Nu går jag och tar ut ett par hundralappar och skickar hem." Och han svarar: "Ja, det skall du göra! Men kan du komma med så där lite? Tag nu helst dubbelt så mycket. !" Men jag säger att när vaselinet såldt kan jag ju skicka resten. Prat nu int alls om det för någon, och aldrig ska ni tacka för det är jag som är tacksam för att ni finns till och för all er kärlek ni givit mig och oss andra. –

Skrev i går till Mr Höfer, Norwich Pharm. att han skulle köpa för en 4 – 5 dollar blommor och skicka till Mrs Griffin som hälsning från oss. Det skall hon bli rysligt förtjust över. Hon var en så hjärtans hjälpsam och god människa. Skrev att vi nog sänder vår son dit till A/merika/ när han blir vuxen, för att komplettera sina studier. – Vivi längtar bara efter att få resa till Amerika igen. I veckan sålde hon sitt piano som de för 18 år sen gav 800 mk för till 950 mk. Stor efterfrågan på gamla piano. Kvinnoklubben hade ett /rackligt?/ som de för 10 år sen gav 400 mk för. Såld det nu till 600. Här jobbas väldeliga med allting. Folk förtjänar 10 000tal mk på en liten finurlig uträkning. Samvetslösa och ohederliga äro de, men ej ens det anses orätt i dessa tider. Ett dåligt köp gjorde Gunnar och komp. med citronsyra som begagnas i stora mängder av läskdrycksfabrikanter. Köpte 1500 kilo, givit en 13 – 14 mk kilot. Nu får fabriken³³² intet socker och ha upphört med alla söta dryckers fabrikation. Blir nog liggande med det. Men vi trösta oss med att vinst få vi i alla fall också utan det. Vem kan veta på förhand vad allt som kan inträffa så långa tider som det tar

³³² Vasa sockerfabrik, grundad 1897, hade ca 200 anställda. " Den hårda konkurrensen mellan landets sockerfabriker gjorde att man från Vasa sockerfabriks sida tidigt framförde tanken på ett närmare samarbete. Detta resulterade småningom i att ett nytt bolag, Finska Socker, bildades 1918, till vilket alla sockerbruk i Finland anslöt sig. Verksamheten i Vasa fortsatte dock med framgång, medan sockerbruket i Jakobstad stängdes. " Holger Wester, *Det moderna Vasa och dess företag*. Nätet den 20 januari 2012.

att få varor från A/merika/.³³³ När de bestämde det stod priset på 30 mk kilot. Du Ragnar³³⁴, som väl också läser det här, räkna då ut vad man skulle förtjänat. Aktiejobberiet ha vi inte heller blivit feta på, stå f. n. 1000 mk lägre än när vi köpte dem. Men de stiga säkert mot årsbolagsstämman. I alla fall skatta vi i år för 14 000 mk och nästa år blir nog bättre. Har lärarpersonalen inlagt om löneförhöjning? Då borde väl alla pensioner också höjas. Kan det verkligen räcka till, fars lilla pension? Ja, det måste jag själv hem och konstatera, för inte kan jag lita på ert svar därvidlag. –

Fick ett kort av moster Helena på samma gång som mors. Det var så välkommet. Skriver att morbror Petter är hos Martins. Fått för sig att han ej trivs i hemmet, och att Helmer övertar gården till våren. Säger att hon ej på länge hört från H/ö/k/ö/p/in/ge. Nå, till julen skriver mor väl! Bra att Ragnar och Torsten firar julen med er. Då blir det nog så gladt det sig göra låter med Fars sjukdom. Väntar brev atm. till jul både av Ragnar och Torsten, som jag skrivit sist till. Lilla Ingar/?/ kan nog få Farsgubben att le många gånger. De äro ju så innerligen kära i den åldern. Den 14de är det Ullas födelsedag. Naturligtvis blir det kaffevisit med Prosten, Vivi och Maja³³⁵. Ulla går nog till julen. Vill jämnt vara på benen. Tar själv en 5 – 6 steg. Brukar stå vid Ingas dockvagn och vaggar väldeliga och sjunger till. Men rätt som det är tar hon dockan i kalufsen och dänger den i golvet. Och Inga till att stampa och gräla. Ja, nu kom Vivi för att inrapportera huru det varit på labben. Hon /...?/ Ulla medan jag avslutar det här. Voj voj vad jag ravsat ihop mycket men på julafton har ni väl nog tid att dra igenom det. Men nu borde ni inte öppna det förrän julafton, annars är det inget roligt med det. Hoppas det kommer fram i tid. Det är ju nästan två veckor kvar.

Ja, hälsa nu alla vänner, alla syskon och syskonbarn och så hälsas ni innerligen med en öm kyss av eder dotter och alla hennes småttingar. Gunnar skriver själv några rader. Haven det riktigt julvarmt och godt! Tillgivnast eder Victoria.

I kanten: Ibland blir jag så förargad och grälar på G-r och säger att det är då märkvärdigt att ens man inte alls tänker på att avlösa en nån natt, då man är så förfärligt uttröttad. Och ens man blir helt olycklig och säger att det är just vad han tänkt på hela tiden. Nu skall han – vänd – ta Ulla en hel vecka riktigt gärna (vi ligga i skilda rum) Nat. blir det inte mer än den natten och inte har jag sovit alls bättre för det, utan tvärtom, men det gör ändå lite godt att få beklaga sej lite grand.³³⁶

I kant: /ngt svårläst/ Den lilla pärmen lärde G-r sig först på. Har ni inte almanackan där i fönstret? Kanske passar den här att ha omkring Gunnars. Klara den!

³³³ Det var också ett svinn när man sände varor, se Ledare "Förkommet och skadat järnvägs gods – Ersättning därför" *Wasabladet* tisdagen den 9 januari 1917.

³³⁴ Bror till Victoria?

³³⁵ Maija Sisbacka, trotjänarinna hos Joel Heikel, som varit med från hans barndomhem.

³³⁶ Paret Heikel kunde också i sitt eget lokalblad läsa vad Ellen Key tyckte om kvinnan uppgift i hemmet, "Strödda notiser" innehåller vad Ellen Key ansåg om ungdomen och hemmet, *Wasabladet* söndagen den 15 oktober 1916.

I kant: Har köpt skinka för 28 mk, 5 mk kilot. Får ej alls sådan lutfisk som ni har. Otäck /.../ soda. Köper lite färdig lutad. När jag kommer hem skall mor ha sån engång.

I kant: Ska ni skicka den här /sapiskan?/ (rysk benämning) till Lippa? Håll till godo, syster lilla! Hur har din jul varit? Glömde förstås din födelsedag, men den vill du väl snart glömma själv också. Ta konsuln!!!! Har Einar intet hört från R. G-r skriver i dag annars till honom. Hur mår pojken deras? Hälsa dem!

+++

/I sitt sista bevarade brev från år 1916 visar Victoria Heikel oro för att låta barnen vara ute ensamma och hennes man blir orolig om hon bara är lite sen hem. Här har jag samlat lite ur *Wasabladet* som tyder på att en social oro börjar sprida sig i staden, samt om s k "jobberi" som väl paret Heikel också i liten skala försökte sig på/

+++

12 dec 1916.³³⁷ Stor annons "Smörkort för Wasa stad" utdelas från den 12 december i Livsmedelsnämndens kansli. OBS ett litet inlägg undertecknat Mödrar under Rubriken Från Allmänheten och så: "Smör-ransonen. Man frågar sig med häpnad: vad är meningen med de 100 gr smör i veckan som våra smörkort nu skola lyckliggöra oss med? Jämt så mycket som till en ordentlig smörgås! ... I Helsingfors är ju ransonen dock ¼ kilo men här, i smörproduktionens centrum, skall man hålla till godo med en svältranson. " ...³³⁸

+++

14 dec 1916³³⁹ "Fylgias julbasar har gamla goda anor i vår stad. Även denna gång – i lördag – synes den komma att överglänsa sina många medtävlare dessa dagar med hänsyn till försäljningsartiklarnas gedigenhet och mångfald. De, som vid samskolebazaren klagade över att de icke hunno få av det bästa, finna här rik ersättning.

Bland den mängd utsydda arbeten, som lockar och fångslar ögat, märkes ett stort antal vil- och soffdynor i de smakfullaste mönster och ... Samma dag ser UW att vissa artiklar är satta med frakturstil. Varför är oklart. Det har inte förekommit tidigare.

+++

19 dec 1916³⁴⁰ "Från allmänheten. Smör-ransonen" undertecknat "Mödrar". Klagan över att man bara får 100 gr smör i veckan – det räcker bara till en smörgås. De anser att varje person behöver ½ kilo smör i veckan. Fast de lever i smörproduktionens centrum måste de "hålla tillgodo med en svältranson". För det uppväxande släktets skull måste ngt göras.

+++

³³⁷ *Wasabladet* söndagen den 10 december 1916.

³³⁸ *Wasabladet* tisdagen den 19 december 1916

³³⁹ *Wasabladet* torsdagen den 14 dec 1916

³⁴⁰ *Wasabladet* tisdagen den 19 dec 1916

28 dec 1916 /tillbaka hit ulla wikander??// – "En skarp vidräkning med svensk egoism" artikel... om en artikel i Lucifer som skrivits av Axel Lille, ledare för det svenska folkpartiet. Han undrar hur vi "tills idag vårdat svenskbygderna, det gamla oskattbara fädernearvet, utan vilket vår nationalitet snart sjunger sin svanesång?" Och han anklagar oss "de ledande klasserna" för att svenska lantarbetare fått leva i herrgårdarnas skugga, de har försummats och deras villkor har försämrats. Torparfrågan har inte lösts. De flesta svenskar struntar i reformarbeten och "för flertalet av vår burgna svenska överklass är framstegsvänlig socialpolitik liktydig med socialdemokrati. Att den senare mest effektivt motverkas av den förra vill man ej fatta."

Sen skriver Lille i sin artikel om ungdomen som har en defensiv nationalism. Hur ska svenska folkpartiet omdanas för att få till stånd en positiv utveckling är Lilles slutkläm. Även om nya partier bildas bör svenskarna kunna verka inom ett valförbund. Lille tror på ungdomen "den svenska ungdomens entusiastiska nationalism."

+++

30 dec 1916³⁴¹ art "De ensamma svenskarna" om finlandssvenska böcker som nyligen getts ut. Om Knapes bok *Österbottningar* kan man läsa "lagom korta och skildrar österbottniskt kärnfolk på sälskytte och husbygge, på dans och i slagsmål, plågat av lungsot, amerikafeber, gudlighet, finnar och svärmödrar, men sturskt som fan ändå. Boken kostar 4:50."

Sen om andra bygdeskildringar som tycks vara mkt tacksamma att skriva. Mest står det om Ture Janssons bok *De ensamma svenskarna*. Det är om "svenskarna i Finland, som leva i ensamhet och betryck, glömda av stora bror i Sverige". Referat av handlingen. Finlandssvensk folkskollärare gifter sig med svenska, bor i Åbo, vill hjälpa de svensktalande barnen som är fattiga och utsatta. Och de svenska arbetarna som kommit in till industrier och där blivit halvt förfinskade. Hustrun hjälper honom i hans arbete med skolundervisning. Och boken anbefalles till läsning – som så skedde "skulle svensketskänslan växa i djup och styrka." Skrivet av Hugo J Ekholm.

+++

26 november 1916. Ibland hittar jag - UW - ngt helt annat som jag inte kan låta bli att ta med. En recension av Edith Södergrans *Dikter*, under "Ur dagboken."³⁴² En futuristisk bok", som håller en nedlåtande ton och skriver bl a om "de lösa föreställningar som fötts i en överspänd hjärna" ... men Södergran har "ställvis ... lyckliga glimtar. Hon hör tydligen inte till det stupida blåstrumpeföljet. Hon har säkert lidit mycket och hennes själsliv har litet förtryckts."³⁴³ Och ännu värre kommer en av de följande dagarna: "Dårdikter

³⁴¹ *Wasabladet* lördagen den 30 dec 1916

³⁴² "Ur dagboken" skrevs av Einar Hagman (1887-1963). Se filen Personer.

³⁴³ *Wasabladet* söndagen den 26 november 1916. Av R. R. E. Dock citeras dikten "Du sökte en blomma", och den får beröm.

vore väl den lämpligaste benämningen på Edit Södergrans dikter. Vi skola idag bereda oss nöjet att citera några av de allra trevligaste. För att göra skaldinnan en tjänst anför vi dem i prosaform ty en sådan dräkt är dem mera passande. Och dårskapen framträder då nästan bättre." Sedan kommer några av hennes dikter, bl a "Själ" samt "Violetta skymningar" m fl omvandlade till satiriska prosastycken. Elakt, riktigt elakt.³⁴⁴ /Gitter inte citera // Slutklämmen på artikeln blir: "Förläggaren Holger Schildt har tydligen velat bereda sig själv och det svenska Finland ett gott skratt i dessa bistra tider. Orsaken kan vara värd en sådan uppmärksamhet, trots det höga prisen på papper och trycksvärta."

+++

³⁴⁴ "Ur dagboken" *Wasabladet* söndagen den 3 december 1916.